

พลวัตสถาปัตยกรรมเพื่อการอยู่อาศัยและภูมิทัศน์วัฒนธรรมท้องถิ่น
กรณีศึกษา ชุมชนเก่าเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี

ARCHTECTURAL DYNAMICS FOR LIVING AND LOCAL CULTURAL LANDSCAPE
CASE STUDY OF THE OLD COMMUNITY KOH SI CHANG CHONBURI PROVINCE.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

พ.ศ. 2562

KMITL-2016-AR-M-001-030

พลวัตสถาปัตยกรรมเพื่อการอยู่อาศัยและภูมิทัศน์วัฒนธรรมท้องถิ่น
กรณีศึกษา ชุมชนเก่าเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี

ARCHTECTORAL DYNAMICS FOR LIVING AND LOCAL CULTURAL LANDSCAPE
CASE STUDY OF THE OLD COMMUNITY KOH SI CHANG CHONBURI PROVINCE.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

พ.ศ. 2562

KMITL-2016-AR-M-001-030

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ARCHTECTURAL DYNAMICS FOR LIVING AND LOCAL CULTURAL LANDSCAPE
CASE STUDY OF THE OLD COMMUNITY KOH SI CHANG CHONBURI PROVINCE.

WATCHHAREEPAN KARDKUMSUK

ATHESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENT
FOR THE DEGREE OF MASTER OF URBAN AND REGIONAL
PLANNING IN URBAN AND ENVIRONMENTAL PLANNING
FACUITY OF ARCHITECTURE

KING MONGKUT 'S INSTITUTE OF TECHNOLOGY LADKRABANG

2019

KMITL-2016-AR-M-001-030

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

COPYRIGHT 2019

FACULTY OF ARCHITECTURE

KING MONGKUT'S INSTITUTE OF TECHNOLOGY LADKRABANG

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หัวข้อวิทยานิพนธ์	พลวัตสถาปัตยกรรมเพื่อการอยู่อาศัย และภูมิทัศน์วัฒนธรรม
นักศึกษา	ท้องถิ่น กรณีศึกษา ชุมชนเก่าเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี
รหัสประจำตัว	นางสาววัชรพรรณ กาศคำสุข
ปริญญา	57602009
สาขาวิชา	การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต
พ.ศ.	การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	2562
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์(ร่วม) -	รองศาสตราจารย์ ดร.อมร กฤษณพันธ์

บทคัดย่อ

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นผลของความสัมพันธ์ ระหว่างวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อม ภูมิศาสตร์ โดยสะท้อนถึงพัฒนาการของสังคมในชุมชนนั้น สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้เกิดเป็น อัตลักษณ์ เฉพาะถิ่นของชุมชนพื้นที่นั้น และเกี่ยวเนื่องมาจากพื้นที่ที่ศึกษามีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่ สมัยรัชกาลที่ 5 มีการจัดการและปรับตัวกับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่มีข้อจำกัดที่ เหมาะสมกับวิถีชีวิต จึงเป็นที่มาของการศึกษา “พลวัตสถาปัตยกรรมเพื่อการอยู่อาศัยและภูมิทัศน์ วัฒนธรรมท้องถิ่น กรณีศึกษา ชุมชนเก่าเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี” ซึ่งได้ใช้ระเบียบวิธีการด้าการวิจัยที่ เน้นวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก การเก็บข้อมูลโดยการลงสำรวจพื้นที่ และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากคนที่ อาศัยในพื้นที่ และผู้นำชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ในศึกษาพลวัตของวิถีชีวิตการอยู่อาศัย อัตลักษณ์ เฉพาะถิ่น และสภาพแวดล้อมภูมิศาสตร์ของชุมชนเก่าเกาะสีชัง จากการศึกษาพบว่า บ้านเรือนและที่ อยู่อาศัยในชุมชน โดยส่วนใหญ่มีการเปลี่ยนแปลงและแก้ไขรูปทรงทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นหรือวัสดุ ที่เคยใช้ไปบ้าง เพื่อปรับสภาพให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม ให้ตอบสนองในการ ดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม แต่ยังคงอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นไว้ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

Thesis	Architectural dynamics for living and local cultural landscape Case study of the old community Koh Si Chang Chonburi Province.
Student	Miss. Watchareepan Kardkumsuk
Student ID	57602009
Degree	Master of Urban and Regional Planning
Program	Urban and Environmental Planning
Year	2019
Thesis Advisor	Assistant Professor Amon Kritsanaphan, Ph.D.
Thesis Co-Advisor	-

ABSTRACT

The cultural landscape is the result of relationships. Between cultures And geography environment By reflecting the development of society in that community These things result in Local identity of that area community And related to the area of study that has a long history since the reign of King Rama V Have managed and adapted to the geographical environment that has limitations that are suitable for life style Therefore is the source of education " Architectural dynamics for living and local cultural landscape case study of the old community koh si chang chonburi province " Which is based on the methodology of black research that focuses on qualitative research data collection by surveying the area and in-depth interviews from people living in the area and community leaders with the objective of studying the dynamics of the way of living local identity and the geographic environment of the old koh si chang community according to studies, it has been found that houses and homes in the community most of them have changed and modified the shape of the architecture of the local area or the material that has been used. To adjust to the changing environment to respond appropriately to life but still the local identity from past to present.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาจากรองศาสตราจารย์ ดร.อมร กฤษณพันธุ์ อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ที่ให้ความอนุเคราะห์ให้คำปรึกษา แนะนำ และให้การช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์ รวมถึงสอนวิธีการทำงานที่ดี ทำให้ผู้วิจัยรู้จักพัฒนาตนเองในด้านการงานให้ดียิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มนสิชา เพชรานนท์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปนายุ ไชยรัตนานนท์, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ณีภุชภิสฐ นบนอบ คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่ ให้คำแนะนำ และแนวทางในการปรับปรุงวิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น ขอขอบคุณ คณะอาจารย์ ภาควิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบังทุกท่าน ที่สั่งสอนวิชาความรู้ ถ่ายทอด ประสบการณ์ต่าง ๆ และนำความรู้เหล่านั้นมาใช้ในการทำวิจัยนี้

ขอขอบพระคุณนายชุมพล ศิริอารียกมล สมาชิกสภาเทศบาลตำบลเกาะสีชัง ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ที่อยู่ในชุมชนที่ให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์ และเอื้อเฟื้อข้อมูลที่เป็นประโยชน์ยิ่งในการศึกษา

สุดท้ายนี้ขอขอบพระคุณ บิดา มารดา พี่ชาย ซึ่งเป็นที่เคารพรักของผู้วิจัย และนาย ชาญทนุ แสงอุทัย ที่คอยดูแล และอยู่เคียงข้างเป็นกำลังใจ ให้ความช่วยเหลือ และสนับสนุนการทำงานของผู้วิจัยในทุกๆ ด้าน ด้วยดีเสมอมา ตลอดจนทั้งทุกคนในครอบครัวที่สนับสนุนให้ผู้วิจัย สามารถศึกษาต่อในระดับมหาบัณฑิตและทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ได้บรรลุผลสำเร็จ

วัชรินทร์พรณ กาศคำสุข

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	I
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	III
กิตติกรรมประกาศ.....	IV
สารบัญ.....	V
สารบัญตาราง.....	VIII
สารบัญรูป.....	XIII
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	4
1.4 ประโยชน์ที่ได้รับ.....	5
1.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	5
1.6 นิยามศัพท์.....	6
บทที่ 2 วรรณกรรมหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	7
2.1 แนวคิดเรื่องย่านชุมชนเก่า.....	7
2.2 แนวคิดการอนุรักษ์ย่านชุมชนเก่า.....	14
2.3 แนวคิดอัตลักษณ์.....	18
2.4 แนวคิดภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม.....	20
2.5 แนวความคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อม.....	32
2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	33
บทที่ 3 ระเบียบวิธีการวิจัย.....	36
3.1 การกำหนดพื้นที่การศึกษา.....	36
3.2 วิธีการจัดเก็บข้อมูล.....	38
3.3 กลุ่มตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่าง.....	40
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	41
3.5 กรอบดำเนินการวิจัย.....	42

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	43
4.1 บริบททางประวัติศาสตร์.....	43
4.2 ข้อมูลทั่วไปของอำเภอเกาะสีชัง(AmphoeKoSichang).....	51
4.3 ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนเก่าเกาะสีชัง.....	61
4.4 รูปแบบการใช้พื้นที่ใช้สอยของอาคารบ้านเรือนในชุมชน.....	70
4.5 พลวัตสถาปัตยกรรมชุมชนเก่าเกาะสีชัง.....	73
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	77
5.1 ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนเก่าเกาะสีชัง.....	78
5.2 พลวัตสถาปัตยกรรมชุมชนเก่าเกาะสีชัง.....	81
5.3 สรุป.....	83
5.4 ข้อเสนอแนะ.....	85
บรรณานุกรม.....	86
ภาคผนวก.....	88
ก. แบบสัมภาษณ์.....	89
ข. ภาพจากการสำรวจและสังเกต.....	91
ค. ประวัติผู้เขียน.....	93

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
2.1 แสดงองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของคณะกรรมการมรดกวีตอเรีย.....	25
2.2 แสดงการแบ่งหมวดองค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรมของคณะกรรมการมรดกออสเตรเลีย.....	26
2.3 แสดงองค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรมของการอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกา.....	27
3.1 แสดงตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา.....	39
4.1 ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนประชากร.....	54
4.2 สรุปผลวัสดุที่ใช้ในบ้านที่ได้มาจากการเก็บข้อมูล.....	61
4.3 สรุปผลจำนวนชั้นความสูงของบ้าน.....	62

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 แผนที่เกาะสีชัง.....	2
1.2 ตลาดท่าบน ท่าภาณุรังษี.....	3
1.3 ตำแหน่งพื้นที่การศึกษา.....	4
2.1 ลักษณะของโครงสร้างชุมชนของย่านชุมชนเก่า.....	8
2.2 ย่านชุมชนเก่า.....	9
2.3 ระบบนิเวศสวนผักและสวนผลไม้.....	9
2.4 ชุมชนริมน้ำจันทบูร.....	11
2.5 ชุมชนตลาดล่าง ระยอง.....	11
2.6 ชุมชนปากน้ำระยอง.....	12
2.7 แนวคิดภูมิทัศน์วัฒนธรรม.....	21
2.8 แนวคิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมเชิงพฤติกรรมศาสตร์.....	23
3.1 แผนที่กายภาพ และภาพตำแหน่งพื้นที่การศึกษา.....	37
3.2 แสดงตำแหน่งบ้านที่ลงสำรวจและสัมภาษณ์.....	40
3.3 แสดงตำแหน่งและลักษณะตัวอย่างบ้านที่ยื่นออกไปในทะเล.....	41
3.4 แสดงตำแหน่งและลักษณะตัวอย่างทางสถาปัตยกรรมบ้านริมฝั่งทะเล.....	41
3.5 แสดงตำแหน่งและลักษณะตัวอย่างทางสถาปัตยกรรมบ้านบนฝั่งทะเล.....	41
4.1 สะพานอัญญางค์ ร.ศ. 100	44
4.2 ภาพถ่ายจากยอดเขาพระพุทธรบาทประมาณ ร.ศ. 111.....	45
4.3 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4.....	48
4.4 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5.....	48
4.5 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6.....	48
4.6 ริมทะเลหน้าพระราชวังจุฑาธุชราชฐาน ก่อนสร้างพระราชวัง ก่อน ร.ศ101.....	49
4.7 ลักษณะกายภาพของเกาะสีชัง.....	51
4.8 แผนที่กายภาพของเกาะสีชัง.....	52
4.9 อาชีพในเกาะสีชัง (บรรยายสรุปอำเภอเกาะสีชัง มกราคม 2562).....	58
4.10 แผนที่ท่องเที่ยวเกาะสีชัง.....	60
4.11 จำแนกวัสดุหลังคา.....	61
4.12 จำแนกวัสดุของตัวบ้าน.....	62

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
4.13 แสดงจำนวนชั้น.....	63
4.14 แสดงบ้าน 1 ชั้น และ 2 ชั้น.....	63
4.15 พลวัตสถาปัตยกรรมเพื่อการอยู่อาศัยและภูมิทัศน์วัฒนธรรมท้องถิ่น(เกาะสีชัง) ตั้งแต่ ปี ร.ศ.100 กับ พ.ศ.2019.....	64
4.16 พลวัตสถาปัตยกรรมเพื่อการอยู่อาศัยและภูมิทัศน์วัฒนธรรมท้องถิ่น(ท่าภาณุรังสี) ตั้งแต่ปี ร.ศ.100 กับ พ.ศ.2019.....	64
4.16 พลวัตสถาปัตยกรรมเพื่อการอยู่อาศัยและภูมิทัศน์วัฒนธรรมท้องถิ่น(ท่าเทววงษ์) ตั้งแต่ปี ร.ศ.100 กับ พ.ศ.2019.....	64
4.17 แสดงรูปบ่อขุด.....	65
4.18 แสดงตัวบ่อขุดที่ก่อเลยขึ้นมาบนพื้น.....	65
4.19 แสดงฝาบ่อและพื้นบ้านที่ปิดทับบนบ่อ.....	66
4.20 แสดงตัวบ่อ.....	66
4.21 แสดงชั้นตอนการตีหิน.....	67
4.22 แสดงวัสดุอุปกรณ์ประกอบการตีหิน.....	67
4.23 แสดงพื้นที่การตีหิน.....	68
4.24 แสดงรูปบ่อก่อ.....	68
4.25 แสดงบ่อก่อ.....	69
4.26 แสดงฝาบ่อ.....	69
4.27 แสดงพื้นบ้านที่ปิดทับบนบ่อ.....	69
4.28 แสดงบ่อน้ำชุมชน.....	70
4.29 แสดงผังบ้านชั้นเดียว.....	70
4.30 แสดงผังบ้าน 2 ชั้น.....	71
4.31 บ้านที่ยื่นออกไปในทะเล.....	71
4.32 แสดงผังบ้านที่ยื่นออกไปในทะเล.....	72
4.33 แสดงผังบ้านอยู่บนฝั่ง ชั้นเดียว.....	72
4.34 แสดงผังบ้านอยู่บนฝั่ง ชั้นเดียว.....	73
4.35 เกาะสีชังปี 2009-2019.....	74
4.40 บ้านที่มีสีสันสดใสในชุมชนเก่าเกาะสีชัง.....	75

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
5.1 อาคารบ้านเรือนจึงถูกปรับเปลี่ยนเป็นกิจการที่พัก.....	79
5.2 อาคารบ้านเรือนจึงถูกปรับเปลี่ยนเป็นกิจการที่พัก.....	80
5.3 บ้านริมฝั่งทะเลที่มีบ่อก่อ.....	80
5.4 แผนภูมิแสดงพลวัตที่อยู่อาศัย.....	82
5.5 บ้านที่มาใช้ถังเก็บน้ำ.....	83
5.6 การก่อสร้างใหม่ และการตัดแปลง.....	84

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

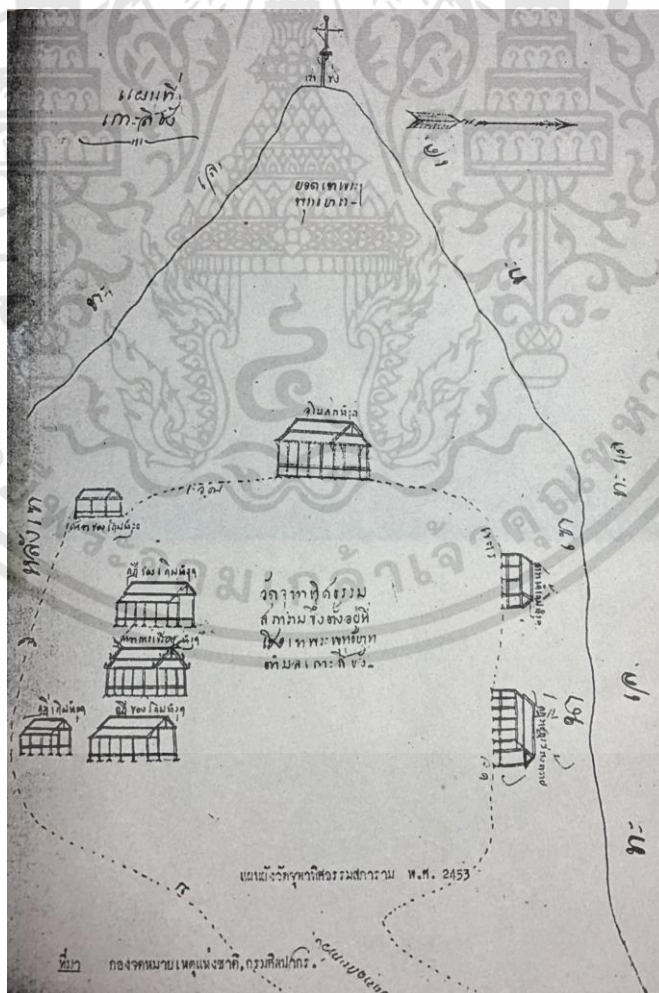
ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นผลของความสัมพันธ์ ระหว่างวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อม ภูมิศาสตร์ โดยสะท้อนถึงพัฒนาการของสังคมในชุมชนนั้น สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้เกิดเป็น อัตลักษณ์ เฉพาะถิ่นของชุมชนพื้นที่ มีการจัดการและปรับตัวกับสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ที่มีข้อกำหนดที่ เหมาะสมกับวิถีชีวิต และวัฒนธรรม โดยที่ชุมชนหรือเมืองจำนวนมาก มีย่านที่อยู่อาศัยดั้งเดิมซึ่งมี ความเป็นเอกลักษณ์ มีสถาปัตยกรรม ที่สวยงามโดดเด่น อีกทั้งยังมีวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ที่มี ความสัมพันธ์ด้านการใช้งาน รวมถึงมีประเพณีที่สืบทอดต่อเนื่องกันหลายชั่วอายุคน บ้านที่อยู่อาศัย จึงจัดเป็นสถาปัตยกรรมที่ชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่นได้ปลูกสร้างกันเอง โดยสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ เป็นการใช้ภูมิปัญญาพื้นถิ่นเพื่อปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมภูมิศาสตร์ให้ สอดคล้องกับกิจกรรม ที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับวัฒนธรรมซึ่งสะท้อนออกมาในรูปแบบภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ชุมชนเก่า ความเป็นเอกลักษณ์ มีสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น อีกทั้งยังมีวิถีชีวิตของคนใน พื้นที่ที่มี สัมพันธ์ด้านการใช้งาน รวมถึงมีประเพณีที่สืบทอดต่อเนื่อง หลายชั่วอายุคน ชุมชนเก่าเป็น พื้นที่ที่ทำให้เมืองนั้นมีเอกลักษณ์ ด้วยความแตกต่างของลักษณะสถาปัตยกรรม การตั้งถิ่นฐาน และ วิถีชีวิต นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ เกี่ยวกับมรดกวัฒนธรรมซึ่งอาจมีผลในด้านการเป็นแหล่ง ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนนั้นด้วย ซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์ มีคุณค่ามรดกวัฒนธรรมและมีความหมายต่อผู้อยู่อาศัยในชุมชน ย่านชุมชนเก่าเกิดจากการผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรมภายใน และภายนอกจนทำให้มีลักษณะเฉพาะตัว นับเป็นมรดกวัฒนธรรมที่งดงาม มีคุณค่า ทั้งแก่ผู้อยู่อาศัย และผู้มาเยือน ย่านชุมชนเก่า ถือว่ามีความสำคัญในฐานะพื้นที่ประวัติศาสตร์ของเมือง เป็นมรดก วัฒนธรรมที่ประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ แต่ด้วยสภาพการณ์ ปัจจุบันจะเห็นถึงการ เคลื่อนที่และเปลี่ยนแปลงมาเรื่อย ๆ ที่เรียกกันว่า “พลวัต” ซึ่งอาจจะเป็นไปได้ ในทางก้าวหน้าหรือทางลบ มักจะมี การเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แต่สังคมในยุคปัจจุบันที่กำลัง เผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เนื่องจาก ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงอย่างมาก ท่ามกลางกระแสการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง ที่มุ่งเน้นความสำคัญไปสู่ ชุมชนเมืองส่งผลให้ย่านเมืองเก่าหลายแห่งได้เปลี่ยนแปลงไปตามบริบทจนสูญเสียอัตลักษณ์ ที่แสดง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ความถึงหลากหลายทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของพื้นที่ จากการพัฒนาที่ไม่ได้ตระหนักเห็นความสำคัญ ขาดความรู้ความเข้าใจในบริบทของคุณค่าในพื้นที่ (Pimolsathean,2013) พลวัตของย่านมีความเปลี่ยนแปลงไปพร้อมกับเมืองและมีวิวัฒนาการทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม และการปรับตัว ของย่านชุมชนเก่าไปตามพลวัตมักไม่สอดคล้องกับกระแสสังคมเมืองที่รวดเร็วส่งผลให้เกิดความเสื่อมถอย ถูกทิ้งร้าง ไร้ชีวิตชีวา (United Nations,1996)

เกาะสีชัง เป็นชุมชนที่มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน และมีวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เป็นที่พักอาศัย และที่พักตากอากาศของกลุ่มเจ้าตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 ราวปี พ.ศ. 2365 โดยประมาณจนถึงรัชกาลที่ 6 และมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาของชาวบ้านที่ในอดีตจับปลาเพื่อการดำรงชีพจนถึงปัจจุบันนี้ทำเพื่อการค้าขาย และเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลในปัจจุบัน (โสฬส พรทวี ทัท และคณะ,2535) จึงถือได้ว่าเป็นเกาะที่มีความหลากหลายด้วยเรื่องราว และคุณค่าทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมความงามของสถาปัตยกรรมดั้งเดิม ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชนสิ่งเหล่านี้ถูกหล่อหลอมเข้ามาเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ โดยแต่ละมีเรื่องราวเป็นของตนเอง

ภาพที่1.1 แผนที่เกาะสีชัง (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ชุมชนเก่าแก่อีสานเป็นชุมชนที่มีความสอดคล้องกับรูปแบบลักษณะทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม ด้วยเหตุที่ ชุมชนตั้งอยู่บริเวณพื้นที่เกาะที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา และมีทรัพยากรน้ำอย่างจำกัด สามารถปรับตัวให้สอดคล้องรับมืออย่างชาญฉลาด และยังเป็นชุมชนที่ดำรงวิถีชีวิตประมง ผู้จัดทำมีจุดมุ่งหมายที่จะชี้ให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะตัวของย่านชุมชนที่เกิดจากภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ ลักษณะภูมิศาสตร์เศรษฐกิจ และสังคม ลักษณะเฉพาะนี้เป็นมรดกวัฒนธรรมที่มีคุณค่า ที่ยังขาดการจัดการความรู้และนำไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรม

ภาพที่ 1.2 ตลาดท่าบน ท่าภาณุรังษี พ.ศ.2509 (คุณเรืองจิตต์ รักใจ)

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาพลวัตของวิถีชีวิตการอยู่อาศัย และสภาพแวดล้อมภูมิศาสตร์ของชุมชนเก่าแก่อีสาน
2. ศึกษาอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นของชุมชนเก่าแก่อีสาน

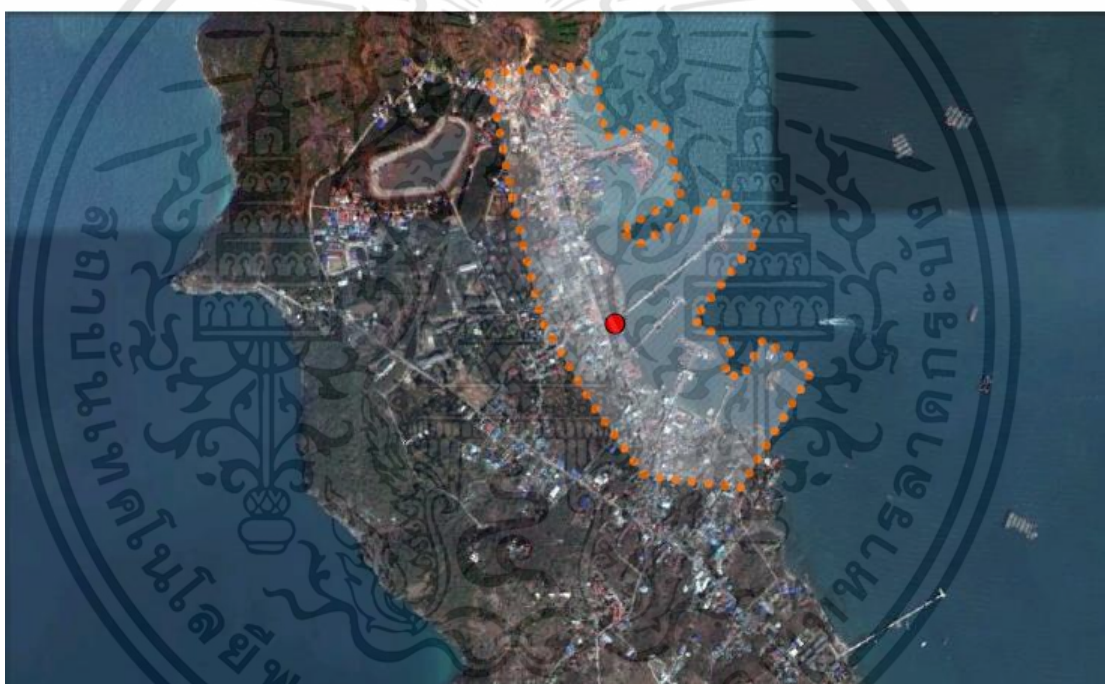
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.3 ขอบเขตการศึกษา

1.3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

ขอบเขตของชุมชนเก่าเกาะสีชังตามฐานข้อมูลย่านชุมชนเก่า สำนักจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 2 ชุมชน ได้แก่

1. ชุมชนบ้านตรอกด่านภาษี (หมู่ที่ 4)
2. ชุมชนบ้านสะพานคู่ (หมู่ที่ 5)

ภาพที่1.3 ตำแหน่งพื้นที่การศึกษา(โครงการจัดทำมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมประเภทย่านชุมชนเก่า ในพื้นที่ภาคกลาง และภาคตะวันออก)

1.3.2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ศึกษาข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ เช่น คุณค่าของชุมชน กายภาพ สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์
2. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.3.3. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

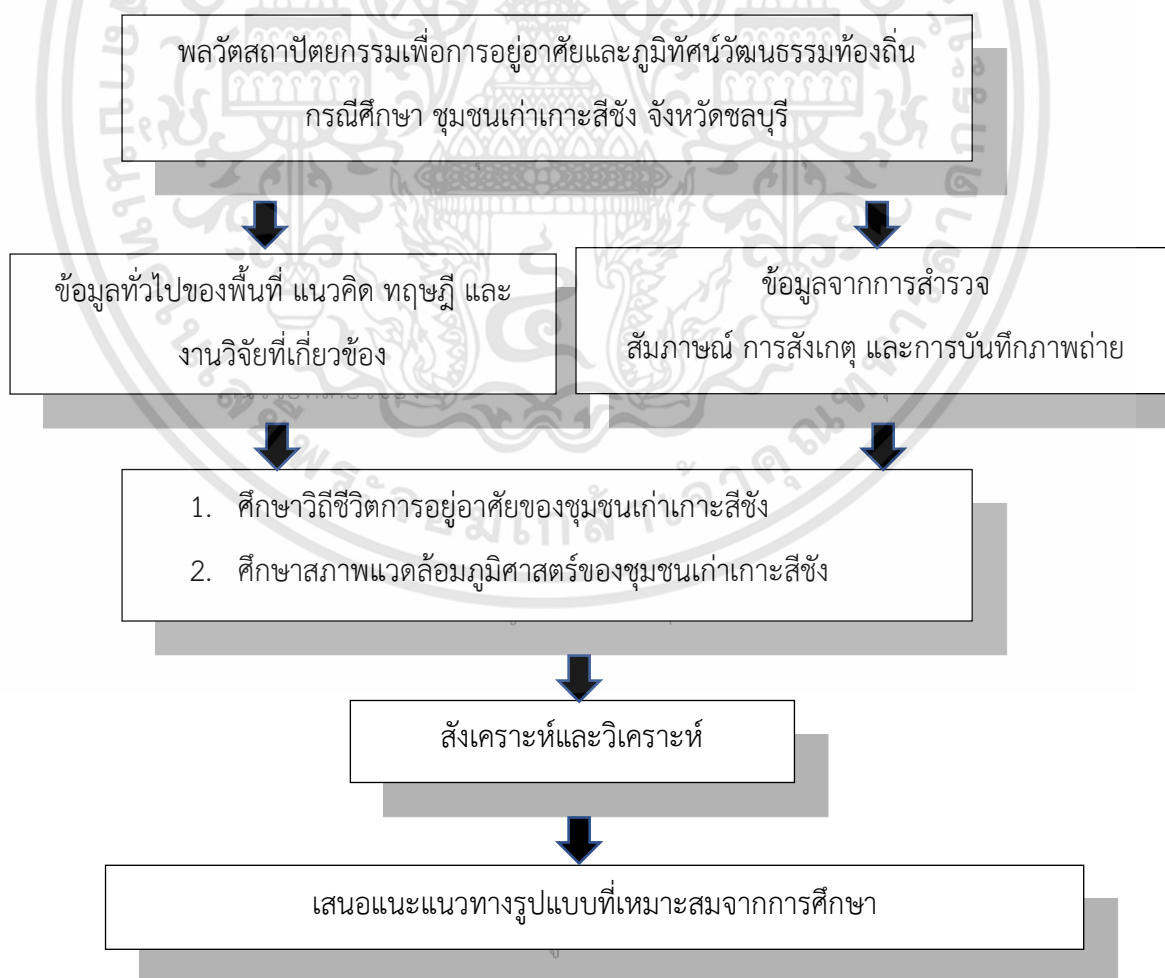
กลุ่มตัวอย่างที่ 1 เป็นบ้านริมฝั่งทะเล และที่ยื่นออกไปในทะเล

กลุ่มตัวอย่างที่ 2 เป็นบ้านที่อยู่บนฝั่ง

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เห็นถึงวิวัฒนาการการปรับสภาพให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมให้ตอบสนองในการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสม
2. เห็นถึงลักษณะอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นของย่านชุมชนที่แสดงออกมา

1.5 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.6 นิยามศัพท์

ย่านชุมชนเก่า หมายถึง ชุมชนเก่าเกาะสีชัง เป็นชุมชนประมง ประกอบอาชีพและกิจกรรมต่างๆ ที่อยู่ติดกับริมชายฝั่งทะเล ตามฐานข้อมูลย่านชุมชนเก่า สำนักจัดการสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติและศิลปกรรม สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

อัตลักษณ์ หมายถึง ผลรวมของลักษณะเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือ จำได้ที่เด่นชัดของชุมชนเก่าเกาะสีชัง

พลวัต หมายถึง ผลจากการเปลี่ยนแปลงและปรับตัว ซึ่งไม่หยุดนิ่งเป็นการเคลื่อนไหวตามเงื่อนไขและสถานการณ์

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape) หมายถึง ความสัมพันธ์ของสิ่งที่เกิดจากธรรมชาติกับที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อสื่อให้เห็นวิวัฒนาการของสังคมมนุษย์และการตั้งถิ่นฐานในช่วงเวลาต่าง ๆ กัน

บทที่ 2

วรรณกรรมหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พลวัตสถาปัตยกรรมเพื่อการอยู่อาศัยและภูมิทัศน์วัฒนธรรมท้องถิ่น กรณีศึกษา ชุมชนเก่า เกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการค้นคว้าและศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อ ดังต่อไปนี้ โดยกำหนดกรอบในการทบทวนวรรณกรรมไว้ ดังนี้

- 2.1 แนวคิดเรื่องย่านชุมชนเก่า
- 2.2 แนวคิดการอนุรักษ์ย่านชุมชนเก่า
- 2.3 แนวคิดอัตลักษณ์
- 2.4 แนวคิดภูมิทัศน์วัฒนธรรม
- 2.5 แนวความคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมกายภาพ
- 2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเรื่องย่านชุมชนเก่า

ย่านชุมชนเก่า หมายถึง พื้นที่ทางกายภาพที่แสดงออกถึงลักษณะของการตั้งถิ่นฐาน ก่อกำเนิดที่แตกต่างตามบริบทแวดล้อม ทั้งที่เป็นเมืองหรือในพื้นที่ชนบท มีพัฒนาการของการตั้งถิ่นฐาน ก่อกำเนิดดังกล่าวที่ต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งประจักษ์ได้จากทั้งสภาพทางกายภาพที่โดดเด่น เช่น โครงสร้างของชุมชน ลักษณะรูปแบบทางสถาปัตยกรรม และภูมิทัศน์แวดล้อม และสภาพทางสังคมวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ประเพณี และกิจกรรมของชุมชน ประกอบควบคู่กันอย่างเหมาะสม ภายใต้บริบทสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้าง (Built Environment) และสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ (Natural Environment)

การพิจารณาชนิดประเภทของย่านชุมชนเก่า สามารถมีลักษณะร่วมกันได้ เนื่องจากแนวทางในการระบุเกิดจากการพิจารณา องค์ประกอบทางกายภาพ ได้แก่ โครงสร้างชุมชน สถาปัตยกรรม ภูมิทัศน์ มุมมอง และองค์ประกอบที่ไม่ใช่กายภาพ ได้แก่ กิจกรรม ความหมาย ประเพณี ความทรงจำ ไปพร้อม ๆ กัน ภายใต้บริบทของการตั้งถิ่นฐานทั้งที่ร่วมกันและแตกต่างกัน โดยมีเกณฑ์มาตรฐานในการพิจารณาพื้นที่ที่เข้าเกณฑ์ความเป็นย่านชุมชนเก่าอันควรอนุรักษ์ โดย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พิจารณาจากลักษณะทางกายภาพที่ยังคงหลงเหลืออยู่เป็นเกณฑ์ในการพิจารณา รวมไปถึงองค์ประกอบที่ไม่ใช่กายภาพ (เอกสารเผยแพร่ : มาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ประเภทย่านชุมชนเก่า) อันเป็น องค์ประกอบเสริม ภายใต้บริบทแวดล้อม (Setting) ของย่านชุมชนเก่านั้น ๆ ดังนี้

1) การพิจารณาลักษณะทางกายภาพที่เป็นองค์ประกอบของการตั้งถิ่นฐาน ได้แก่ อาคาร (รูปแบบ ความหนาแน่น และความสูง) สถาปัตยกรรม และองค์ประกอบที่สำคัญอื่น ๆ อันได้แก่ ช่วงระยะเวลาของการตั้งถิ่นฐาน (life span) ซึ่งทำให้เกิดองค์ประกอบทางกายภาพที่ต่างยุคสมัยกัน แต่สร้างคุณค่าโดยรวมให้แก่ย่านชุมชนเก่าลักษณะของภูมิทัศน์และระบบที่โล่งว่าง การดำรงอยู่ของกิจกรรมทางการค้าและวัฒนธรรม การใช้ที่ดิน การครอบครองที่ดิน เป็นต้น โดยมีหลักการพิจารณาได้แก่

- ลักษณะโครงสร้างของชุมชนยังคงอยู่ ได้แก่ เส้นทางสัญจร (path) เส้นทางน้ำ ถนนสายหลัก ถนนสายรองตรอก ซอย ทางเดิน ที่รวมกิจกรรม (node) ลาน ช่วง แยก ลักษณะของกลุ่มอาคารที่สะท้อนลักษณะโครงสร้างของชุมชน ได้แก่ การวางตัวของกลุ่มอาคารตึกแถวเก่าในย่านการค้าเก่า การวางตัวของกลุ่มเรือนพักอาศัยในย่านชุมชนหมู่บ้าน ที่มีความสัมพันธ์กับเส้นทาง และระบบที่ว่าง เป็นต้น

ภาพที่ 2.1 ลักษณะของโครงสร้างชุมชนของย่านชุมชนเก่า มักจะเป็นบริเวณใกล้ทางสัญจรในอดีต

ในภาพเป็นบริเวณถนนปากแพรก จ.กาญจนบุรี

- ลักษณะโดดเด่นทางสถาปัตยกรรมยังคงอยู่ ได้แก่ รูปแบบสถาปัตยกรรมที่สามารถอ้างอิงถึงยุคสมัยแห่งการก่อกำเนิดและลักษณะสำคัญของย่านชุมชนเก่านั้นเอาไว้ได้ เช่น อาคารตึกแถวเก่า บ้านคหบดีเก่า เรือนทรงไทยเดิมเก่า เรือนพื้นถิ่น ศาสนสถานเก่า โดยถึงแม้ว่าลักษณะเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สแกนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทางสถาปัตยกรรมดังกล่าวจะมีการปรับเปลี่ยนซ่อมแซม หรือมีลักษณะสถาปัตยกรรมที่ต่างยุคสมัย อยู่ร่วมกันแต่ยังคงสะท้อนให้เห็นลักษณะโดดเด่นทางศิลปะสถาปัตยกรรมเอาไว้ได้

ภาพที่ 2.2 ย่านชุมชนเก่า มักเป็นพื้นที่ที่ยังคงมีอาคารเก่าที่มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมโดดเด่นหลงเหลือ กระจุกตัวอยู่มาก

- ลักษณะทางภูมิทัศน์และระบบนิเวศธรรมชาติในย่านชุมชนเก่า ได้แก่ ภูมิทัศน์และทัศนียภาพที่เป็นเอกลักษณ์ของเมือง และส่งเสริมบรรยากาศ สภาพแวดล้อมของพื้นที่ชุมชนเก่าและบริเวณโดยรอบ เช่น พืชพันธุ์พื้นถิ่น และระบบนิเวศที่เกี่ยวข้อง ทั้งระบบนิเวศเมือง นิเวศวัฒนธรรม และนิเวศธรรมชาติ จินตภาพของเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งของที่หมายตาของชุมชนเก่ากับโครงข่ายของเส้นทางและธรรมชาติ

ภาพที่ 2.3 ระบบนิเวศสวนผักและสวนผลไม้รอบชุมชนตลอดหนองบัวแสดงถึงความสัมพันธ์ของย่านชุมชนเก่ากับระบบการผลิต

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- ลักษณะความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับมุมมอง ได้แก่ การรักษาภาพมุกกว้างของย่านชุมชนเก่าเอาไว้ การรักษาเส้นขอบฟ้าของเมืองที่ไม่ทำลายลักษณะที่สำคัญของย่านชุมชนเก่า และรวมถึงการรักษาพื้นที่อันเป็นที่ตั้งของภูมิสัญลักษณ์ที่สำคัญของย่านชุมชนเก่า เป็นต้น

2) การพิจารณาลักษณะขององค์ประกอบที่ไม่ใช่กายภาพ ที่ส่งเสริมลักษณะทางกายภาพที่เป็นลักษณะหลักที่มองเห็นได้ด้วยสายตาคือเป็นประจักษ์ของการดำรงอยู่ของย่านชุมชนเก่า โดยองค์ประกอบที่ไม่ใช่กายภาพจะเป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงความต่อเนื่องของกิจกรรม ผู้คน และการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะ โดยมีหลักพิจารณา ได้แก่

- ลักษณะของกิจกรรมในย่านชุมชนเก่า ซึ่งอาจจะเป็นกิจกรรมดั้งเดิมที่สืบปฏิบัติสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เช่นกิจกรรมการค้าขายของย่านการค้าเก่า กิจกรรมในการประกอบอาชีพที่ผูกพันกับสภาพแวดล้อมเช่น การทำนาประมง หรือ เป็นกิจกรรมใหม่ที่เข้าไปอยู่ในลักษณะทางกายภาพเดิมเพื่อที่จะทำให้เกิดการใช้งานของย่านชุมชนเก่ากับลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมปัจจุบัน เช่น กิจกรรมเพื่อการรองรับการท่องเที่ยว กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ เป็นต้น

- ลักษณะทางความหมายทางประวัติศาสตร์ของย่านชุมชนเก่า โดยที่ย่านชุมชนเก่าที่ยังคงมีหน้าที่ในความหมายเชิงประวัติศาสตร์อยู่มากน้อยเพียงใด เช่น ความเป็นย่านการค้าแห่งแรกของเมือง ความเป็นแหล่งผลิตที่สำคัญในอดีต เป็นต้น

- การสืบปฏิบัติทางขนบประเพณี โดยขนบประเพณีเหล่านั้นได้สืบทอดอยู่ในย่านชุมชนเก่า นั้น ๆ มาอย่างต่อเนื่องเช่น ประเพณีการถือศีลกินผัก ประเพณีการแข่งเรือ ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับศาสนา เป็นต้น

- ความทรงจำ โดยเฉพาะความทรงจำของผู้คนต่อการดำรงอยู่ของย่านชุมชนเก่า นั้น ๆ ความสัมพันธ์กับวัยเด็กของคนในชุมชน การจดจำถึงช่วงสำคัญของการเปลี่ยนแปลงหรือเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ เช่น เหตุการณ์ไฟไหม้เหตุการณ์น้ำท่วม การก่อสร้างที่มีการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ เช่น การตัดถนน สะพาน เป็นต้น

3) การพิจารณาลักษณะของบริบทที่ตั้ง (Setting) บริบทที่ตั้งของย่านชุมชนเก่า หมายถึงทั้งบริบทแวดล้อมที่ตั้งทั้งทางธรรมชาติและที่มนุษย์สร้าง ซึ่งมีอิทธิพลต่อการคงอยู่หรือพลวัตการเปลี่ยนแปลงที่ย่านชุมชนเก่าเหล่านี้จะต้องเผชิญและผ่านประสบการณ์แห่งการเปลี่ยนแปลงนั้น ซึ่งมีผลโดยตรงต่อย่านชุมชนเก่าทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ได้แก่- ชุมชนริมน้ำ เป็นย่านชุมชนที่ยึดเอาลำน้ำในการตั้งถิ่นฐาน อาจจะประกอบไปด้วยตัวตลาดและส่วนบ้านเรือนพักอาศัย มีลักษณะสถาปัตยกรรมที่เหมาะสมกับสภาพที่ตั้งและประโยชน์ใช้สอยรวมถึงองค์ประกอบในเชิงระบบนิเวศลำน้ำ พืชพันธุ์ และระบบการผลิตเข้ามาเกี่ยวเนื่องด้วย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 2.4 ชุมชนริมน้ำจันทบูร

- ชุมชนรถไฟ เป็นย่านชุมชนที่เกิดจากการพัฒนาเส้นทางรถไฟ หรือการขยายตัวของย่านชุมชนเดิมที่เกิดจากการเข้ามาของสถานีรถไฟ ส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นย่านการค้า หากเป็นสถานีที่ผ่านชุมชนขนาดใหญ่หรือเป็นชุมทาง มักจะมีกลุ่มสถาปัตยกรรมเกี่ยวเนื่องกับรถไฟที่มีลักษณะเฉพาะ

- ชุมชนตลาด/การค้า เป็นย่านชุมชนที่มีกิจกรรมหรือเคยมีกิจกรรมด้านการค้าเป็นหลัก มีลักษณะความเป็นย่านตลาดของเมือง หรือของชุมชนในละแวก อาจประกอบไปด้วยพื้นที่ค้าขายรวม เช่น ตลาดสด และส่วนที่เป็นสถาปัตยกรรมประเภทเรือนแถวหรือห้องแถวค้าขาย

ภาพที่ 2.5 ชุมชนตลาดล่าง ระยอง

- ชุมชนหมู่บ้าน เป็นพื้นที่หมู่บ้านในบริเวณชนบท มีลักษณะเป็นชุมชนพื้นถิ่น ประกอบไปด้วยกลุ่มบ้านเรือนที่สะท้อนลักษณะของท้องถิ่น มีบริเวณบ้าน ลาน และเส้นทางสัญจร เป็นเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

องค์ประกอบของชุมชน และมีความสัมพันธ์กับบริบทแวดล้อมในเชิงระบบวิถีชีวิต มีลักษณะการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพสูง

- ชุมชนประมง/เกษตรกร เป็นชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับแหล่งทำมาหากิน แหล่งทำการผลิต ซึ่งพื้นที่เหล่านั้นอาจอยู่ไกลจากพื้นที่ของชุมชนออกไป มีพื้นที่ที่เป็นจุดเปลี่ยนถ่าย เช่น แพปลา ท่าเรือ หรือพื้นที่ที่ต้องใช้เพื่อจัดการผลผลิตนั้น เช่น ลานตากข้าว ที่ตากปลา ที่แกะหอย เป็นต้น

ภาพที่ 2.6 ชุมชนปากน้ำระยอง

- ชุมชนชาติพันธุ์ เป็นชุมชนที่มีการรวมกลุ่มการตั้งถิ่นฐานจากการที่มีความเป็นชาติพันธุ์ร่วมกัน ส่วนใหญ่จะเป็นชุมชนที่อพยพโยกย้ายถิ่นฐานมาจากประเทศข้างเคียง โดยนำเอาสัมภาระทางวัฒนธรรม องค์ความรู้ ภาษา ประเพณี ความเชื่อต่าง ๆ ติดตัวมาด้วย แต่มีรูปแบบของการปรับตัวทั้งลักษณะกายภาพของชุมชน และทางด้านสังคมกับบริบทที่ใหญ่กว่าแต่ยังคงเอกลักษณ์เฉพาะบางอย่างเอาไว้ ชุมชนลักษณะนี้จะมีความโดดเด่นในเชิงองค์ประกอบที่ไม่ใช่กายภาพ

- ชุมชนโดยรอบโบราณสถาน เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นพร้อมกับการตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมของอารยธรรมหนึ่งๆ ซึ่งอาจหมายถึงการตั้งถิ่นฐานที่ดำเนินการต่อเนื่องมาจากอดีต โดยพบโบราณสถานที่มีความสำคัญเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน อาทิ สลูป เจดีย์ แนวกำแพงเมือง คูน้ำ เป็นต้น โดยองค์ประกอบเหล่านี้ เป็นส่วนหนึ่งของการกำหนดขอบเขตชุมชนในปัจจุบัน

- ชุมชนที่เกี่ยวกับความทรงจำ เป็นชุมชนหรือส่วนของชุมชนที่เป็นส่วนหนึ่งของความทรงจำร่วมกันของคนที่อยู่ร่วมกันในพื้นที่ชุมชน โดยมากมักเป็นสถานที่เกิดเหตุการณ์สำคัญในอดีต แต่ปัจจุบันสถานที่เหล่านั้นไม่ได้มีหน้าที่เพื่อกิจกรรมนั้นๆ อีกแล้ว คงเหลือเป็นตำนานหรือเรื่องเล่าต่อสถานที่นั้นๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ดังนั้น ย่านชุมชนเก่าคือ การผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรมภายในและภายนอกจนทำให้มีลักษณะเฉพาะตัว นับเป็นมรดกวัฒนธรรมที่งดงาม มีคุณค่า ทั้งแก่ผู้อยู่อาศัยและผู้มาเยือน ย่านชุมชนเก่า และมีเรื่องราวความสำคัญในฐานะพื้นที่ประวัติศาสตร์ของเมือง เป็นมรดกวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆ ทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้

สรุป การศึกษาเรื่องแนวทางการอนุรักษ์ และการพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนเก่า เกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี ซึ่งชุมชนเกาะสีชังมีทั้งย่านชุมชนเก่า และ พื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไปตามนโยบายของพื้นที่ เช่นการส่งเสริมการท่องเที่ยว และการอนุรักษ์ชุมชนเก่า และมีความสอดคล้องกับแนวคิดย่านชุมชนเก่าดังนี้

การพิจารณาชนิดประเภทของย่านชุมชนเก่า สามารถมีลักษณะร่วมกันได้ เนื่องจากแนวทางในการระบุเกิดจากการพิจารณา องค์ประกอบทางกายภาพ ได้แก่ โครงสร้างชุมชน สถาปัตยกรรม ภูมิทัศน์ มุมมอง และองค์ประกอบที่ไม่ใช่กายภาพ ได้แก่ กิจกรรม ความหมาย ประเพณี ความทรงจำ ภายใต้บริบทของการตั้งถิ่นฐานทั้งที่ร่วมกันและแตกต่างกัน โดยมีเกณฑ์มาตรฐานในการพิจารณาพื้นที่ที่เข้าเกณฑ์ความเป็นย่านชุมชนเก่าอันควรอนุรักษ์ โดยพิจารณาจากลักษณะทางกายภาพที่ยังคงหลงเหลืออยู่เป็นเกณฑ์ในการพิจารณา รวมไปถึงองค์ประกอบที่ไม่ใช่กายภาพอันเป็น องค์ประกอบเสริม ภายใต้บริบทแวดล้อม (Setting) ของย่านชุมชนเก่า นั้น ๆ

การพิจารณาลักษณะทางกายภาพที่เป็นองค์ประกอบของการตั้งถิ่นฐาน ได้แก่ อาคาร (รูปแบบ ความหนาแน่น และความสูง) สถาปัตยกรรม และองค์ประกอบที่สำคัญอื่น ๆ อันได้แก่ ช่วงระยะเวลาของการตั้งถิ่นฐาน (life span) ซึ่งทำให้เกิดองค์ประกอบทางกายภาพที่ต่างยุคสมัยกัน แต่สร้างคุณค่าโดยรวมให้แก่ย่านชุมชนเก่าลักษณะของภูมิทัศน์และระบบที่โล่งว่าง การดำรงอยู่ของกิจกรรมทางการค้าและวัฒนธรรม การใช้ที่ดิน การครอบครองที่ดิน เป็นต้น โดยมีหลักการพิจารณา ได้แก่ ลักษณะโครงสร้างของชุมชนยังคงอยู่ได้แก่ เส้นทางสัญจร (path) เส้นทางน้ำ ถนนสายหลัก ถนนสายรองตรอก ซอย ทางเดิน ที่รวมกิจกรรม (node) ลาน ช่วง แยก ลักษณะของกลุ่มอาคารที่สะท้อนลักษณะโครงสร้างของชุมชน ได้แก่ การวางตัวของกลุ่มอาคารตีแถวเก่าในย่านการค้าเก่า การวางตัวของกลุ่มเรือนพักอาศัยในย่านชุมชนหมู่บ้าน ที่มีความสัมพันธ์กับเส้นทาง และระบบที่ว่างซึ่งในชุมชนเกาะสีชังมีรูปแบบตั้งถิ่นฐานแบบติดทะเล และทำประมง และขยายตัวเข้ามาในพื้นที่เกาะหรือตามเส้นถนน

การพิจารณาลักษณะของบริบทที่ตั้ง (Setting) บริบทที่ตั้งของย่านชุมชนเก่า หมายรวมถึงทั้งบริบทแวดล้อมที่ตั้งทั้งทางธรรมชาติและที่มนุษย์สร้าง ซึ่งมีอิทธิพลต่อการคงอยู่หรือพลวัตการเปลี่ยนแปลงที่ย่านชุมชนเก่าเหล่านี้จะต้องเผชิญและผ่านประสบการณ์แห่งการเปลี่ยนแปลงนั้น ซึ่งมี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผลโดยตรงต่อย่านชุมชนเก่าทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ได้แก่ ชุมชนประมง/เกษตร เป็นชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับแหล่งทำมาหากิน แหล่งทำการผลิต ซึ่งพื้นที่เหล่านั้นอาจอยู่ไกลจากพื้นที่ของชุมชนออกไป มีพื้นที่ที่เป็นจุดเปลี่ยนถ่าย เช่น แพลลา ท่าเรือ หรือพื้นที่ที่ต้องใช้เพื่อจัดการผลผลิตนั้น เช่น ลานตากข้าว ที่ตากปลา ที่แกะหอย

ชุมชนโดยรอบโบราณสถาน เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นพร้อมกับการตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมของอารยธรรมหนึ่งๆ ซึ่งอาจหมายถึงการตั้งถิ่นฐานที่ดำเนินการต่อเนื่องมาจากอดีต โดยพบโบราณสถานที่มีความสำคัญเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน อาทิ สลุป เจดีย์ แนวกำแพงเมือง คูน้ำ เป็นต้น โดยองค์ประกอบเหล่านี้ เป็นส่วนหนึ่งของการกำหนดขอบเขตชุมชนในปัจจุบัน ดังนั้น ย่านชุมชนเก่าคือ การผสมผสานกันระหว่างวัฒนธรรมภายในและภายนอกจนทำให้มีลักษณะเฉพาะตัว นับเป็นมรดกวัฒนธรรมที่งดงาม มีคุณค่า ทั้งแก่ผู้อยู่อาศัยและผู้มาเยือน ย่านชุมชนเก่า และมีเรื่องราวความสำคัญในฐานะพื้นที่ประวัติศาสตร์ของเมือง เป็นมรดกวัฒนธรรมที่ประกอบด้วยองค์ประกอบต่างๆ ทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้

2.2 แนวคิดการอนุรักษ์ย่านชุมชนเก่า

การอนุรักษ์ในระยะแรก ทำการในวงจำกัด มีการอนุรักษ์เฉพาะสิ่งใดสิ่งหนึ่งจากการ มองเป็นภาพรวมมักเป็นที่เน้นด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เมื่อถึงยุคการปฏิวัติอุตสาหกรรมคริสต์ศตวรรษที่ 19 เกิดการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมการผลิตมีผลให้เมืองเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นการพัฒนาเทคนิค แนวความคิดในการอนุรักษ์ที่ซับซ้อน มีระบบมากขึ้น และเกิดแนวความคิดการอนุรักษ์ที่เกี่ยวข้องกับการวางผังเมืองเนื่องจากสถาปัตยกรรมสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และได้รับการอนุรักษ์มีความสำคัญเกี่ยวข้องกับเมืองและเป็นองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมทางกายภาพของเมืองดังนั้นการอนุรักษ์ จึงเป็นการมองภาพรวมในลักษณะการอนุรักษ์ทั้งเมือง โดยเน้นการสงวนรักษาปรับปรุงให้คงสภาพเดิม และให้พื้นที่หรือบริเวณที่ทำการอนุรักษ์มีชีวิตชีวาอยู่ได้ โดยไม่กระทบ หรือขัดกับสภาพทางสังคมเศรษฐกิจที่ดำเนินไปในปัจจุบัน

แนวคิดในการกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์นั้น วรณศิลป์ พีรพันธุ์ (องค์ประกอบเมือง (อัตสำเนา), 2538) ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ และพัฒนาสภาพแวดล้อม ว่ามีองค์ประกอบสำคัญที่ต้องพิจารณาประกอบด้วย

1. องค์ประกอบทางกายภาพที่เหมาะสม ได้แก่ การอนุรักษ์พื้นที่ที่มีเอกลักษณ์ และคุณค่าของชุมชน การควบคุมการพัฒนาที่เหมาะสม และการปรับปรุงหรือฟื้นฟูบริเวณที่เสื่อมโทรมให้กลับคืนสภาพที่ดี

2. องค์ประกอบทางเศรษฐกิจที่เหมาะสม ได้แก่ การพัฒนาการท่องเที่ยวฐานชุมชนตามหลักการของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการกระจายรายได้ในชุมชน

3. องค์ประกอบทางสังคม วัฒนธรรมที่เหมาะสม ได้แก่ การอนุรักษ์วิถีชีวิต และประเพณีที่ดีงาม การฟื้นฟูวิถีชีวิต และประเพณีที่ดีงามแต่สูญหายหรือเสื่อมไปโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับ แม่น้ำ คู คลอง ให้กลับคืนมารวมถึงการสร้างความรู้ความเข้าใจ และจิตสำนึกในการอนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมแก่ทุกคนในชุมชน

4. องค์ประกอบทางการเมืองการปกครองที่เหมาะสม ได้แก่ การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการอนุรักษ์ และพัฒนา และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และเครือข่าย

โดยหลักทั่วไปของการอนุรักษ์ คือ การป้องกันมิให้เกิดการเสื่อมสภาพ และยืดอายุการใช้งานให้ได้มากที่สุด เพื่อให้สิ่งเหล่านั้นแสดงออกถึงสาระ หรือความสำคัญเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของมนุษย์ ซึ่งการอนุรักษ์ (Conservation) ตามความหมายที่ Bernard | M. Feilden ให้ไว้ว่า “ การกระทำใดใดเพื่อป้องกันการเสื่อมลง และรวมถึงการยืดอายุของมรดกทางวัฒนธรรม และธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงต่อผู้คนถึงความมหัศจรรย์ในงานศิลปะ และเสียดอายุธรรมชาติของมนุษย์ที่มีอยู่ในเหล่านั้น ”

การอนุรักษ์ชุมชน จึงรวมหมายถึง การอนุรักษ์พื้นที่ที่มีความหมาย และมีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ การอยู่อาศัย ประเพณีวัฒนธรรม ที่มีการสืบทอดมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน และมีสิ่งซึ่งแสดงถึงภูมิปัญญาของคนในชุมชนนั้น ๆ ให้มีชีวิตอยู่ได้ กระบวนการอนุรักษ์จะต้องมีความสัมพันธ์กับชีวิตในสังคมให้ดำเนินไปด้วยกันทั้ง 2 ปัจจัยอย่างสอดคล้องกันจึงจะทำให้พื้นที่เหล่านั้นมีคุณค่า และเกิดความหมาย หรือ “ Sense of place ” ขึ้นได้ซึ่งตรงกับ ความหมายของคำว่า “ ย่านประวัติศาสตร์ชนบท(Rural District) คือพื้นที่ชนบทที่ยังคงรักษาไว้ซึ่งรูปแบบทางประวัติศาสตร์ ของการดำเนินชีวิตในชนบทประกอบด้วย บ้านเรือนในท้องถิ่นรูปแบบของพื้นที่ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมหรือกิจกรรม Aldo Rossi ได้อธิบายแนวคิดในการอนุรักษ์ย่านประวัติศาสตร์ไว้ว่า การอนุรักษ์ และฟื้นฟูจำเป็นต้องมองภาพในลักษณะขององค์รวมซึ่งประกอบด้วย 2 ส่วนคือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1. องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม เป็นสิ่งที่แสดงออกถึงภูมิปัญญาของคนในชุมชนนั้น ๆ ว่าเป็นสิ่งก่อสร้างบริเวณ หรือสถานที่ที่คนในชุมชนนั้น สามารถสัมผัสได้ และเป็นที่ยอมรับของคนทั้งใน และนอกชุมชนเกิดเป็นภาพที่มีความหมายในสิ่งก่อสร้างนั้นจะรวมหมายถึง บริบทของสิ่งก่อสร้างด้วย ที่คนในชุมชนร่วมกันทำให้เกิดความหมายขึ้นมา ภาพในที่นี้สามารถเห็นได้โดยไม่ต้องอาศัยคำอธิบาย

2. องค์ประกอบส่วนที่อยู่ภายในเป็นคุณค่าที่มองไม่เห็นด้วยตาที่ Bernard M. Freidan เรียกว่า คุณค่าทางด้านอารมณ์ความรู้สึก เกิดจากวิถีชีวิตของคนในชุมชน ผ่านกาลเวลาที่อาศัยอย่างต่อเนื่อง ภายใต้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ปฏิบัติกันมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งชุมชนเกิดการซ้อนทับของความหมายของพื้นที่ในมิติต่าง ๆ ของชุมชนจนเกิดเป็นภาพลักษณ์ หรือเอกลักษณ์ของชุมชนเป็นที่ยอมรับของคนใน และนอกชุมชนซึ่งคนในชุมชน จะมีความรู้สึกผูกพันกับความหมายของคุณค่านั้นๆ ภาพลักษณ์นี้คนในชุมชนถือว่าเป็นกลไกที่ทำให้เกิดความหมาย และเรื่องราวต่างๆดำเนินอย่างต่อเนื่อง

การอนุรักษ์สถาปัตยกรรม และชุมชนเป็นแนวคิดในการป้องกันพื้นที่ ซึ่งมีร่องรอยแห่งอดีต สถาปัตยกรรม หรือประวัติศาสตร์สำคัญที่มีความพิเศษ เนื่องจากเป็นกลุ่มอาคารทำให้ไม่สามารถอนุรักษ์อาคารเหล่านั้น โดยแยกจากกันได้วิธีที่ดีที่สุด คือการอนุรักษ์อาคารเหล่านั้นรวมกันเนื่องจากคุณค่าของความเป็นกลุ่มอาคารนั่นเอง

Henry Sanolf (1978: 44-45) ให้เหตุผลการอนุรักษ์พื้นที่ชุมชนเก่ารวมทั้งอาคารเก่าที่มีคุณค่า และความสำคัญทางสถาปัตยกรรมไว้ 4 เหตุผลคือ

1. เพื่อความทรงจำทางวัฒนธรรม (Cultural Memory) เนื่องจากการรักษาอาคารเก่า คือการรักษาหลักฐานทางกายภาพในเชิงประวัติศาสตร์ที่ถ่ายทอดคุณค่า และความสามารถของบรรพบุรุษให้คนในยุคปัจจุบัน และอนาคตได้ศึกษาและชื่นชม

2. เพื่อรักษาปฏิสัมพันธ์ในชุมชน (Successful Proxemics) ซึ่งความสัมพันธ์นี้จะเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์ เมื่อมีความสมดุลระหว่างคนกิจกรรม และสภาพแวดล้อมภายใน ซึ่งความสัมพันธ์นี้อาจถูกรบกวนจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ ดังนั้น การอนุรักษ์สภาพแวดล้อมของชุมชนเก่า จะช่วยป้องกันปัญหานี้ได้ และคงไว้ซึ่งปฏิสัมพันธ์ในชุมชน

3. เพื่อรักษาความหลากหลายของสภาพแวดล้อม (Environmental Diversity) ซึ่งช่วยให้สามารถคงลักษณะพื้นถิ่น และช่วยรักษาฝีมือช่างเอาไว้ได้ชุมชนเก่า ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาลักษณะการผลิต และเทคโนโลยีระดับสูงมากนักทำให้การไหลออกของเงินทุนและทรัพยากรน้อยลง

4. เพื่อผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ (Economic Gain) เนื่องจากประหยัดค่าใช้จ่ายในการสร้างอาคารใหม่ขึ้นมาหากอาคารเก่ายังมีสภาพดีอยู่ และชุมชนเก่าที่ได้รับการอนุรักษ์ไว้ จะสามารถใช้เป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวได้อีกทางหนึ่งด้วย

Nahoun Cohen (199: 66-270) ได้เสนอว่าควรศึกษาถึงข้อมูลพื้นฐานในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนเก่านี้ให้ครบทุกด้านซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้ผู้ศึกษาสามารถวิเคราะห์ถึงประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ และเสนอแนวทางการอนุรักษ์ชุมชนเก่าในแนวทางที่เหมาะสมโดยข้อมูลเหล่านี้

นอกจากการอนุรักษ์ด้านพื้นที่แล้ว Henry Sanoff (1978: 46-48) และ Bernard M. Feilden (1994: 8-12) เสนอว่าควรมีการอนุรักษ์อาคารและสิ่งปลูกสร้างในพื้นที่โดยเทคนิคและวิธีการที่เหมาะสมด้วยซึ่งผู้เขียนทั้ง 2 ท่านได้ให้ความหมายของเทคนิคและวิธีการเหล่านี้ไว้ดังนี้

1. Conservation (การอนุรักษ์) หมายถึงการรื้อฟื้น (Rehabilitation) อาคารใด ๆ ก็ตามไม่ว่าจะด้วยเหตุผลของคุณค่าทางประวัติศาสตร์ หรือเหตุผลอื่น ๆ ก็ได้โดยจะเน้นวิธีการทำให้สามารถรักษาโครงสร้างของอาคารให้อยู่ได้ การอนุรักษ์จะช่วยรักษารูปลักษณ์ภายนอกของอาคารไว้ได้แต่ไม่จำเป็นต้องเข้มงวดกับวิธีการว่าถูกต้องตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์หรือมีการรักษาโครงสร้างแบบถูกต้องตามของเดิมทั้งหมด

2. Preservation (การสงวนรักษา) หมายถึงการปรับปรุงฟื้นฟู (Rehabilitation) การปฏิสังขรณ์ (Restoration) อาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ (Historically Significant Buildings) การดำเนินการสงวนรักษาจะต้องเคร่งครัด และมีหลักฐานที่ถูกต้องเพื่อที่จะให้ได้ลักษณะของอาคารทั้งภายนอกและบางครั้งรวมถึงภายในด้วยที่เหมือนโครงสร้างและรูปแบบเดิมทุกประการเทคนิควิธีการต่าง ๆ เพื่อการสงวนรักษาที่ถูกต้องมี

นอกจากนี้ ยังมีมาตรฐานด้านคุณภาพและการอนุรักษ์ย่านชุมชนเก่านี้จะเป็นตัวบ่งชี้ที่จะทำให้ทราบว่าแนวทางในการดำเนินการให้เกิดความยั่งยืน และการบริหารจัดการ เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ย่านชุมชนเก่า

สรุป การศึกษาเรื่องแนวทางการอนุรักษ์ และการพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวของชุมชนเก่าเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี ซึ่งชุมชนเกาะสีชังมีทั้งย่านชุมชนเก่า และ พื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไปตามนโยบายของ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พื้นที่ และแนวคิดในการกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์ การผนวกการอนุรักษ์เข้าไว้ในแผนพัฒนาเมือง (Integrated Conservation) กลวิธีที่ใช้ในการวางแผนพื้นที่ประวัติศาสตร์ในเมืองประกอบไปด้วยเทคนิคทางด้านอนุรักษ์ และพื้นที่บูรณาการทั้งการจัดหาบริการสาธารณะที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพของพื้นที่ในระยะยาวโดยมีการวางแผนร่วมกับผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ที่มีการออกกฎหมายข้อบังคับ และการกำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติ

การควบคุมการเปลี่ยนแปลง (Control of Change) โดยจัดทำมาตรการควบคุมการพัฒนาที่มีมากเกินไปโดยการกำหนดขนาด และรูปแบบอาคารการจำกัดปริมาณการจราจรและจัดเตรียมโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม

การออกแบบสิ่งก่อสร้างเพิ่มเติม (Infill Design) โดยนำหลักการออกแบบชุมชนเมือง และความงามของเมืองมาประยุกต์ใช้

การบริหารจัดการ (Administrative Actions) ต้องได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่น และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องรวมทั้งออกกฎหมายและมาตรการควบคุม และสนับสนุนให้เป็นไปตามแผนการอนุรักษ์ที่ได้ทำไว้ ดังนั้น การอนุรักษ์ชุมชน คือการรักษาสิ่งที่มีเอกลักษณ์ และมีคุณค่าของชุมชน โดยมีกระบวนการปรับปรุงแก้ไขในสิ่งที่มีปัญหา และสูญเสียไปให้ฟื้นฟูลงขึ้นโดยคำนึงถึงองค์ประกอบทางด้าน กายภาพ สังคม และเศรษฐกิจของชุมชน โดยรักษาความเป็นเอกลักษณ์ และความโดดเด่นของพื้นที่

2.3 แนวคิดอัตลักษณ์

อัตลักษณ์เป็นคุณสมบัติที่เป็นลักษณะเฉพาะของบุคคล เป็นความจริงเกี่ยวกับสิ่งที่บุคคลหรือสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นอยู่ (Oxford Dictionary, 2010) หรือสิ่งหนึ่งหรือเฉพาะของสิ่งนั้นที่ทำให้โดดเด่นขึ้นมาและมี ความแตกต่างจากสิ่งอื่น (อภิญา เฟื่องฟูสกุล, 2546) ดังเช่น

นัทธนี ประสานนาม (2550) กล่าวว่า อัตลักษณ์ เป็นความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเอง ประกอบด้วยความตระหนักในตัวเองและพื้นฐานของการ เลือกบางอย่าง เป็นการแสดงตนที่สามารถระบุได้ว่าเรามีอัตลักษณ์เหมือนกลุ่มหนึ่งและมีความแตกต่างจาก กลุ่มอื่นอย่างไร

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2550) ได้กล่าวถึง อัตลักษณ์ว่ามีกระบวนการถูก ผลิต ให้เกิดขึ้น ซึ่งสามารถถูกบริโภค และถูกควบคุมจัดการ ให้อยู่ในวัฒนธรรม และยังมีการสร้าง ความหมายต่างๆ

ผ่านทางระบบต่างๆ ของการสร้างภาพตัวตน เพื่อน มาสร้างเป็นอัตลักษณ์ของเรา อัตลักษณ์สามารถแบ่งได้เป็นหลายประเภท

ดวงเดือน พันธุนาวิน (อ้างถึงใน สุภัชฉาน์ ศรีเอี่ยม, 2554) กล่าวว่าโครงสร้างของอัตลักษณ์ ตามแนวคิดของ อิริคสัน มีหลายองค์ประกอบหรือหลายด้านที่สำคัญคือ ด้านอาชีพ การงาน ด้านศาสนา ด้านการเมือง ด้านบทบาททางเพศและทางด้านค่านิยม

กฤษี คำชาย (อ้างถึงในพิมพ์ชนก กลิ่นสุทฺธ, 2554) ได้กล่าวถึงอัตลักษณ์ว่ามีหลายองค์ประกอบ ซึ่งได้แก่ องค์ประกอบ ทางกาย เพศ สังคม อาชีพ จริยธรรม อุดมการณ์และลักษณะทางจิตซึ่งเป็นองค์ประกอบรวมเกิดเป็น ความคิดรวบยอดและเป็นลักษณะเฉพาะของบุคคล

ริชาร์จ เจนกินส์ (Richard Jenkins) (Social Identity, 2008:16) ได้กล่าวไว้ว่า อัตลักษณ์ (Identity) ตามพจนานุกรมภาษาอังกฤษ ได้เสนอรากศัพท์ของอัตลักษณ์ว่ามาจากภาษาละตินคือ identitas เดิมใช้คำว่า idem ซึ่งมีความหมายว่า เหมือนกัน (the same) ซึ่งอัตลักษณ์ในความหมายพื้นฐานนั้น มีความหมายสองประเด็น คือ "ความเหมือน" และ"ความเป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างออกไป" นั่นคือ การตีความหมายของความเหมือนกันบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ และการเปรียบเทียบกันระหว่างคนหรือสิ่งของในสองแง่มุม คือความคล้ายคลึงและความแตกต่าง อัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ในตัว หรือเกิดมาพร้อมกับคนหรือสิ่งของ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและมีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งทำให้เราเข้าใจและรับรู้ว่าเป็นใคร คนอื่นเป็นใคร โดยอาศัยสังคมที่สัมพันธ์กับคนนั้นๆ เป็นตัวสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์

Richard Rodriguez Essay (อ้างถึงใน ปิติ มณีเนตร, 2552 หน้า 21) ได้เสนอว่าอัตลักษณ์นั้นถูกกำหนดโดยวัฒนธรรม ไม่ได้ถูกกำหนดโดยเชื้อชาติเสมอไป ความเป็นคนเอเชียหรือยุโรปไม่ได้กำหนดโดยสีผิวเพราะในแต่ละเชื้อชาติหรือเผ่าพันธุ์นั้น ไม่ได้มีอัตลักษณ์หรือวัฒนธรรมเดียว แต่จะรวมความหลากหลายของวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่มีการสื่อสาร

อัตลักษณ์ (identity) เป็นความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเอง ว่า “ฉันคือใคร” ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการปฏิสังสรรค์ระหว่างตัวเรากับคนอื่น โดยผ่านการมองตนเองและการที่คนอื่นมองเรา อัตลักษณ์ต้องการความตระหนัก (awareness) ในตัวเราและพื้นฐานของการเลือกบางอย่าง นั่นคือ เราจะต้องแสดงตนหรือยอมรับอย่างตั้งใจกับอัตลักษณ์ที่เราเลือก ความสำคัญของการแสดงตนคือการระบุได้ว่าเรามีอัตลักษณ์เหมือนกลุ่มหนึ่งและมีความแตกต่างจากกลุ่มอื่นอย่างไร และ “ฉันเป็นใคร” ในสายตาคนอื่น (นัทธนัย ประสานนาม, 2550)

ดังนั้น อัตลักษณ์ คือผลรวมของลักษณะเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือจำได้ที่เด่นชัด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.4 แนวคิดภูมิทัศน์ทางวัฒนธรรม

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (อังกฤษ: Cultural landscape) คือพื้นที่ที่ได้รับการนิยามไว้โดยกรมการมรดกโลกว่าเป็นพื้นที่เด่นทางภูมิศาสตร์ หรือทรัพย์สินที่ “เป็นตัวแทนของธรรมชาติและผลงานของมนุษย์” ที่มีลักษณะเด่นเฉพาะแนวคิดนี้เกิดจากการพิจารณาปรับปรุงและพัฒนาขึ้นในแวดวงของมรดกโลกนานาชาติ (UNESCO) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความพยายาม ระหว่างประเทศที่จะ “ไกล่เกลี่ยปรองดอง” คติ... ทวินิยมแห่งธรรมชาติและวัฒนธรรม” ที่โด่งดังแพร่หลายมากในโลกตะวันตก

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นรูปแบบหนึ่งของทรัพยากรวัฒนธรรมได้รับการพัฒนาให้เป็นแนวคิดในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในระบอบอุทยานแห่งชาติมากกว่า 3 ทศวรรษโดยเริ่มต้นได้มีผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิสถาปัตยกรรมและนักประวัติศาสตร์ซึ่งตระหนักว่าไม่มีระบบการจัดการและคุ้มครองภูมิทัศน์ครอบคลุมทุกประเภทต่อมาในช่วงทศวรรษ 1980 ก็ได้มีการคุ้มครองทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมตามมาตรฐานโดยการพัฒนาของกรมอุทยานแห่งชาติของสหรัฐอเมริกาและหน่วยงานอื่นๆ อันเป็นผลให้แนวคิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้รับการพัฒนาจัดการและสำรวจอย่างต่อเนื่อง (Taylor, 2002)

U. S. National Park Service [USNPs] (1994) รายงานว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมคือพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ที่ประกอบด้วยทรัพยากรทางวัฒนธรรมและธรรมชาติซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์เหตุการณ์บุคคลชนบประเพณีที่มีคุณค่าทางสุนทรียภาพทั้งนี้สามารถจำแนกภูมิทัศน์วัฒนธรรมออกได้เป็น 4 ประเภทคือ

ภูมิทัศน์ออกแบบ (historic designed landscapes) คือภูมิทัศน์ที่ได้รับการออกแบบหรือวางผังโดยสถาปนิกศิลปินนักพฤกษศาสตร์ตามหลักการออกแบบซึ่งสื่อให้เห็นถึงรูปแบบอันเป็นธรรมเนียมปฏิบัติแนวคิดเหตุการณ์สำคัญในด้านภูมิสถาปัตยกรรมสื่อถึงเจตนาในการสร้างสรรค์งานที่สะท้อนถึงแบบแผนการออกแบบภูมิทัศน์ที่มีความเกี่ยวข้องกับบุคคลทิศทางและเหตุการณ์สำคัญในแวดวงภูมิสถาปัตยกรรม แสดงถึงพัฒนาการ ทฤษฎีตลอดจนคุณค่าทางทัศนียภาพ

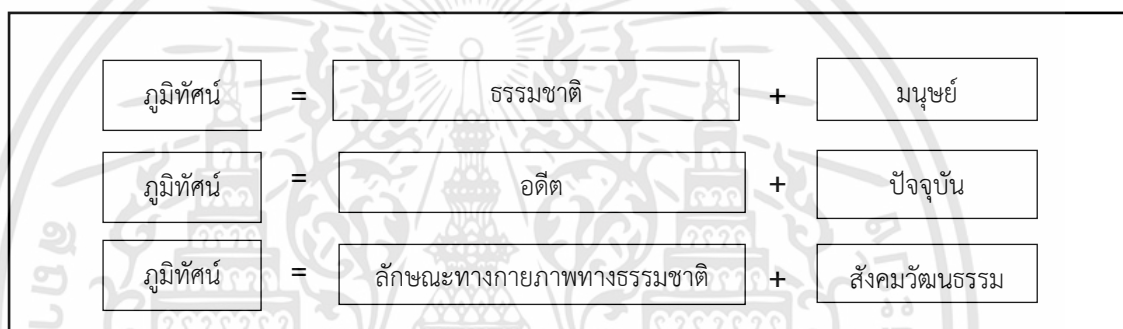
ภูมิทัศน์พื้นถิ่น (historic vernacular landscapes) คือภูมิทัศน์ที่ถูกใช้ประโยชน์โดยมนุษย์มีผลต่อรูปแบบรูปร่างของภูมิทัศน์ตลอดจนสังคมวัฒนธรรมชุมชนสะท้อนให้เห็นภูมิทัศน์ทากายภาพชีวภาพพหุบาทของวัฒนธรรมในชีวิตประจำวันซึ่งเป็นบทบาทสำคัญที่แสดงถึงภูมิทัศน์ "พื้นถิ่น สะท้อนรูปแบบและการตั้งถิ่นฐานการใช้ประโยชน์และพัฒนาการอันยาวนานแหล่งประวัติศาสตร์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

(historic sites) คือภูมิทัศน์ที่มีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์กิจกรรมหรือบุคคลทางประวัติศาสตร์ มีอัตลักษณ์ที่สามารถสื่อความหมายในเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีต

ภูมิทัศน์ทางชาติพันธุ์วรรณนา (ethnographic landscapes) คือภูมิทัศน์ซึ่งประกอบด้วย ความหลากหลายของทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นมรดกตกทอดทางทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มคนประเพณีและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างพลวัตของระบบธรรมชาติที่มีต่อกลุ่มวัฒนธรรม

สหภาพสากลว่าด้วยการอนุรักษ์รายงานว่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นผลงานการสร้างสรรค์โดยมนุษย์ในพื้นที่ธรรมชาตินับจากอดีตถึงปัจจุบันอันมีผลต่อลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ธรรมชาติตลอดจนสังคมวัฒนธรรมซึ่งเป็นไปตามองค์ประกอบนี้ (Coleman, 2003)

ภาพที่ 2.7 แนวคิดภูมิทัศน์วัฒนธรรม ที่มา Coleman, 2003

ในขณะที่ World Heritage Convention (1996) ได้รายงานว่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมคือการเชื่อมงานสร้างสรรค์ของธรรมชาติเข้ากับมนุษย์เพื่อแสดงให้เห็นวิวัฒนาการของสังคมมนุษย์และการตั้งถิ่นฐานในช่วงเวลาต่างๆภายใต้อิทธิพลทางกายภาพของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสืบต่อพลังทางวัฒนธรรมเศรษฐกิจและสังคมทั้งภายในและภายนอกเช่นเดียวกับ USNPs (2001) ที่ได้รายงานว่ภูมิทัศน์วัฒนธรรมคือบริเวณซึ่งมนุษย์ได้ทำการรังสรรค์ให้แก่โลกธรรมชาติซึ่งเผยให้เห็นความเกี่ยวข้องระหว่างมนุษย์กับที่ดินบนพื้นฐานของการเพาะปลูกการตั้งถิ่นฐานความต้องการทางนันทนาการและสถานที่เหมาะสมในการฝังกายนเมื่อยามสิ้นชีพ

ต่อมา USNPS (2002) ได้รายงานถึงภูมิทัศน์วัฒนธรรมว่คือทรัพยากรที่ซับซ้อนซึ่งมีขอบเขตตั้งแต่ผืนดินในชนบทขนาดใหญ่ครอบคลุมพื้นที่หลายร้อยเอเคอร์ไปกระทั่งสวนประดิษฐ์ลักษณะธรรมชาติเช่นรูปแผ่นดินดินและพืชพรรณไม่ได้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของภูมิทัศน์วัฒนธรรมแต่สะท้อนถึงการปรับเปลี่ยนเช่นมนุษย์และการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอันแสดงออกในสภาพของพื้นที่รูปแบบการตั้งถิ่นฐานการใช้ประโยชน์ที่ดินระบบคมนาคม และรูปแบบของสิ่งก่อสร้าง เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทบาทของภูมิทัศน์วัฒนธรรม คือการอธิบายทั้งลักษณะกายภาพของวัสดุเช่น ถนน อาคาร ผนัง ตลอดจนการใช้ประโยชน์ที่สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าวัฒนธรรม และประเพณีอธิบายบทบาท ความสำคัญและลักษณะเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ทิศทาง และบุคคล

ส่วนหน่วยงานหรือองค์กรอื่นๆ ที่ให้ความสนใจแนวคิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมเช่น U. S. Congress, Office of Technology Assessment (1987) ก็ได้รายงานว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรม เป็นผลผลิตของบริบททางวัฒนธรรมสะท้อนให้เห็นคุณค่าและประวัติศาสตร์ของพื้นที่และใน ทศวรรษต่อมา Conservation Study Institute (2004) ก็ได้กำหนดนิยามของภูมิทัศน์วัฒนธรรมว่า คือสถานที่ซึ่งห้อมล้อมไปด้วยความหลากหลายความสำคัญของประวัติศาสตร์และคุณค่าทาง วัฒนธรรมเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ของคนพื้นเมืองยุคก่อนประวัติศาสตร์และมีพัฒนาการเรื่อยมาสู่ ปัจจุบันนอกจากนี้ยังได้อธิบายลักษณะของภูมิทัศน์วัฒนธรรมตามอนุสัญญา มรดกโลกดังนี้

- 1) ภูมิทัศน์ที่ได้รับการออกแบบและสร้างสรรค์ด้วยความเจตนาโดยมนุษย์เพื่อเหตุผลทางสุนทรียภาพ
- 2) ภูมิทัศน์ซึ่งเกี่ยวข้องกับการกำเนิดสังคมเศรษฐกิจการเมืองศาสนาอันถึงสะท้อนถึงรูปแบบและ เอกลักษณ์เฉพาะ
- 3) ภูมิทัศน์ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับพลังหรือแรงผลักดันทางศาสนา ศิลปะและการ เคลื่อนไหวทางวัฒนธรรม

ส่วน Resource Planning and Condition Commission (2005) รายงานว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นการรวมกันของสถานที่เอกลักษณ์วัตถุจดหมายเหตุอนุสรณ์ตลอดจน การรับรู้ทางสังคมและความสำคัญที่ร่วมสมัย

ทั้งนี้หน่วยงานหรือองค์กรที่ศึกษาและพัฒนาแนวคิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมทั่วโลกเช่นประเทศ สหรัฐอเมริกาออสเตรเลียและแคนาดาได้ลงความเห็นตรงกันว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมคือการปฏิสัมพันธ์ ระหว่างกิจกรรมของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (Parks Canada, 1999); (Heritage Victoria, 2001); (Institute for Cultural Landscape, n.d.)

นอกจากหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ แล้วนักวิชาการในหลายประเทศและหลายสาขาที่ให้ความ สนใจต่อแนวคิดดังกล่าวซึ่งนักวิชาการต่างๆ เหล่านี้ได้อธิบายและนิยามภูมิทัศน์วัฒนธรรมเช่น Dorset et al. (1995) กล่าวว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมคือการเชื่อมต่อระหว่างธรรมชาติและวัฒนธรรมซึ่ง เป็นตัวแทนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมของพวกเขา แต่ Melnick (1983) ก็ได้มี ความคิดเห็นที่ต่างออกไปโดยได้ให้ความเห็นว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมมิได้เป็นเพียงสถานที่หรือพื้นที่ที่มี ความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือบุคคลเท่านั้นแต่ยังเป็นตัวแทนของวิวัฒนาการของการเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัยที่มีความต่อเนื่องโดยภูมิทัศน์ทุกแห่งได้รับการคัดเลือกโดยมนุษย์มีเงื่อนไขใน การใช้ประโยชน์การปรับเปลี่ยนตลอดจนการใช้เทคโนโลยีเป็นแรงขับเคลื่อนในขณะเดียวกัน

Beggey and Keller (2000) กล่าวว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นอันแสดงออกถึง เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ความสัมพันธ์ระหว่างที่ว่างกับสิ่งที่สายตารับรู้เป็นสิ่งที่อธิบายถึงวัฒนธรรมคุณค่าเอกลักษณ์พื้นถิ่น เป็นงานศิลปะซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของมรดกของชาติและมีความสัมพันธ์กับบริบททางนิเวศ

ส่วนผู้ที่อธิบายแนวคิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมในทฤษฎีที่แตกต่างออกไปคือ Vogeler (1996) ซึ่งอธิบายว่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นผลของพฤติกรรมของมนุษย์กับสิ่งที่แสดงออกกล่าวคือเมื่อมนุษย์มีความคิดจะแสดงออกซึ่งพฤติกรรมและสร้างสรรค์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมโดยมีแรงผลักดันทางสังคม ปัจเจกปรัชญาและความเป็นพื้นถิ่น

ภาพที่ 2.8 แนวคิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมเชิงพฤติกรรมศาสตร์ ที่มา Vogeler, 1996

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมทุกประเภทควรได้รับการจัดการเช่นเดียวกับทรัพยากรวัฒนธรรม แนวคิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมมุ่งที่จะสงวนรักษาคุณภาพของภูมิทัศน์อันเกี่ยวเนื่องกับชีวิตระบบและการใช้ประโยชน์อันเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์ใช้การวิจัยการวางแผนและการพิทักษ์เป็นกรอบแนวคิด โดยงานวิจัยอธิบายลักษณะเฉพาะคุณค่าความเกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ การวางแผนเป็นการกำหนดทางเลือกในระยะยาวในการสงวนรักษาการพิทักษ์เกี่ยวข้องกับการประเมินสภาพการบำรุงรักษาและการอบรมบุคลากรส่วนการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับการอธิบายรูปแบบและระดับการเปลี่ยนแปลงควบคู่กับการรักษาบทบาทของประวัติศาสตร์ในภูมิทัศน์การจำแนกและจัดการที่เหมาะสมแบ่งออกเป็นหลายระดับตามความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในภูมิทัศน์วัฒนธรรมความสำคัญของภูมิทัศน์มีความสัมพันธ์กับรูปแบบที่ปรากฏเฉพาะการเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อความคงอยู่ตลอดจนการจัดการรูปแบบต่างๆและการติดตามตรวจสอบ (USNPs, 2002)

Mitchell and Buggey (2000) ได้อธิบายการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมว่าควรเป็นการจัดการอย่างยั่งยืนคำนึงถึงขีดจำกัดของสิ่งแวดล้อมการปกป้องมีความเกี่ยวข้องเนื่องกับการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่สามารถบำรุงรักษาคุณค่าของภูมิทัศน์และคงไว้ซึ่งความหลากหลายทางชีวภาพส่วน Maryland Envirothon Current Environment Issue (2005) กล่าวถึง การจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมว่าควรเข้าใจในคุณค่าของภูมิทัศน์ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมและหาหนทางที่จะนำความ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เข้าใจนั้นเชื่อมโยงไปสู่การจัดการเข้าใจในปัจจัยที่ทำให้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมมีความสำคัญตลอดจนสำรวจและพิจารณาระดับของการปรับเปลี่ยนที่เหมาะสมสำหรับภูมิทัศน์วัฒนธรรม

USNPS (2002) ได้ทำการกำหนดปัจจัยและจำแนกขั้นตอนสำหรับการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรมออกเป็น 3 กลุ่มตามแนวคิดการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมประกอบด้วย

1. การวิจัย (research) เพื่อใช้ในการอธิบายประเมินจัดเตรียมข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากร วัฒนธรรม

2. การวางแผน (planning) เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดความมั่นใจว่าข้อมูลต่างๆที่ได้รับการรวบรวมนั้นจะได้นำไปสู่กระบวนการจัดการและการตัดสินใจ

3. การพิทักษ์ (stewardship) คือการนำแผนที่ได้จากกระบวนการข้างต้นไปปฏิบัติเพื่อสงวนรักษา ป้องกันทรัพยากร

องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การวิเคราะห์องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญและนำไปสู่การระบุคุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ซึ่งมีการจำแนกเกณฑ์องค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ดังนี้

คณะกรรมการมรดกวิโตเรีย (The Heritage Council of Victoria, 2009) ได้เสนอปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์ โดยพิจารณาจากความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมจากปัจจัยระดับการพัฒนา และองค์ประกอบขนาดเล็ก ซึ่งต้องพิจารณาร่วมกับขนาดและของเขตทางกายภาพ มีหลักในการพิจารณาดังต่อไปนี้

ตารางที่ 2.1 แสดงองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของคณะกรรมการมรดกวีตอเรีย

บริบททางพื้นที่ และ สิ่งแวดล้อม	<ul style="list-style-type: none"> - ภูมิศาสตร์และภูมิประเทศทางธรรมชาติ และจากการสร้างขึ้นโดยมนุษย์ - ลักษณะเด่นที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ เช่น ทางน้ำ - การรับรู้ของพืชพันธุ์ธรรมชาติ / หรือระบบนิเวศ
ขอบเขต	<ul style="list-style-type: none"> - วิว และทิวทัศน์ - ขอบเขตทางประวัติศาสตร์ จากแผนที่ และเอกสารเชิงประวัติศาสตร์ที่สามารถช่วยสร้างขอบเขตได้อย่างเหมาะสม - เขตแดน เป็นการพิจารณาภูมิทัศน์ที่กว้างขึ้น โดยไม่ได้มองแต่โครงสร้างของอาคาร แต่มองถึงระบบสวน พืชพรรณ เส้นทาง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการพิจารณาว่ามีผลกระทบต่อพื้นที่หรือไม่ เช่น การทำเหมือง เป็นต้น
รูปแบบทางวัฒนธรรมที่ เกี่ยวข้องกับพัฒนาการ ทางประวัติศาสตร์	<ul style="list-style-type: none"> - การเปลี่ยนแปลงทางรูปแบบทางกายภาพ - ประเพณี วัฒนธรรม มีอิทธิพลต่อรูปแบบของอาคาร งานใช้งาน และวัสดุที่ใช้ - การรับรู้ จากพัฒนาการของพื้นที่
การกระจาย องค์ประกอบ	<ul style="list-style-type: none"> - การจัดการพื้นที่ - การจัดกลุ่ม (ความสัมพันธ์ของอาคารที่สร้างขึ้นในภูมิทัศน์และช่องว่างระหว่างองค์ประกอบ) - ระบบเส้นทาง
องค์ประกอบเฉพาะ	<ul style="list-style-type: none"> - ธรรมชาติ และพืชพรรณที่ขึ้นเฉพาะแห่ง - อาคารและโครงสร้าง - องค์ประกอบทางภูมิทัศน์ที่มีโครงสร้างและรูปแบบ เช่น รั้ว ทางเดินเท้า หิน การก่อสร้าง หรือทางน้ำธรรมชาติ - ลักษณะผิวดินที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร และองค์ประกอบขนาดเล็กที่นำไปสู่ความสำคัญของสถานที่
ปัจจัยเพิ่มเติมที่จะเกิด ในอนาคต	<ul style="list-style-type: none"> - วิเคราะห์เปรียบเทียบกับภูมิทัศน์อื่นๆ - ระบุความสำคัญของภูมิทัศน์ของชาติ รัฐ หรือท้องถิ่น ที่มา: คณะกรรมการมรดกวีตอเรีย, The Heritage Council of Victoria (2009)

ที่มา: คณะกรรมการมรดกวีตอเรีย, The Heritage Council of Victoria (2009)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กฎบัตรเบอร์ร่า (อ้างถึงใน Lennon, Mathews and Associates, 1996) ได้บรรยายถึง หลักฐานทางกายภาพทั้งหมดของภูมิทัศน์หรือลักษณะเด่นของภูมิทัศน์ รวมไปถึงสภาพแวดล้อมและ ภูมิศาสตร์ทางกายภาพ โครงสร้างที่ยังอยู่ อีกทั้งหลักฐานทางโบราณคดี นอกจากนี้ยังรวมถึง หลักฐานที่ไม่ใช้วัตถุ เช่น วรรณคดีหรือศิลปกรรม หรือคติชาวบ้าน อาจปรากฏหลักฐานทางเอกสาร วรรณกรรม จิตรกรรมหรือในความทรงจำและเรื่องเล่า

การแบ่งประเภท และรูปแบบองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรมสามารถทำได้ หลากหลายวิธี ขึ้นอยู่กับหลักฐานทางกายภาพที่สามารถบรรยายคุณลักษณะได้ คณะกรรมการมรดก ของออสเตรเลีย ได้ใช้การแบ่งหมวดหมู่ตามรูปแบบที่แตกต่างของสถานที่ ด้วยคุณค่าทาง ประวัติศาสตร์

ตารางที่ 2.2 แสดงการแบ่งหมวดองค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรมของคณะกรรมการ มรดกออสเตรเลีย

โครงสร้าง	- ลักษณะทางกายภาพที่ยังคงอยู่ โครงสร้างที่มีลักษณะเด่น มีความสัมพันธ์ กับ กิจกรรมของมนุษย์ เช่น อาคาร กระท่อม เขื่อน หรือคอกปศุสัตว์
กลุ่มอาคาร	- จำนวนลักษณะพิเศษ ที่แต่ละส่วนมีความสัมพันธ์กันในบางประการ เช่น ความสำเร็จในการใช้หรือประโยชน์ใช้สอย
ที่ตั้ง	- แหล่งที่ตั้งของเหตุการณ์ โครงสร้าง หรือกลุ่มอาคาร หลักฐานทางกายภาพ ที่ยังคง เหลืออยู่ ลักษณะพิเศษ องค์ประกอบ หรือส่วนประกอบของภูมิทัศน์ ที่ตั้ง หรือกลุ่มอาคาร
ลักษณะพิเศษ	- ทำธรรมชาติ เช่น ถนนที่มีต้นไม้แปลกๆ สองข้างทาง การสะสมการ ตกตะกอนของ แร่ธาตุ
ลักษณะเป็นแนวยาว	- โครงข่าย (ภูมิทัศน์แบบยาว แคบ หรือองค์ประกอบของภูมิทัศน์ เช่น ถนน หรือ เส้นทางขนส่ง และส่วนประกอบที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงบริเวณหยุด พัก คอกปศุ สัตว์ ที่พักชั่วคราว

ที่มา: กฎบัตรเบอร์ร่า อ้างถึงใน Lennon, Mathews and Associates (1996)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การแบ่งหมวดหมู่องค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรมของคณะกรรมการมรดกออสเตรเลีย จะให้ความสำคัญเฉพาะองค์ประกอบด้านกายภาพเป็นสำคัญ ซึ่งยังไม่ครอบคลุมมิติด้านสังคม วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิต ซึ่งเป็นส่วนสำคัญในการศึกษาถึงองค์ประกอบของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

การอุทยานแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา (อ้างอิงใน Lennon, Mathews and Associates, 1996) แบ่งหมวดหมู่องค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยใช้แนวที่คล้ายคลึงกัน แต่จะมีบางส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประเพณีเพิ่มเติมเข้ามา จากแนวทางนี้สามารถตีความหมายได้ว่าธรรมชาติ และวัฒนธรรมนั่นเองที่เป็นองค์ประกอบสำคัญในการกำหนดรูปร่างของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

ตารางที่ 2.3 แสดงองค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรมของการอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกา

กระบวนการกำหนดรูปร่างของพื้นที่	
1. การใช้ที่ดินและกิจกรรม	- รูปแบบการใช้ที่ดิน อาชีพ
2. รูปแบบของระบบพื้นที่	- เช่น ขนาดของพื้นที่เกษตรกรรม การตั้งถิ่นฐาน หรือ โครงสร้างของแหล่งที่ตั้ง การเข้าถึงแหล่งน้ำ สิ่งเหล่านี้อาจ ได้รับ อิทธิพลจากปัจจัยทางการเมือง หรือนโยบายของ รัฐ
3. การปฏิบัติต่อสภาพแวดล้อม ธรรมชาติ	- วิถีชีวิต ประเพณี และการปฏิบัติต้องมีการปรับให้เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมท้องถิ่นและระบบนิเวศวิทยา
4. วัฒนธรรมประเพณี	- อิทธิพลต่อการใช้ที่ดิน การครอบครองที่ดินและรูปร่างของ ที่ดิน
องค์ประกอบด้านกายภาพ	
5. โครงข่ายการสัญจร	- ระบบเพื่อการขนส่ง คน สินค้า และวัตถุดิบ
6. เส้นแบ่งเขต	- เช่น กรรมสิทธิ์ครอบครองที่ดิน คอกม้า หรือคอกปศุสัตว์ที่มีการ กำหนดโดยรัฐ
7. การเพาะปลูก	- การเพาะปลูกมีความสัมพันธ์กับการใช้ที่ดิน เช่น ไร่ต้นไม้ รมเงาของต้นไม้อื่นๆ
8. อาคาร โครงสร้าง และ สิ่งก่อสร้าง	- อาคารที่พักในกิจกรรมของมนุษย์ โครงสร้างที่สนอง ประโยชน์ใช้สอยอื่นๆ นอกเหนือจากที่พักอาศัย ในขณะที่ วัตถุ ค่อนข้างเล็กแต่มีความสำคัญคงที่ หรือโครงสร้างที่ เปลี่ยนแปลง ได้ เช่น การทำเครื่องหมาย หรืออนุสาวรีย์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

องค์ประกอบด้านกายภาพ (ต่อ)	
9. การรวมกลุ่ม	- การรวมกลุ่มของอาคาร โครงสร้าง หรือลักษณะพิเศษอื่นๆ เช่น ในพื้นที่เกษตรกรรม หรือกลุ่มของการตั้งถิ่นฐาน
10. แหล่งโบราณคดี	- ที่ตั้งของกิจกรรมทางประวัติศาสตร์ หรือร่องรอยการประกอบอาชีพ ร่องรอยพื้นผิวที่ยังคงเหลืออยู่
11. องค์ประกอบที่มีขนาดเล็ก	- องค์ประกอบในระดับบุคคล เช่น สัญลักษณ์ถนน ประตูรั้ว สะพานสำหรับคนเดินเท้า เป็นต้น โดยส่วนรวมอาจจะมาจากการกำหนดเส้นแบ่งเขต โครงข่ายการสัญจร เป็นต้น

ที่มา: การอุทยานแห่งชาติสหรัฐอเมริกา อ้างถึงใน Lennon, Mathews and Associates (1996)

คุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรม

สภากาชาดโบราณสถานระหว่างประเทศ (ICOMOS, 2004) ได้ระบุคุณค่าทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมไว้ 11 ด้าน ได้แก่

- 1) มีความโดดเด่นทางด้านวิถีชีวิต หรือภูมิปัญญา ซึ่งเป็นหลักฐานที่สามารถมองเห็นได้ และมองไม่เห็น
- 2) มีความโดดเด่นทางด้านทักษะในการออกแบบสิ่งก่อสร้างขององค์ประกอบในภูมิทัศน์ เป็นการสะท้อนถึงระดับของการใช้เทคโนโลยี
- 3) การแสดงถึงความงามด้านทักษะของการออกแบบ
- 4) ความสัมพันธ์ทางศิลปะ วรรณกรรม จิตรกรรม หรือดนตรี ที่ช่วยเพิ่มความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิทัศน์
- 5) ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับตำนานพื้นบ้าน เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ หรือประเพณี
- 6) พื้นที่บางแห่งของชุมชนมีความสัมพันธ์กับด้านจิตวิญญาณและความเชื่อที่แสดงออกมาบน พื้นที่ย่างโดดเด่น
- 7) ความสุนทรีย์ทางรูปแบบภูมิทัศน์ที่มีความสอดคล้องรูปแบบทางพื้นที่ที่สมบูรณ์
- 8) ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มบุคคล หรือความทรงจำของแต่ละบุคคล
- 9) ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการถ่ายทอดส่งผลต่อการพัฒนาการทางภูมิทัศน์
- 10) ลักษณะของการรองรับกิจกรรมทางกายภาพ
- 11) ความสัมพันธ์เชื่อมต่อกับพื้นที่ที่มีคุณค่า เช่น การตั้งอนุสาวรีย์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Saundra Neale (2011: 5) กล่าวถึงคุณค่าความสำคัญของภูมิทัศน์วัฒนธรรม โดยแบ่งกลุ่ม ออกเป็น ประวัติศาสตร์ กิจกรรมทางวัฒนธรรม ลักษณะทางกายภาพและความงามของภูมิทัศน์ โดยทั้ง 3 กลุ่มจะพิจารณาประกอบกับความสัมพันธ์ของประวัติศาสตร์ในอดีต (ความสมบูรณ์) มีรายละเอียด

1) ประวัติศาสตร์ เป็นเรื่องราว และเป็นพื้นที่ที่มีความหมาย ในลักษณะของประวัติศาสตร์ หรือการ

อ้างอิง (เช่น อนุสาวรีย์ หรืออนุสรณ์) อาจมีความเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญหรือบุคคล

2) วัฒนธรรม เป็นความรู้สึกที่เด่นชัดของสถานที่ ในลักษณะของความเป็นชุมชน ลักษณะของการตั้งถิ่นฐาน หรือรูปแบบของการใช้ที่ดิน กิจกรรมที่แสดงถึงความต่อเนื่องกับอดีตที่ผ่านมา หรือยัง มีการอนุรักษ์สืบต่อกันอยู่

3) กายภาพหรือความงาม เป็นลักษณะของการเปิดกว้าง มุมมอง พื้นผิว หรืออื่นๆ ทั้งเป็น คุณลักษณะทางธรรมชาติที่ได้รับการออกแบบ จัดการ และการจัดตั้ง (ของโครงสร้างภูมิทัศน์) หรือ พื้นฐานของธรณีสัณฐานในพื้นที่

ความสมบูรณ์ (Integrity) คือ ความสมบูรณ์ของรูปร่างทางมรดกทางวัฒนธรรมของภูมิทัศน์ หรือ เป็นการระบุระดับของลักษณะทางภูมิทัศน์ และเกี่ยวข้องกับคุณค่าที่ได้กล่าวไปแล้วในข้างต้น (ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และกายภาพ) ซึ่งในขณะเดียวกันก็มีความเกี่ยวข้องกับช่วงเวลาในอดีต การใช้ที่ดินและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติจะมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปตามช่วงเวลาต่างๆ ซึ่งภูมิทัศน์ ไม่ได้อยู่ในสภาพเดิมตลอดไป แต่จะมีการเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ อย่างไรก็ตามลักษณะบทบาทของ ประวัติศาสตร์ในภูมิทัศน์จะยังคงคุณค่าสูง หากความสมบูรณ์ยังคง ทั้งนี้องค์ประกอบในการประเมิน ความสมบูรณ์ของภูมิทัศน์ ได้แก่

- การออกแบบ โครงสร้างขององค์ประกอบทางธรรมชาติและวัฒนธรรม และการจัดการพื้นที่ที่มีลักษณะของการใช้สุดก่อสร้าง และวิธีการที่ยังคงพึงพาธรรมชาติเป็นแบบสมัยเก่า

- การก่อตั้ง สภาพแวดล้อมทางกายภาพภายใน และโดยรอบพื้นที่ มีลักษณะที่สอดคล้องกับลักษณะพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ซึ่งกำหนดไว้ในภูมิทัศน์ประวัติศาสตร์

- ความรู้สึก เป็นคุณลักษณะที่ไม่สามารถจับต้องได้ แต่ปรากฏออกมาในลักษณะทาง กายภาพ หรือประวัติศาสตร์

- ความสัมพันธ์ เป็นการเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น หรือบุคคล ซึ่งสามารถส่งเสริมการปฏิบัติตามประเพณีอย่างต่อเนื่อง กิจกรรมทางวัฒนธรรม การปฏิบัติตามประเพณีดั้งเดิมในการก่อสร้าง หรือการรับรู้ได้โดยจากอนุสรณ์สถาน และอนุสาวรีย์

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติและคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร (2549: 64) กล่าวว่า การประเมินคุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรมและมรดกทางวัฒนธรรมสามารถ แบ่งเป็นคุณค่าด้านต่างๆ ที่แตกต่างกันไปของแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้สามารถแบ่งคุณค่าออกเป็นประเภทได้ ดังต่อไปนี้

- 1) คุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ หรือความงดงาม (Aesthetic Value)
- 2) คุณค่าด้านเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น (Rarity and Uniqueness Value)
- 3) คุณค่าด้านจิตวิญญาณของชุมชน (Spiritual Value)
- 4) คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ (Historic Value)
- 5) คุณค่าด้านวิทยาศาสตร์ (Scientific Value)
- 6) คุณค่าทางสังคม (Social Value)
- 7) คุณค่าด้านเศรษฐกิจ (Economic Value)
- 8) คุณค่าด้านอรรถประโยชน์ใช้สอยในปัจจุบัน (Contemporary Functional Value)
- 9) คุณค่าด้านการศึกษา (Education Value)
- 10) คุณค่าด้านอื่นๆ (Others)

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (2548) กล่าวถึงระบบเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม (Cultural Environment Conservation System : CECS) เป็นผลจาก การดำเนินงานตามโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม (Thailand Cultural Environment Project : TCEP) ภายใต้โครงการความช่วยเหลือด้านการพัฒนาระหว่างประเทศแห่งเดนมาร์ก พ.ศ. 2545 - 2548 โดยนำระบบการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมประเทศเดนมาร์ก ซึ่งมีการศึกษาและเก็บข้อมูล สิ่งแวดล้อมที่อยู่โดยรอบแหล่งที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ทั้ง สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ระบบนิเวศ รวมไปถึงวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และผู้คนในสังคมนั้นๆ มาพัฒนาและประยุกต์ใช้ในประเทศไทย โดยนำระบบดังกล่าวมาดำเนินการใน พื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ คลองอ้อมนนท์ จังหวัดนนทบุรี และชุมชนอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ในการระบุพื้นที่ที่มีความสำคัญเบื้องต้นตามสาระสำคัญที่ได้กำหนดไว้ (คุณค่าและองค์ประกอบ) โดยได้จากข้อมูลที่ได้จากการนำรายชื่อสาระสำคัญด้านต่างๆ ของพื้นที่มาจัดทำเป็นเอกสารนี้เป็นเอกสารที่ส่งมอบไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนที่ที่มีการระบุสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ก่อนที่จะนำมาวิเคราะห์หาพื้นที่สำคัญ โดยการนำเอาแผนที่ที่มีการระบุสาระสำคัญในแต่ละด้านมาวางซ้อนทับกัน แล้วจากนั้นระบุหาบริเวณพื้นที่ที่มีความสำคัญ โดยการพิจารณาเบื้องต้นตามจำนวนของการซ้อนทับกันของสาระสำคัญในหลายเรื่อง แต่อย่างไรก็ตามไม่ได้หมายความว่าพื้นที่ที่มีสาระสำคัญเพียงด้านเดียวจะไม่อยู่ในการระบุ เนื่องจากอาจเป็น กรณีที่เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะพิเศษหายาก จึงสมควรให้มีการพิจารณาอย่างรอบครอบแล้วแต่กรณีไป

สำหรับวิธีการประเมินคุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรม เมื่อพิจารณาจากวิธีการประเมินคุณค่าของภูมิทัศน์วัฒนธรรมของ Julian Smith ซึ่งต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญในการประเมินและต้องอาศัยเครื่องมือในการ ประเมินที่หลากหลาย ทำให้อาจมีข้อจำกัดในการประเมิน ดังนั้นจึงเลือกใช้วิธีการประเมินคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมของสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งใช้หลักการ ซ้อนทับแผนที่เพื่อระบุพื้นที่ที่มีคุณค่าทางภูมิทัศน์ที่โดดเด่นตามเกณฑ์การจำแนกองค์ประกอบที่กำหนดไว้ เนื่องจากเป็นวิธีการประเมินที่ไม่ซับซ้อนและมีความเหมาะสมกับพื้นที่

สรุป ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (อังกฤษ: Cultural landscape) คือพื้นที่ที่ได้รับการนิยามไว้โดยกรมการมรดกโลกว่าเป็นพื้นที่เด่นทางภูมิศาสตร์ หรือทรัพย์สินที่ “เป็นตัวแทนของธรรมชาติและผลงานของมนุษย์” ที่มีลักษณะเด่นเฉพาะแนวคิดนี้เกิดจากการพิจารณาปรับปรุงและพัฒนาขึ้นในแวดวงของมรดกโลกนานาชาติ (UNESCO) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของความพยายาม ระหว่างประเทศที่จะ “ไกล่เกลี่ยปรองดอง” คติ... ทวินิยมแห่งธรรมชาติและวัฒนธรรม” ที่โด่งดังแพร่หลายมากในโลกตะวันตก

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมเป็นรูปแบบหนึ่งของทรัพยากรวัฒนธรรมได้รับการพัฒนาให้เป็นแนวคิดในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมในระบบอุทยานแห่งชาติมากกว่า 3 ทศวรรษโดยเริ่มต้นได้มีผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิสถาปัตยกรรมและนักประวัติศาสตร์ซึ่งตระหนักว่าไม่มีระบบการจัดการและคุ้มครองภูมิทัศน์ครอบคลุมทุกประเภทต่อมาในช่วงทศวรรษ 1980 ก็ได้มีการคุ้มครองทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมตามมาตรฐานโดยการพัฒนาของกรมอุทยานแห่งชาติของสหรัฐอเมริกาและหน่วยงานอื่นๆ อันเป็นผลให้แนวคิดภูมิทัศน์วัฒนธรรมได้รับการพัฒนาจัดการและสำรวจอย่างต่อเนื่อง (Taylor, 2002) ภูมิทัศน์ออกแบบ (historic designed landscapes) คือภูมิทัศน์ที่ได้รับการออกแบบหรือวางผังโดยสถาปนิกศิลปินนักพฤกษศาสตร์ตามหลักการออกแบบซึ่งสื่อให้เห็นถึงรูปแบบอันเป็นธรรมเนียมปฏิบัติแนวคิดเหตุการณ์สำคัญในด้านภูมิสถาปัตยกรรมสื่อถึงเจตนาในการ

สร้างสรรค์งานที่สะท้อนถึงแบบแผนการออกแบบภูมิทัศน์ที่มีความเกี่ยวข้องกับบุคคลทิศทางและเหตุการณ์สำคัญในแวดวงภูมิสถาปัตยกรรม แสดงถึงพัฒนาการ ทฤษฎีตลอดจนคุณค่าทางทัศนียภาพ

ภูมิทัศน์พื้นถิ่น (historic vernacular landscapes) คือภูมิทัศน์ที่ถูกใช้ประโยชน์โดยมนุษย์มีผลต่อรูปแบบรูปร่างของภูมิทัศน์ตลอดจนสังคมวัฒนธรรมชุมชนสะท้อนให้เห็นภูมิทัศน์ทางกายภาพชีวภาพบทบาทของวัฒนธรรมในชีวิตประจำวันซึ่งเป็นบทบาทสำคัญที่แสดงถึงภูมิทัศน์พื้นถิ่นสะท้อนรูปแบบและการตั้งถิ่นฐานการใช้ประโยชน์และพัฒนาการอันยาวนานแหล่งประวัติศาสตร์ (historic sites) คือภูมิทัศน์ที่มีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์กิจกรรมหรือบุคคลทางประวัติศาสตร์ มีอัตลักษณ์ที่สามารถสื่อความหมายในเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีต

ภูมิทัศน์ทางชาติพันธุ์วรรณา (ethnographic landscapes) คือภูมิทัศน์ซึ่งประกอบด้วยคามหลากหลายของทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นมรดกตกทอดทางทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มคนประเพณีและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างพลวัตรของระบบธรรมชาติที่มีต่อกลุ่มวัฒนธรรม ซึ่งพื้นที่ศึกษา เกาะสีซัง มีภูมิทัศน์พื้นถิ่นที่สะท้อนรูปแบบการอยู่อาศัยแบบชาวประมงในอดีตและถูกพัฒนาเปลี่ยนแปลงตามนโยบาย และมีวิถีชีวิตเดิมที่ยังคงอยู่เช่นการทำประมง และการตั้งถิ่นฐานติดทะเลเพื่อใช้ในการจอดเรือ ประกอบกับบทเกาะมีโบราณสถานควบคู่กับความเป็นอยู่ของชุมชน และ ความเป็นอยู่ที่มีเอกลักษณ์ การดำรงชีวิตเช่น การทำที่กักเก็บน้ำภายในบ้านซึ่งเป็นวิธีทำที่มีต่อ ๆ กันจนถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงระบบการใช้น้ำแต่สิ่งเหล่านั้นยังคงนำมาใช้ได้อยู่

2.5 แนวความคิดเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมกายภาพ

1) คตินิยมสภาวะแวดล้อม (Environmental Determinism) แนวคิดนี้เชื่อว่าสภาพแวดล้อม ธรรมชาติเป็นตัวกระทำสำคัญที่มีบทบาทต่อการกำหนดรูปแบบ และลักษณะวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ หนึ่งๆ ตัวมนุษย์เป็นเพียงผลผลิตของธรรมชาติ

2) คตินิยมที่อาจเป็นไปได้ (Possibilism) เป็นแนวคิดที่เน้นให้ความสำคัญมนุษย์ในฐานะที่เป็น ตัวกำหนดพื้นฐานสำคัญที่สุดในการสร้างวัฒนธรรม แต่ก็ได้ละเลยอิทธิพลของธรรมชาติไปเสียทีเดียว สภาพธรรมชาติเป็นเพียงแค่อำนวยแนวทาง เปิดโอกาสให้มนุษย์เข้าไปเลือกสรร ใช้ประโยชน์เพื่อการใดๆ ตามความต้องการ ตามขีดความสามารถของคน ดังนั้นวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่หนึ่งๆ จึงเป็นผลจากการเลือกของมนุษย์ภายใต้ของเขตที่อาจเป็นไปได้

3) การรับรู้สภาวะแวดล้อม (Environmental Perception) ใช้อธิบายความสัมพันธ์ของมนุษย์ที่มีต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติ นักภูมิศาสตร์เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงสภาพธรรมชาติ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ในบริเวณใดๆ ก็ตามจะขึ้นอยู่กับพฤติกรรมของมนุษย์ว่ามีความเข้าใจและตีความหมายของสภาพแวดล้อม กว้างไกลและลึกซึ้งเพียงไหน

มนุษย์ผู้เปลี่ยนแปลงโลก (Human as Modifiers of the Earth) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ตรงกันข้าม กับคตินิยมภาวะแวดล้อมที่อ้างถึงสภาพธรรมชาติว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการกำหนดรูปแบบต่างๆ ของมนุษย์ บุคคลต่างกลุ่มกันจะมีความเห็นเกี่ยวกับบทบาทของมนุษย์ในการเปลี่ยนแปลงพื้นผิวโลก ต่างกันไปด้วย แนวการศึกษาในเรื่องนี้ยังครอบคลุมถึงผลกระทบที่เกิดแก่มนุษย์อันเนื่องมาจากการ เปลี่ยนแปลงนั้นๆ อีกด้วย และกำลังได้รับความสนใจเพิ่มขึ้น เนื่องจากปัจจุบันสภาพแวดล้อมธรรมชาติได้เสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว เพราะการกระทำของมนุษย์ และผลสะท้อนอันเกิดจากการ แทรกแซงสภาพธรรมชาตินี้ได้เริ่มมีผลร้ายต่อสังคมมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วัชรภรณ์ เครือพันธ์ (2554) ศึกษาพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานรวมถึงบทบาทของชุมชนริมน้ำและเอกลักษณ์ของชุมชนริมน้ำดั้งเดิมเกี่ยวกับองค์ประกอบทางด้านกายภาพสภาพแวดล้อมสังคมประวัติศาสตร์โดยคำนึงถึงแนวคิดและประเด็นที่เกี่ยวข้องคือการตั้งถิ่นฐานของชุมชนการอนุรักษ์ชุมชนเมืองและพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์การพัฒนาชุมชนข้อมูลที่ได้ศึกษาถูกวิเคราะห์ตามลำดับเวลาและเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นภายในชุมชนโดยเฉพาะบริเวณพื้นที่ที่เป็นเอกลักษณ์ยังคงรูปแบบเก่าแก่ที่ชัดเจนซึ่งในปัจจุบันจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นแนวทางในการพัฒนาสู่ชุมชนชนบทด้วยการเปลี่ยนแปลงลักษณะการสัญจรและด้วยนโยบายในการพัฒนาพื้นที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของบ้านเรือนและชุมชนความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและยังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะการดำรงชีวิตด้วยซึ่งมีผลให้พื้นที่ที่มีความชบเซาจากที่เคยมีความรุ่งเรืองทางด้านการค้ารวมถึงภาพลักษณ์ของความเป็นชุมชนริมน้ำของชุมชนบ้านสิงห์ท่าถูกลบเลือนไปคงเหลือเพียงอาคารเก่าแก่แต่ชุมชนบ้านสิงห์ท่ายังคงอนุรักษ์รูปแบบที่มีความเป็นเอกลักษณ์สวยงามและความสมบูรณ์ของอาคารได้เป็นอย่างดีแนวทางในการฟื้นฟูชุมชนนี้เพื่อให้เกิดการกระตุ้นในการดูแลรักษาเอกลักษณ์รวมถึงบทบาทของชุมชนให้สามารถอยู่อย่างสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาเมืองโดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการดูแลรักษาและเล็งเห็นคุณค่าของชุมชนที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อมร ฤกษ์พันธ์ (2552) สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในบริบทพลวัตภูมิทัศน์วัฒนธรรม การศึกษาภูมิทัศน์วัฒนธรรมและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชุมชนชาวแพ เป็นผลจากการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์ที่มีวัฒนธรรมที่เคลื่อนไหวตลอดเวลา กับสภาพแวดล้อมอันประกอบด้วยสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีน้ำเป็นปัจจัยสำคัญ ศาสนาความเชื่อระบบเศรษฐกิจสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการออกแบบทั้งวิถีชีวิตและสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นให้มีความสอดคล้องสมดุลกับสภาพแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัต (Dynamic) มีผลกระทบซึ่งกันและกันไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจ

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติและคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากร (2549: 130-147) ได้ศึกษา ชุมชนคลองรางจระเข้: การปรับตัวอย่างสอดคล้องกับบริบทของภูมิทัศน์วัฒนธรรม ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนคลองรางจระเข้เป็นชุมชนเกษตรกรรมที่มีวิถีชีวิตผูกพันภูมิอากาศและสภาพแวดล้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่งคลองรางจระเข้ ซึ่งจะอำนวยความสะดวกต่อการทำ นา และการทำสวนผลไม้ ทำให้ต้องดำรงชีวิตอย่างสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมดังกล่าว อาศัยการปรับเปลี่ยนและสร้างสรรค์ตามปัจจัยสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมของตน ก่อให้เกิดเป็นคุณค่าภูมิทัศน์วัฒนธรรมในด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณค่าด้านการดำรงชีพอย่างพอเพียง คุณค่าทางสังคม และ คุณค่าของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่ยังบริสุทธิ์ ปัจจุบันปัจจัยการท่องเที่ยว ทำให้ชุมชนแห่งนี้เป็นที่ รู้จักอย่างกว้างขวาง ส่งผลให้เกิดการปรับตัวและภูมิทัศน์ต่างๆ โดยเฉพาะการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีที่มีความสัมพันธ์กับน้ำ ซึ่งเป็นผลมาจากแนวความคิดที่ต้องการจะฟื้นฟูสภาพคลองรางจระเข้ให้กลับมา มีสภาพแวดล้อมที่ดีดังเช่นในอดีตของกลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์คลองรางจระเข้ การฟื้นฟูลำคลองนี้ได้ประโยชน์โดยตรงในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และยังส่งผลให้ภูมิทัศน์วัฒนธรรมการดำรงชีวิตริมแม่น้ำของชุมชนแห่งนี้กลับคืนมาด้วย ซึ่งเป็นทรัพยากรในการท่องเที่ยวให้กับพื้นที่

ศศิ ลี้มทองสกุล (2549: 143-154) ได้ศึกษา ภูมิทัศน์พื้นถิ่นของหมู่บ้านชนบทในชุมชนชาว มุสลิมในประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดลักษณะเฉพาะของภูมิทัศน์พื้นถิ่น คือ ลักษณะทางภูมิศาสตร์และวิถีของชุมชนเกษตรกรรมในพื้นที่สะท้อนออกมาในรูปของพื้นที่ ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสมาชิกในชุมชน ในขณะที่อิทธิพลของวัฒนธรรมอิสลามจะแสดงออกมา อย่างชัดเจนผ่านลักษณะสถาปัตยกรรมประเพณี และหลักการดำเนินชีวิตของชุมชนกิจกรรมที่ เกิดขึ้นจึงมีลักษณะเด่น คือ “การผสมผสาน” อย่างเคารพต่อข้อจำกัดของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ส่งผลให้เกิดลักษณะของภูมิทัศน์พื้นถิ่นที่ภูมิทัศน์สรรค์สร้างผสมผสานกลมกลืนไปกับภูมิทัศน์ ธรรมชาติ เช่น ลักษณะการตั้งกลุ่มบ้านเรือนที่ผสมกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติโดย

แทรกไป กับกลุ่มต้นไม้ที่ให้ร่มเงาร่วมกับรักษาต้นไม้ใหญ่ดั้งเดิมในพื้นที่ เว้นพื้นที่เปิดโล่งโดยรอบ เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บริเวณสิ่งปลูกสร้างเท่าที่จำเป็น การเลือกทิศทางการวางตัวเรือนที่สอดคล้องต่อแรงน้ำและแรงลม ส่วนของภูมิทัศน์ที่อยู่ถัดออกมาจากชุมชนจะเป็นภูมิทัศน์ที่เกิดจากการทำเกษตรกรรม ซึ่งมีลักษณะการซ้อนทับ ของการใช้พื้นที่เปิดโล่งระหว่างบ้านในการทำกิจกรรมที่หลากหลาย

วรรณช จำปานิล (2552) ได้ศึกษา ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนริมน้ำหนองบัว บ้านวังหลุมพอง และ บ้านปทุมทอง จังหวัดสุพรรณบุรี จากผลการศึกษานั้นพบว่าพัฒนาการตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันมีลักษณะ ค่อยเป็นค่อยไป โดยมีการตั้งถิ่นฐานอยู่ริมลำน้ำจะเข้สามพัน มาเป็นระยะเวลาช้านาน ภายใต้ ความสัมพันธ์ ระหว่างมนุษย์และสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ก่อให้เกิดเป็นองค์ประกอบภูมิทัศน์วัฒนธรรม ที่มีเอกลักษณ์คือ การตั้งถิ่นฐานที่เกาะกลุ่มบริเวณริมน้ำจะเข้สามพัน และกลุ่มบ้านที่กระจายตัวไป ตามเส้นทางคมนาคมซึ่งพัฒนามาจากทางเกวียน มีพื้นที่เกษตรอันกว้างขวางโอบล้อมกลุ่มบ้านอยู่ โดยมี เขาไผ่ล้อมซึ่งเป็นภูมิทัศน์วัฒนธรรมศักดิ์สิทธิ์เป็นองค์ประกอบ ตลอดจนวัดปทุมวารามซึ่งเป็นศูนย์ รวมด้านจิตใจและเป็นพื้นที่ส่วนกลางในการทำกิจกรรมของคนในชุมชน ทั้งหมดนี้ก่อให้เกิดเป็นคุณค่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรมทางด้านกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ และประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตามปัจจุบันปัจจัย ภายนอก เริ่มเข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งหากไม่ระมัดระวังอาจส่งผลให้ เกิดการสูญเสียคุณค่าและเอกลักษณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน

นิธิกาญจน์ จินใจตรง (2555) ได้ศึกษา ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนริมคลองแควอ้อม จังหวัด สมุทรสงคราม ซึ่งเป็นชุมชนริมน้ำในบริบทสวนยกร่อง โดยการศึกษาได้แบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 กลุ่มย่อย ตามลักษณะของพื้นที่ ได้แก่ บริบทพื้นที่การค้ำทางน้ำเก่าแก่ บริบทพื้นที่เกษตรกรรมและอุตสาหกรรมใน คริวเรือน บริบทการกระจุกตัวของบ้านเรือนพื้นถิ่นเก่าแก่ และบริบทการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว จาก การประเมินคุณค่าความสำคัญตามเกณฑ์ประเมินภูมิทัศน์วัฒนธรรมในรัฐวิศตอเรีย ประเทศ ออสเตรเลีย ประกอบกับการซ้อนทับแผนที่ พบว่า มีคุณค่าความสำคัญทางด้านสุนทรียภาพในระดับสูง ซึ่งปรากฏให้เห็นเป็นองค์ประกอบทางกายภาพที่ชัดเจน เช่น โครงข่ายลำน้ำ พื้นที่เกษตรกรรม อาคาร สถาปัตยกรรม ระบบสวนยกร่อง เป็นต้น รองลงมาคือ คุณค่าความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ในระดับปานกลาง เนื่องจากเป็นเส้นทางการเสด็จประพาสต้นของรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่มี ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และคุณค่าความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจสังคมในระดับต่ำ สิ่งเหล่านี้ ส่งผลชุมชนริมคลองแควอ้อม จังหวัดสมุทรสงคราม มีภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่ปรากฏให้เห็นระบบสวนยก ร่องเป็นชนิดใหญ่ซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ อันเป็นผลมาจากการปรับตัวให้สอดคล้องกับระบบ ธรรมชาติของพื้นที่ และยังคงดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาเรื่อง พลวัตสถาปัตยกรรมเพื่อการอยู่อาศัย และภูมิทัศน์วัฒนธรรมท้องถิ่น
กรณีศึกษา ชุมชนเก่าเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยใช้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือมาก
ที่สุด โดยแบ่งเป็นหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

- 3.1 การกำหนดพื้นที่การศึกษา
- 3.2 วิธีการจัดเก็บข้อมูล
- 3.3 กลุ่มตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่าง
- 3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล
- 3.5 กรอบดำเนินการวิจัย

3.1 การกำหนดพื้นที่การศึกษา

เกาะสีชัง เป็นชุมชนที่มีประวัติ ความเป็นมาอย่างยาวนาน และมีวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่อง มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา จึงถือได้ว่าเป็นเกาะที่มีความหลากหลายด้วยเรื่องราว และคุณค่าทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรม ความงดงามของสถาปัตยกรรมดั้งเดิม ตลอดจนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชน เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ ชุมชนเก่าเกาะสีชัง เป็นย่านชุมชนชาวประมงดั้งเดิม บนเกาะสีชัง ซึ่งตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออกของเกาะสีชังตอนบน ในเขตพื้นที่ตำบลท่าเวียง สภาพพื้นที่ เป็นเกาะมีชื่อว่า เกาะขามใหญ่ ลักษณะเด่น เหมาะเป็นสถานที่ตากอากาศ ตกปลา ดำน้ำดูปะการัง กางเต็นท์พักผ่อน และมีท่าเรือหลายจุด จากการรวบรวมข้อมูลในพื้นที่ทำให้ พบว่าชุมชนเก่าเกาะสีชัง เป็นชุมชนที่เหมาะสม ในการศึกษา และการศึกษาจะชี้ให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะตัวของย่านชุมชนที่เกิดจากภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ ลักษณะภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ และสังคม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 3.1 แผนที่กายภาพ และภาพถ่ายดาวเทียมพื้นที่การศึกษา (โครงการจัดทำมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ประเภทย่านชุมชนเก่า ในพื้นที่ภาคกลาง และภาคตะวันออก)

ชุมชนบ้านตรอกด่านภาษี (หมู่ที่ 4) และชุมชนบ้านสะพานคู่ (หมู่ที่ 5) ตั้งอยู่ในตำบลท่าเทววงษ์ อำเภอเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี (ขอบเขตของชุมชนเก่าเกาะสีชังตามฐานข้อมูลย่านชุมชนเก่า สำนักจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) โดยสภาพภูมิประเทศของเกาะสีชัง เป็นเกาะกลางทะเลพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาขัดหินและหาดทรายมีพื้นที่ทำการเพาะปลูกได้เพียงเล็กน้อยไม่มีแหล่งน้ำลำธารและหนองบึงบริเวณที่เป็นจุดสูงสุดคือบริเวณเขาใหญ่ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของเกาะสีชังโดยมีความสูงประมาณ 192 เมตรจากระดับน้ำทะเลทั้งนี้สภาพพื้นที่ของเกาะสีชังจะมีความสูงความลาดชันลักษณะทางธรณีวิทยาและลักษณะทางกายภาพดังนี้จากควมที่มีลักษณะพื้นที่ลาดชันเกินร้อยละ 20 ครอบคลุมพื้นที่ร้อยละ 44 พื้นที่ที่มีความลาดชันต่ำกว่าร้อยละ 10 จะเป็นบริเวณชุมชนในปัจจุบันซึ่งมีความหนาแน่นของประชากรมากบริเวณชายฝั่งทะเลของเกาะสีชังทางด้านทิศตะวันตกประกอบด้วยหาดทรายบางส่วนและมีโขดหินและหน้าผาเป็นส่วนใหญ่ทำให้มีทัศนียภาพที่สวยงามส่วนทางด้านทิศตะวันออกประกอบด้วยส่วนผสมของโคลนตมทรายกรวดและแนวหินปะการังสำหรับความลึกของทะเลรอบ ๆ เกาะสีชังลึกเฉลี่ยเกิน 20 เมตรส่วนที่ลึกส่วนใหญ่จะอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของเกาะสีชังและระหว่างเกาะสีชังกับเกาะขามใหญ่และเกาะขามน้อยจะมีความลึกเฉลี่ยระหว่าง 6-10 เมตร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.2 วิธีการจัดเก็บข้อมูล

การศึกษาเรื่องพลวัตสถาปัตยกรรมเพื่อการอยู่อาศัย และภูมิทัศน์วัฒนธรรมท้องถิ่น กรณีศึกษา ชุมชนเก่าเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี เป็นการศึกษาโดยได้ใช้รูปแบบ และวิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นหลัก

3.2.1. ข้อมูลปฐมภูมิได้จากการศึกษาภาคสนาม (Field Study) ซึ่งเป็นส่วนของการเก็บข้อมูลโดยการสำรวจในพื้นที่ การสัมภาษณ์ การสังเกต และภาพถ่าย

3.2.1.1. การสำรวจภาคสนาม (Field Survey) เป็นการลงสำรวจเพื่อที่จะได้ข้อมูลสภาพความเป็นอยู่ทางด้านกายภาพ สภาพแวดล้อม สภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนที่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน เนื่องจากสภาพของพื้นที่ศึกษา เป็นการสำรวจร่วมกับคนในชุมชน เพื่อทำการสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากคนในชุมชน

3.2.1.2. การสัมภาษณ์ (Interview) เป็นวิธีการที่จะทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่มีรายละเอียดและ ตรงประเด็น เนื่องจากวิธีนี้เป็น การถ่ายทอดประสบการณ์โดยตรงจากผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย สมาชิกที่อาศัยในบ้านที่ลงสำรวจ ผู้นำชุมชนที่อาศัยในพื้นที่ที่ศึกษาได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าหน้าที่ และผู้บริหารเทศบาลตำบลเกาะสีชัง ประเด็นการสัมภาษณ์ทั่วไป ซึ่งจะรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์รายละเอียดเกี่ยวกับวิถีชีวิต การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ที่เกิดขึ้น ความสัมพันธ์ กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ในพื้นที่

3.2.1.3. การสังเกต (Observation) เป็นการรวบรวมข้อมูลทางกายภาพที่อยู่อาศัย และสภาพแวดล้อมของชุมชน การสังเกตโดยใช้ประสาทสัมผัสสังเกต หรือศึกษาพฤติกรรม และปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อหาข้อสรุป และข้อเท็จจริงตามที่ต้องการทราบ (บุญธรรมกิจปริดาภิสุทธิ, 2537: 81-82) การสังเกตนี้จะเป็นวิธีการรวบรวมข้อมูลที่น่ามาใช้เพื่อการวิจัยเชิงบรรยายในเนื้อหาของงานวิจัยนี้

3.2.1.4. การบันทึกภาพถ่าย เป็นการรวบรวมข้อมูลทางกายภาพวิธีหนึ่งที่สามารถเห็นความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพได้อย่างชัดเจน

3.1.2. ข้อมูลทุติยภูมิได้จากการรวบรวมผลงานวิจัยข้อมูลสถิติรายงานจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและจากการศึกษาเอกสาร (Documentary Study) ซึ่งเป็นส่วนของแนวคิดทฤษฎีโดยศึกษาจากหนังสือ บทความ และเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสภาพแวดล้อม

ตารางที่ 3.1 แสดงตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ความสำคัญ	วิธีการเก็บข้อมูล		
	สำรวจ	สัมภาษณ์	เอกสาร
ด้านคุณค่าความสำคัญและองค์ประกอบทางกายภาพ			
1. องค์ประกอบและลักษณะเด่นทางสถาปัตยกรรม	√		
2. เทคนิคและวัสดุในการก่อสร้าง	√		
3. องค์ประกอบและลักษณะเด่นทางภูมิทัศน์	√		√
4. เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์	√		√
ด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิต			
1. องค์ประกอบและลักษณะเด่นทางกิจกรรมทางวัฒนธรรม	√		√
2. สถานที่ในการดำรงกิจกรรมทางวัฒนธรรม	√		√
3. ความหมายและความทรงจำของย่านชุมชนเก่า	√		√
ลักษณะทางกายภาพ			
1. ลักษณะทางภูมิทัศน์ที่ตั้งของอาคาร	√	√	
2. ประเภทอาคาร		√	
3. การใช้สอย		√	
4. ลักษณะการอยู่อาศัย		√	
5. อายุอาคาร		√	
6. จำนวนชั้น		√	
7. วัสดุหลังคา	√	√	
8. วัสดุผนัง	√	√	
9. การใช้น้ำอุปโภค-บริโภค		√	
10. การกักเก็บน้ำที่ใช้อุปโภค-บริโภค		√	
การเปลี่ยนแปลงของบริบทแวดล้อม			
1. สภาพอาคาร		√	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ความสำคัญ (ต่อ)	วิธีการเก็บข้อมูล		
	สำรวจ	สัมภาษณ์	เอกสาร
2. สภาพอาคารการซ่อมแซม		✓	
3. สภาพอาคารการปรับเปลี่ยนและต่อเติม		✓	
4. การเปลี่ยนแปลงการใช้สอย		✓	
5. การเปลี่ยนแปลงบ่อกักเก็บน้ำที่ใช้อุปโภค-บริโภค จากอดีต		✓	

3.3 กลุ่มตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่าง

จะใช้รูปแบบวิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการลงสำรวจพื้นที่ และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากคนที่อาศัยในพื้นที่ ผู้นำชุมชน ทั้งนี้ยังได้ศึกษา และเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง เช่น ทฤษฎี และแนวคิดที่เกี่ยวข้องมาช่วยในการวิเคราะห์เพิ่มเติม การลงสำรวจพื้นที่จะแบ่งพื้นที่ศึกษาออกเป็น 2 กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 100 หลังคาเรือน โดยกลุ่มตัวอย่างแรกจะเป็นบ้านริมฝั่งทะเล และที่ยื่นออกไปในทะเล ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่สองจะเป็นบ้านที่อยู่บนฝั่ง ตามโครงการจัดทำมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ประเภทย่านชุมชนเก่า กำหนดไว้

ภาพที่ 3.2 แสดงตำแหน่งบ้านที่ลงสำรวจและสัมภาษณ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 3.3 แสดงตำแหน่งและลักษณะตัวอย่างบ้านที่ยื่นออกไปในทะเล

ภาพที่ 3.4 แสดงตำแหน่งและลักษณะตัวอย่างทางสถาปัตยกรรมบ้านริมฝั่งทะเล

ภาพที่ 3.5 แสดงตำแหน่งและลักษณะตัวอย่างทางสถาปัตยกรรมบ้านบนฝั่งทะเล

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

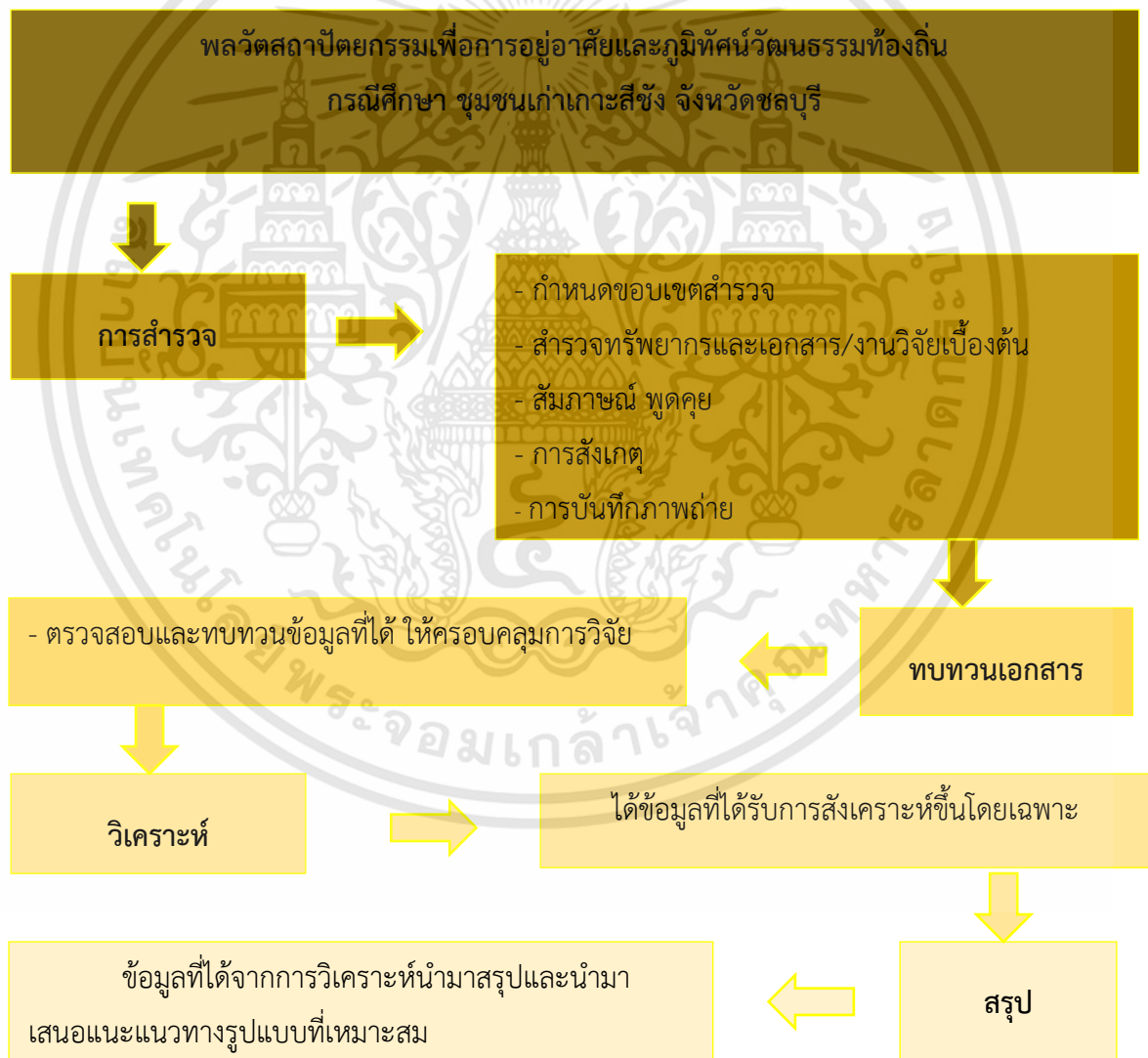
การวิเคราะห์ข้อมูลจะแยกตามลักษณะของการเก็บข้อมูลซึ่งต่างกัน โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ แล้วนำ ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดมาทำการวิเคราะห์ ตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ และนำเสนอต่อไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ (Survey) โดยใช้แผนที่ประกอบและเก็บข้อมูล โดยการบันทึกภาพ แสดงผลของการวิเคราะห์ในรูปแบบของการบรรยาย ประกอบแผนที่และภาพถ่าย

2. ข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ ผู้ศึกษาใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา(Content Analysis) โดยนำข้อมูลทุกประเภทมาประมวลเข้าด้วยกันเพื่อการตีความทั้งข้อมูลทั้งด้านสถิติ และร้อยละ ข้อมูลการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในกรณีศึกษาเชื่อมโยงกับกรอบของทฤษฎีเพื่อสรุปผล

3.5 กรอบดำเนินการวิจัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 4

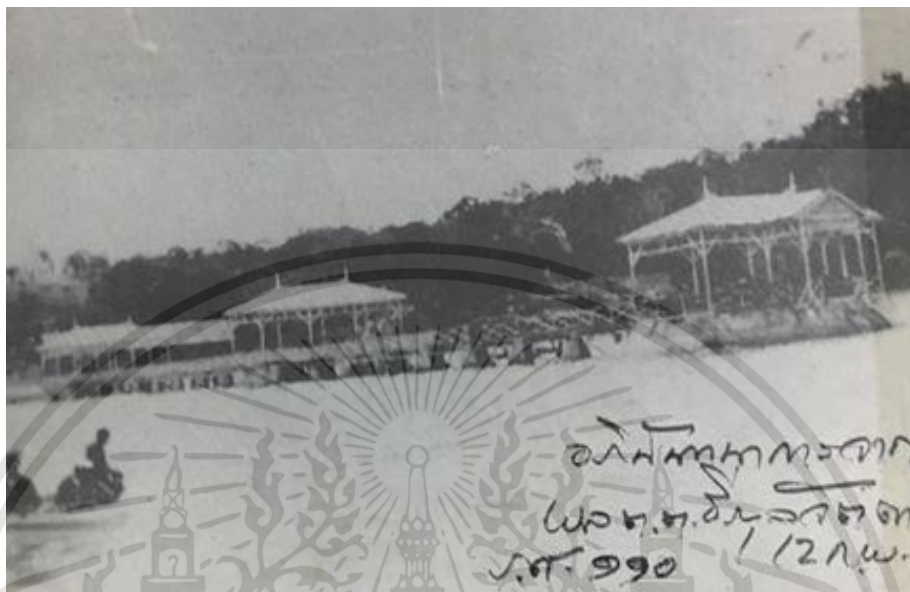
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 บริบททางประวัติศาสตร์

เกาะสีชัง เป็นเกาะอยู่ในลักษณะใหญ่ ตั้งอยู่กลางทะเล ตรงกันข้ามกับพื้นที่อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรีออกมา มีพื้นที่เป็นโขดหินส่วนมาก ถึงอย่างนั้นก็มีที่ราบพอทำการกสิกรรมได้บ้าง ดังนั้น เกาะสีชังจึงมีพืชพันธุ์จากการเพาะปลูกเป็นที่รู้จักกันคือ ทับทิม น้อยหน่า แดง นอกจากนี้ก็อาชีพทางทะเล และย่อยหิน เป็นต้น พื้นที่เกาะสีชังทั้งหมดเดิมอยู่ในปกครองจังหวัดสมุทรปราการ บัดนี้ เป็นอำเภอเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี ทางทิศเหนือของเกาะเป็นปากอ่าวแม่น้ำเจ้าพระยา ทิศใต้เป็นเกาะ ล้าน และเกาะไผ่ อำเภอบางละมุง ทิศตะวันออกเป็นพื้นที่อำเภอศรีราชา และทิศตะวันตกเป็นพื้น ทะเลออกไป บริเวณเกาะสีชังตั้งอยู่นี้มีเกาะเล็กเกาะน้อยตั้งเป็นบริวารอยู่หลายเกาะ ทางด้านเหนือ ของเกาะเยื้องชาวกินนร ออกไปเฉียงตะวันตกนิดหน่อยมีโขดหิน และประการอัษฎางค์ตั้งอยู่ เรียก หินหรือเกาะสัมปะยื้อ ทางด้านหน้าตะวันออกตอนเหนือของเกาะมีเกาะขามใหญ่ตั้งอยู่ และถัดเกาะ ขามใหญ่ออกไปทางตะวันออกเฉียงไปทางเฉียงเหนือมีเกาะขามเล็กตั้งอยู่ ส่วนด้านตรงไปทาง ตะวันออกถัดเกาะขามใหญ่ออกไปมีเกาะปรังตั้งอยู่ ตรงระหว่างกลางของเกาะสีชัง ด้านตะวันออกมี เกาะร้านดอกไม้ตั้งอยู่ เบื้องปลายเกาะสีชัง ทางทิศใต้มีเกาะยายท้าวตั้งอยู่ ต่อออกไปจากเกาะยาย ท้าว มีเกาะค้ำควาตั้งอยู่ ปลายเกาะค้ำควา มีเกาะท้ายตาหมื่นตั้งอยู่ส่วนทางทิศตะวันตกของเกาะสี ชัง เป็นพื้นทะเลโล่งออกไปภูมิประเทศ จึงเป็นเสมือนฉากตั้งกำบังลมและคลื่นจากตะวันตกเฉียงใต้ได้ เป็นอย่างดี และตามปกติเรือเดินสมุทรขนาดใหญ่กินน้ำลึกสมัยยังมีได้ชุดลอกสันดอน ก็ใช้บริเวณพื้น ทะเลด้านตะวันออกของเกาะสีชังนี้เป็นที่ทอดสมอบังคลื่นและลมถ่าเลียดล้าเสียงสินค้าจากเรือใหญ่ ลงเรือเล็กเดินทางเข้ากรุงเทพฯ ส่วนคนประจำเรือนั้นก็ใช้เกาะนี้เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ หากความสุข สำราญได้แมนเหมือนสวรรค์ของเขา ดังนั้น เกาะสีชังนี้จึงเป็นที่รู้จักกันดีของชาวเรือทั้งไทย และ ต่างประเทศทั่วกัน ปัจจุบันนี้เกาะสีชังอาจซบเซาลงไปบ้าง เนื่องด้วยความจำเป็นน้อยลงที่เรือจะแวะ ทอดสมอที่พื้นทะเลหน้าเกาะนี้ แต่ถึงอย่างนั้นเกาะสีชังก็ยังไม่หมดความสำคัญเสียสิ้นเชิงทีเดียว ยังมี อยู่อีกหลายอย่างซึ่งจะหาได้จากเกาะสีชังนี้ เช่น ทิวทัศน์ หากเราจะยืนอยู่ปากฝั่งศรีราชานี้ มองดู เกาะสีชังจะเห็นเกาะสีชังลอยอยู่กลางน้ำ ในท่ามกลางของเกาะบริวารประกอบด้วยพื้นทะเลดาด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้拿去ใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ชายเกาะดูเด่นตระหง่านน่าชมยิ่งนัก หากมายืนอยู่ที่เกาะสี่ซังแล้วแลดูออกไป จะโปร่งโล่งใจสิ้นกังวล ไตๆ พร้อมทั้งได้รับความระรื่นเย็นสัมผัสกายพอสมควร

ภาพที่ 4.1 สะพานอิฐทางค์ ร.ศ. 100 ที่มา พล.ต.ต.ธรีบูล จัดตารีสี่ 12 ก.พ. 28

เกาะสี่ซังนี้ควรนับว่าเป็นเกาะที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และอยู่ในลักษณะเป็นส่วนที่มีความอัศจรรย์อยู่ที่เดียว ทั้งนี้เพราะเคยเป็นเกาะที่เสด็จประพาส และที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดินถึง 3 พระองค์ คือรัชกาลที่ 4 รัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 และเป็นที่ทรงบริหารพระราชกรณียกิจปกครองประเทศบ้านเมืองระยะหนึ่งในรัชกาลที่ 5 พร้อมทั้งได้เคยเป็นสถานที่อยู่พักอาศัย ประชุมกันและดำเนินกิจการของหมู่อำมาตย์ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ชั้นพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการฝ่ายหน้าฝ่ายในครั้งนั้นด้วย เกาะสี่ซังยังมีพระบรมนามาภิไธยที่ทรงจารึกด้วยพระราชหัตถ์อยู่หลายแห่ง เช่นที่ศิลาปากถ้ำเขายอดพระจุลจอมเกล้าว่า “ถ้าพระจุลจอมเกล้า วันที่ 24 สิงหาคม รัตนโกสินทรศก 110” ด้วยอักษรไทยและอังกฤษเป็นต้น อีกด้วย และเกาะสี่ซังนี้ได้เป็นที่ประสูติ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอขึ้นเจ้าฟ้าในรัชกาลที่ ๕ พระองค์หนึ่ง คือสมเด็จพระเจ้าฟ้า กรมขุนเพ็ชรบูรณ์อินทราชัย หรือสมเด็จพระเจ้าฟ้าชาย จุฑาทุชธราดิถก เมื่อ 5 กรกฎาคม พ. ศ. 2435 ครบ 100 ปี เมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม พ. ศ. 2535 ประกอบกับเกาะสี่ซังนี้ได้มีพระราชวัง พระตำหนัก ถนนหนทาง และวัดกุฎสถานต่างๆ ที่มีพระราชทินนามประทาน ไว้อย่างไพเราะสัมผัสสอดคล้องกันมากหลาย และทุกสิ่งได้สำเร็จลงด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ โดยมีพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการดำเนินการรับสนองพระบรมราชโองการอีกต่อหนึ่ง มีจอมพล และจอมพลเรือสมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงษามิขุ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช หรือในพระนามเดิมว่า สมเด็จเจ้าฟ้าภาณุรังสีสว่างวงศ์ทรงเป็นแม่กอง ซึ่งปัจจุบันนี้ยังมีพระนามเป็นพระอนุสรณ์ชื่อหมู่บ้าน และท่าเรือในเกาะนี้ เป็นต้น โดยเฉพาะข้อที่ว่า เกาะสีชังเป็นเกาะที่แฝงความอัศจรรย์ไว้นั้น จะขอนำมาเล่าสักสองเรื่อง เช่นชื่อของเกาะคือสีชังนั้นเป็นภาษาที่สื่อเอาความหมายได้ยากยิ่ง

ภาพที่ 4.2 ภาพถ่ายจากยอดเขาพระพุทธรบาทประมาณ ร.ศ. 111

ที่มา กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

ประการหนึ่งแม้นักปราชญ์ทางภาษาก็ได้แต่เพียงสันนิษฐานว่า คำนี้เป็นภาษาของชนชาติหนึ่งที่เป็นเผ่าของหรือเขมร เรียกว่าสำแลโดยอาศัยหลักชาติพันธุ์วิทยาเป็นเครื่องประมาณเท่านั้น ไม่ทราบว่าจะหมายความว่าอย่างไร แต่ก็มีผู้ตีความหมายต่างๆ เอาอยู่บ้างเหมือนกัน เช่นว่า สีชังนี้มาจากภาษาจีนคือซีซัน หรือซินซัน ซึ่งแปลกันว่า สีคนทำไร่ โดยเล่าเรื่องประกอบว่า มีจีนพ่อค้าสำเภาสีนายมาเลิกกิจการค้าแล้วขึ้นทำไร่บนเกาะนี้ประเดมิ เกาะนี้จึงมีชื่ออาศัยเหตุและคนดังกล่าวนั้นเป็นชื่อสีบมากี่มี อีกที่มาหนึ่งก็ว่า สีชังมาจากคำบาลีว่า สีหังชัง เพราะเกาะนี้รูปร่างคล้ายแข่งสิงห์ที่มี ที่หนักไปในทางเชื่ออิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ก็ว่าเกาะสีชังนี้ครั้งแรกทีเดียว มีฤาษีที่เปื้อนนายโลกียวิสัย มาอยู่บำเพ็ญพรตขึ้นชื่อลือชาและมีผู้นับถือมากมาย แล้วก็พากันขนานนาม และที่อยู่ของฤาษีนั้นว่า “ฤาษีชัง”

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เกาะสีชังกับพระมหากษัตริย์ไทย

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 เป็นพระมหากษัตริย์พระองค์แรกที่เสด็จประพาสเกาะสีชัง โดยเรือกลไฟ ชื่อสยามอรสมุพล ภายนั้นบนเกาะสีชังมีคนตั้งบ้านเรือนอยู่น้อย เมื่อเสด็จพระราชดำเนินประพาส ได้พบหญิงชราชื่อยายเสมเป็นคนมีอายุยืน และเป็นที่น่าสนใจของชาวเกาะ ยายเสมได้เข้าเฝ้าถวายผลไม้ทุกครั้งที่เสด็จประพาส พระองค์จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯตั้งให้ยายเสมเป็นท้าวศรีรักษามีหน้าที่เป็นหัวหน้าชาวเกาะสีชังทั้งปวง ยายเสม มีอายุยืนมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 จึงถึงแก่กรรมลูกหลานยายเสมได้เป็นท้าวศรีรักษาปกครองชาวเกาะสีชังต่อมาอีก

ในสมัยรัชกาลที่ 4 เสด็จประพาสเกาะสีชัง ยังไม่มีการปลูกพลับพลาที่ประทับ พระองค์คงประทับในเรือสยามอรสมุพลทุกคราวที่เสด็จ ในสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงเห็นว่าเกาะสีชังได้เป็นเมืองท่าเรือสำคัญ จึงโปรดให้มีการตรวจทำแผนที่ หยั่งน้ำสำรวจหินโสโครก วางท่อนเหล็กตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 และในระยนั้นยังไม่มีการสร้างทางรถไฟ แพทย์มักแนะนำให้พาคคนไข้มาพักรักษาตัวที่เกาะสีชัง เพราะอยู่ไม่ไกลและอากาศดีดังกล่าวแล้ว ผู้ป่วยและผู้พยาบาลก็อาศัยพักที่วัดเชิงเขาปลายแหลมที่ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบูรณะขึ้นไว้

เดือนกรกฎาคม พ. ศ. 2431 สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามหาวชิราวุธทรงประชวร ได้เสด็จมาพักรักษาพระองค์ ณ เกาะสีชัง ก็ยังไม่มีพลับพลาที่ประทับได้ใช้เรือนหลวงที่ปลูกสำหรับฝรั่งเข้าพักตากอากาศ ต่อมาในเดือนสิงหาคมปีเดียวกัน สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรีพระวรราชเทวี (สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ) ทรงประชวรและเสด็จมาประทับที่เกาะสีชังอีกพระองค์หนึ่งเป็นการเสด็จโดยกะทันหันจึงไม่มีที่ประทับ ต้องทรงประทับในกระโจมพักใต้ต้นมะขามใกล้เรือนพักของสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอฯ ซึ่งเสด็จมาก่อน นับว่าทรงได้ความลำบากมิใช่น้อย ในปีเดียวกันนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ จึงทรงบริจาคพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ให้ก่อสร้างตึกขึ้น 3 หลังเพื่อใช้เป็นที่พักของผู้ป่วยไข้ คือเรือนสี่เหลี่ยมสองชั้นตั้งอยู่ริมหาดทราย พระราชทานชื่อว่า ตึกวัฒนา สิบแปดเหลี่ยม เรียกว่าตึกผ่องศรี และตึกยาวเรียกว่า ตึกอภิรมย์ อาคารสองหลังข้างท้ายตั้งอยู่บนเนินเขาถัดหาดทรายขึ้นไป และในคราวนี้โปรดให้สร้างวัดอัมพวันคณิมิตบนยอดเขา แทนวัดปลายแหลมที่พลุกพล่าน

พ. ศ. 2534 สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าอัญญาองค์เดชาวุธ ทรงประชวรพระอาการมาก จึงเสด็จไปประทับ ณ เกาะสีชังเป็นครั้งที่สอง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ จึงเสด็จออกไปประทับที่เกาะนี้อีกครั้งหนึ่งในคราวนี้ได้เสด็จประพาสจนทั่วเกาะ และให้มีการพัฒนาสถานที่ต่างๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บนเกาะนี้ยังเป็นการใหญ่มีการสร้างพระตำหนักสำหรับเป็นที่ประทับ สร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อเป็นสาธารณประโยชน์ พระราชทานแก่ราษฎรบนเกาะนี้ เป็นต้นว่าบ่อน้ำ “บ่ออัษฎางค์” นอกจากนี้ยังโปรดให้สร้างสะพานอัษฎางค์ ศาลศรีชโลธรเทพอัษฎางค์ประภาคารบนเกาะสัมปะย้อ เสาธงอัษฎางค์บนยอดเขาใหญ่ (ยอดพระจุลจอมเกล้า) ถนนอัษฎางค์ ถนนเสาวภา ถนนวัฒนา ถนนวิชราวุธ ถนนจักรพงษ์ ถนนสายสวัสดิ เป็นต้น

ในส่วนของเขตที่ประทับ ทรงโปรดให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้ากรมพระภาณุพันธุวงศ์ฯ เป็นแม่กอง ก่อสร้างและตกแต่งสถานที่ต่างๆ เช่นทรงสร้างวนะที่ไร่บน พระราชทานว่า “อัษฎางค์วัน” ให้หาต้นไม้ทนแล้งจากกรุงเทพฯ ไปปลูก ทรงพระราชทานนามสถานที่ ไร่ไม้ ถ้ำ ผา เรือก ยอดเนิน แหลมต่างๆ บนเกาะสี่ซังตามนามของผู้ที่โดยเสด็จพระราชดำเนินโดยทั่วหน้ากัน

หลังจากนั้นก็โปรดฯ ให้มีการฉลองเปิดสถานที่ต่างๆ และพระราชทานสิ่งของเครื่องใช้แก่ชาวเกาะสี่ซังทั้ง 86 ครัวเรือน ในคราวนั้นพระองค์ประทับอยู่ ณ เกาะสี่ซังนานถึง ๕ เดือน

ระหว่างที่ประทับอยู่ ณ เกาะสี่ซังได้เสด็จอภีร์ราชทูตต่างประเทศหลายคราวด้วยกัน เช่น ทรงรับทูตเยอรมัน เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2434 โปรดเกล้าฯ ให้เฟรดเดอริก เวอนี เลขาธิการทูตไทยกรุงลอนดอนเข้าเฝ้าถวายบังคมลา เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2435 ณ ค่ายหลวงและในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2535 ก็โปรดเกล้าฯ ให้มองสิเออร์ปาวี ราชทูตฝรั่งเศส และคณะเข้าเฝ้ากราบทูลการมาเป็นทูต ณ พระที่นั่งค่ายหลวง เกาะสี่ซัง เป็นต้น

พ.ศ. 2435 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ เสด็จเกาะสี่ซังอีกครั้งหนึ่งซึ่งเป็นระยะที่สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระวรราชเทวี ใกล้จะมีพระสูติกาลจึงโปรดฯ ให้สร้างพระราชฐานเป็นการมั่นคงสำหรับใช้เป็นที่ประทับในฤดูร้อน และเป็นที่ประสูติพระราชกุมาร ให้ขยายค่ายหลวงสร้างวนะ ตกแต่งเนินเขาวังเป็นขั้นๆไล่ระดับ ทำบันได สะพานปลูกต้นไม้ ขุดบ่อขังน้ำฝน และประดับประดาสถานที่จงงดงาม โดยมีสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดชทรงเป็นแม่กอง ก่อสร้างพระที่นั่ง 4 องค์ตำหนักต่างๆ 14 ตำหนัก ศาลา 1 หลัง ประตูพระราชฐานชั้นใน 8 ประตู ทางในพระราชฐาน 26 ทาง บันได 21 บันได น้ำตก 5 แห่ง สระ 3 สระ น้ำพุ 4 แห่ง บ่อ 13 บ่อ ธาร 2 ธาร ถ้ำ 3 ถ้ำ วนะ 3 วนะ ผา 3 ผา และพระราชทานนามสถานที่ต่างๆ เหล่านี้ให้คล้องจองกันอย่างไพเราะ

ในปีเดียวกันนี้โปรดฯ ให้อัญเชิญรอยพระพุทธรูปบาทจำลองซึ่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพเมื่อครั้งทรงเป็นกรมหมื่นฯ นำมาจากพุทธคยา ประเทศอินเดีย ไปประดิษฐานไว้ ณ ไหล่เขา ยอดพระจุลจอมเกล้าฯ ให้มีการสมโภชฉลอง ต่อมาพระราชทานวิสุงคามสีมาวัดอัษฎางค์นิมิต

เปิดโรงเรียนเสาวภาขึ้นที่เกาะสีชังแห่งนี้ และโปรดฯ ให้สร้างวัดใหม่อีกแห่งหนึ่ง คือวัดจุฑาทิศ
ธรรมสาราม

ภาพที่ 4.3 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4

ภาพที่ 4.4 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.5 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6

วันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2535 เวลา 12.53 นาฬิกา สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระวรราชเทวี ประสูติพระเจ้าลูกยาเธอ ณ ตำหนักมรกตสุทนต์และพระเจ้าลูกยาเธอได้รับพระราชทานพระนามในพระสุพรรณบัฏว่า “ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก สยามาธิปกปรมินทร จุฬาลงกรณ์ราชวโรรสอดิศัยศอุภัยชาติพิสุทธิ์ ไทวปายนุพัทธ์ วิวรรธณผล พรพิสิษฐ์ นริศรกุมาร ” เป็นพระราชโอรสองค์ที่ 72 ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ และเป็นองค์ที่ 8 ในสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถฯ ต่อมาดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมขุนเพชรบูรณ์อินทราชัย

ด้วยเหตุที่เกาะสีชังมีภูมิประเทศสวยงาม อากาศดีเลิศเพราะตั้งอยู่กลางทะเล และอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ จึงเป็นสถานที่พักผ่อนและตากอากาศชั้นหนึ่งมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และด้วยเป็นที่พึงพระราชหฤทัยและทรงพระเกษมสำราญ เมื่อได้เสด็จมาประทับ ณ เกาะสีชังนี้โปรดที่จะประทับอยู่นานๆ จึงโปรดให้สร้างพระราชฐานที่งดงามมีพิธีก่อพระฤกษ์วางรากฐานพระที่นั่งองค์ใหม่ชื่อ “ พระที่นั่งมณฑลรัตนโรจน์ ” พระราชฐานที่โปรดเกล้าฯ ให้สร้างใหม่นี้พระราชทานนามตามพระนามของพระราชโอรสที่ประสูติ ณ เกาะสีชังนี้ว่า “ พระจุฑาธุชราชฐาน ”

ภาพที่ 4.6 ริมหทะเลหน้าพระราชวังจุฑาธุชราชฐาน ก่อนสร้างพระราชวัง ก่อน ร.ศ101

ที่มา กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

เกาะสีชังเป็นพระราชฐานที่พสกนิกรของพระมหากษัตริย์อันเป็นที่รักยิ่งและพระบรมราชวงศ์จักรีมาจนถึง พ. ศ. 2436 เกิดกรณีพิพาทระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ในปัญหาชายแดนไทย-อินโดจีน ฝรั่งเศสเอาเรือรบเข้ามาปิดอ่าวไทย ทำให้เกิดความไม่ปลอดภัยในน่านน้ำอ่าวไทย การก่อสร้างพระที่นั่งและตำหนักต่างๆบนเกาะสีชังต้องหยุดชะงัก และแม้ว่ากรณีพิพาทจะสิ้นสุดไปแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ก็มีได้เสด็จประทับบนเกาะสีชังอีก เพราะมีเรือพระที่นั่งมหาจักรีซึ่งเป็นเรือกลไฟรุ่นใหม่ พระองค์โปรดประทับแรมในเรือพระที่นั่งมากกว่า พระจุฑาธุชราชฐานจึงทรุดโทรม รกร้างเพราะขาดคนใช้สอยดูแลรักษา และในปี พ. ศ. 2543 จึงโปรดฯให้รื้อย้ายพระที่นั่งมณฑลรัตนโรจน์ที่สร้างค้างไว้ไปสร้างขึ้นใหม่ ณ สวนดุสิต พระราชทานนามใหม่ว่า “ พระที่นั่งวิมานเมฆ ”

ในรัชกาลต่อๆ มา มีหน่วยราชการหลายหน่วยได้เข้าไปใช้ประโยชน์ในเขตพระราชฐาน เช่น พ. ศ. 2474 กระทรวงกลาโหมได้จัดตั้งโรงเรียนนายเรือ และนายช่างเรือกลไฟ พ. ศ. 2483 กรมตำรวจใช้เป็นที่พักการตรวจคนเข้าเมือง และเป็นที่พักเจ้าพนักงาน

ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 บริษัทเรือลำเลียง จำกัด ของกระทรวงคมนาคม สร้างสำนักงานที่แหลมวัง และให้กองทัพญี่ปุ่นเช่าในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา พ. ศ. 2555

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กระทรวงมหาดไทยสร้างที่ทำการกิ่งอำเภอเกาะสีชัง และในปี พ. ศ. 2520 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ขอใช้พื้นที่ในเขตพระราชฐาน เป็นที่ตั้งสถานีวิจัยวิทยาศาสตร์ทางทะเลมาจนกระทั่งปัจจุบัน

เกาะสีชังเป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์โดยแท้จริง มีหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์องค์
สำคัญอยู่แทบทุกหนทุกแห่ง มีธรรมชาติที่งดงาม อากาศดีเลิศสิ่งก่อสร้างทุกแห่ง ที่ดินแทบทุก
ตารางนิ้ว หินเกือบทุกก้อน ภูเขา ถ้ำ ธาร หน้าผา ต้นไม้ แทบทุกต้นมีชื่อปรากฏในเอกสาร
ประวัติศาสตร์

ส่วนในท้องทะเลรอบเกาะสีชังก็มีแหล่งเรือโบราณสมัยอยุธยาอยู่ถึง 3 ลำ ซากเรือสำเภา
ดังกล่าวเป็นหลักฐานสำคัญเกี่ยวกับความเจริญทางพาณิชย์นาวีของประเทศไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยา
เป็นราชธานี นอกจากตัวเรือแล้ว ได้ค้นพบเครื่องถ้วยไทย จีน เวียดนาม ตะกั่ว งาช้าง ซึ่งเป็นสินค้าที่
ซื้อและขายกันอยู่ในย่านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และได้พบหลักฐานเกี่ยวกับอาหารการกินของ
ชาวเรือเครื่องใช้ไม้สอยอื่น ๆ อีกมากมาย

4.2 ข้อมูลทั่วไปของอำเภอเกาะสีชัง(AmphoeKoSichang)

ด้านกายภาพ

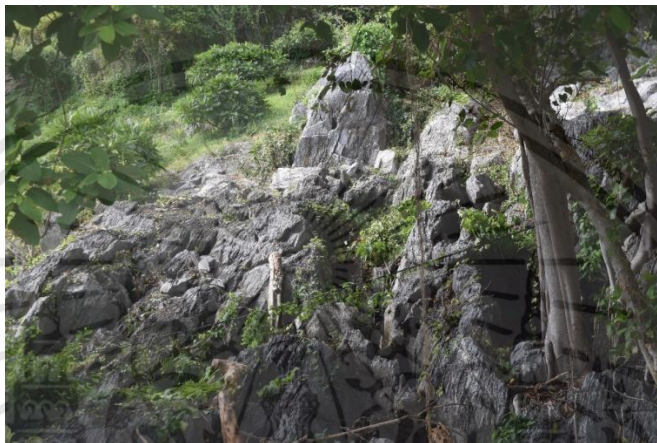
ที่ตั้งของหมู่บ้านหรือชุมชนหรือตำบลเทศบาลตำบลเกาะสีชังอยู่ในตำบลท่าเววงษ์อำเภอ
เกาะสีชังจังหวัดชลบุรีมีทั้งหมด ๗ ชุมชนและ ๗ หมู่บ้านประกอบด้วย

ชุมชนบ้านท่าเววงษ์	(หมู่ที่ 1)
ชุมชนบ้านศาลเจ้าเก่ง	(หมู่ที่ 2)
ชุมชนบ้านท่าวัง	(หมู่ที่ 3)
ชุมชนบ้านตรอกด่านภาษี	(หมู่ที่ 4)
ชุมชนบ้านสะพานคู่	(หมู่ที่ 5)
ชุมชนบ้านท่าภาณุรังษี	(หมู่ที่ 6)
ชุมชนบ้านเกาะขามใหญ่	(หมู่ที่ 7)

ลักษณะภูมิประเทศ

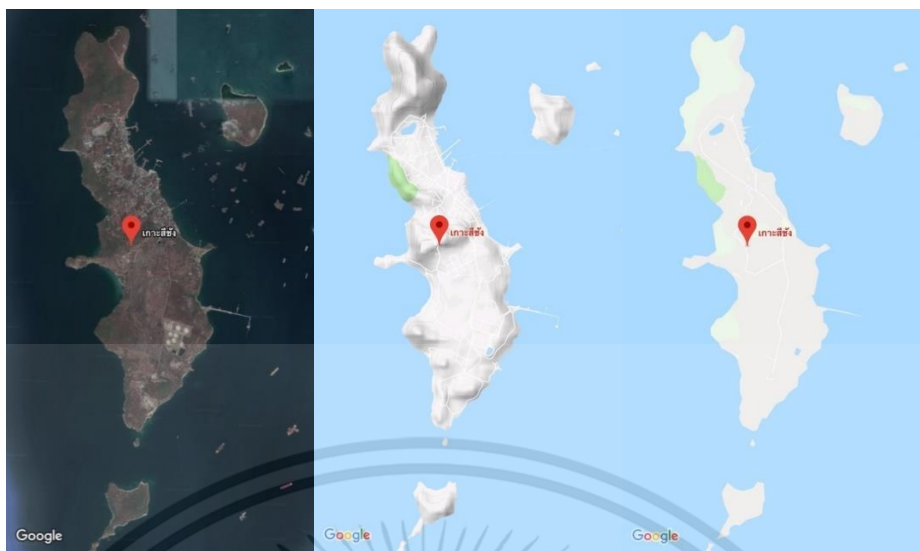
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เทศบาลตำบลเกาะสีชังมีสภาพภูมิประเทศเป็นเกาะกลางทะเลพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาโขดหินและหาดทรายมีพื้นที่ทำการเพาะปลูกได้เพียงเล็กน้อยไม่มีแหล่งน้ำลำธารและหนองบึงบริเวณที่เป็นจุดสูงสุดคือบริเวณเขาใหญ่ซึ่งอยู่ทางตอนเหนือของเกาะสีชังโดยมีความสูงประมาณ 192 เมตรจากระดับน้ำทะเลทั้งนี้สภาพพื้นที่ของเทศบาลตำบลเกาะสีชังจะมีความสูงความลาดชันลักษณะทางธรณีวิทยาและลักษณะทางกายภาพดังนี้

ภาพที่ 4.7 ลักษณะกายภาพของเกาะสีชัง (ถ่ายโดยผู้วิจัย)

จากควมที่มีลักษณะพื้นที่ลาดชัน จึงเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาอย่างเห็นได้ชัด ส่วนพื้นที่ที่มีความลาดชันต่ำกว่า จะเป็นบริเวณชุมชนในปัจจุบันซึ่งมีความหนาแน่นของประชากรมาก บริเวณชายฝั่งทะเลของเกาะสีชังทางด้านทิศตะวันตกประกอบด้วยหาดทรายบางส่วนและมีโขดหินและหน้าผาเป็นส่วนใหญ่ทำให้มีทัศนียภาพที่สวยงามส่วนทางด้านทิศตะวันออกประกอบด้วยส่วนผสมของโคลนตมทรายกรวดและแนวหินปะการังสำหรับความลึกของทะเลรอบ ๆ เกาะสีชังลึกเฉลี่ยเกิน 20 เมตรส่วนที่ลึกส่วนใหญ่จะอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของเกาะสีชังและระหว่างเกาะสีชังกับเกาะขามใหญ่และเกาะขามน้อยจะมีความลึกเฉลี่ยระหว่าง 6-30 เมตร

ภาพที่ 4.8 แผนที่กายภาพของเกาะสี่ซัง (googlemap)

เกาะสี่ซังมีทรัพยากรธรรมชาติและเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีทัศนียภาพอันงดงามของภูเขาและทะเลพร้อมด้วยบรรยากาศอันสงบของหมู่บ้านชาวประมงมีโบราณสถานที่สำคัญคือพระราชวังและพระราชอุทยานสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรมที่น่าสนใจ สอดคล้องกับลักษณะภูเขาอันกว้างใหญ่มีหาดทรายละเอียดน้ำใสสะอาดเช่นหาดทรายแก้วและหาดหน้าวังเป็นเกาะที่มีเกาะน้อยใหญ่เป็นบริวารมีเรือทอดสมออยู่เรียงรายอีกทั้งทางซีกเหนือและตะวันตกของเกาะก็มีทัศนียภาพที่สวยงามอันประกอบด้วยภูเขาโขดหินผาแหลมกล้าหาดต้นไม้และทุ่งหญ้าสีเขียว น้ำทะเลสีครามและปะการังใต้น้ำจึงนับว่าเป็นเกาะที่มีทัศนียภาพทางธรรมชาติที่สอดคล้องและผสมกลมกลืนกันอย่างดี

ลักษณะของแหล่งน้ำ

พื้นที่ส่วนใหญ่ของเทศบาลตำบลเกาะสี่ซังเป็นโขดหินมีความลาดชันและมีหน้าดินบางมาก พื้นที่แห้งแล้งกันดารไม่มีแหล่งน้ำผิวดินตามธรรมชาติ (เช่นแม่น้ำห้วยหนองคลองบึง) และไม่มีแหล่งน้ำใต้ดินจะมีก็แต่เพียงแอ่งน้ำเล็ก ๆ ที่เกิดจากน้ำฝนที่ไหลจากที่สูงลงสู่ที่ต่ำเนื่องจากลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาและพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นหินและความลาดชันมากจึงทำให้น้ำฝนไหลในลักษณะเป็นน้ำไหลล้นไปตามพื้นผิวอย่างรวดเร็ว น้ำฝนจึงไม่สามารถซึมผ่านใต้ดินได้น้ำจะไหลตามโขดหินแผ่นใหญ่ในแนวระนาบหรือเอียงผ่านพื้นที่ที่มีลักษณะเป็นหุบเขาหรือหลืบหินต่าง ๆ บางแห่งจะไหลรวมตัวเป็นแอ่งและเกิดแอ่งน้ำขนาดเล็กหลายแห่งเช่นที่บ่อโพธิ์ในเขตพระราชวังเดิมแต่มีปริมาณน้ำ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เก็บกักไม่มากนักและไม่สามารถนำมาใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคสำหรับประชาชนได้เพียงพอจึงกล่าวได้ว่าประชาชนบนเกาะสีชังต้องอาศัยน้ำฝนเพื่ออุปโภคบริโภคได้เพียงอย่างเดียวเพราะไม่มีแหล่งน้ำผิวดินตามธรรมชาติและไม่มีแหล่งน้ำใต้ดินจะมีก็เฉพาะแหล่งน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น 1 แห่งคืออ่างเก็บน้ำชลประทานซึ่งสามารถรับน้ำบรรจุได้ 90,000 ลูกบาศก์เมตรแต่ในข้อเท็จจริงแล้วในแต่ละปีอ่างเก็บน้ำดังกล่าวจะมีน้ำเพียงแค่หลอเล็กน้อยเท่านั้น

ลักษณะของไม้และป่าไม้

เกาะสีชังไม่มีป่าไม้เศรษฐกิจแต่จะมีลักษณะของป่าไม้ภูเขารกเรื่อยเช่น ไม้ที่ขึ้นตามภูเขาทั่วไปในภาคกลางซึ่งพันธุ์ไม้เหล่านี้จะมีทั้งไม้ยืนต้นไม้พุ่มและไม้คลุมดินขึ้นคละกันไปหนาแน่นบ้างเบาบางบ้างเป็นแห่งๆ ไปพวกไม้ยืนต้นมีตั้งแต่ต้นขนาดย่อมไปจนถึงขนาดใหญ่เช่น มะกอกบก คิวินิน ใฝ่ กระถิน สำโรง เป็นต้น สำหรับไม้พุ่ม และไม้คลุมดิน มีหลายชนิดด้วยกันเช่น แพบ มะนาวผีจันผา มะกล่ำตาหนู สลัดได เป็นต้นนอกจากไม้ธรรมชาติดังกล่าวแล้วในปัจจุบันยังมีไม้ใหญ่ๆขนาดลำต้นวัดได้เส้นผ่าศูนย์กลาง 2 ฟุตขึ้นไปคือ ลั่นทมขาว มะขาม โพนนทรี นุ่นจิว ฝ้ายดำ เป็นต้น

นอกจากนี้สัตว์บนเกาะสีชังที่พบเห็นได้แก่ ลิงซึ่งจะอาศัยอยู่หนาแน่นบริเวณเขาใหญ่ กระรอกขาวซึ่งจะอยู่ทั่วไปตามภูเขา และโชดหิน เป็นกระรอกที่หาดูได้ยากในพื้นที่อื่นเป็นสัตว์อนุรักษ์และเป็นเอกลักษณ์ของเกาะสีชัง นอกจากจะมีลิง และกระรอกขาวแล้ว ยังมีนกนานาชนิดที่สวยงาม และแปลกตาตลอดจนสัตว์เลื้อยคลานเช่น งูเหลือมอาศัยตามซอก หลืบเขา และถ้ำต่าง ๆ

เขตการปกครอง

เทศบาลตำบลเกาะสีชังมีพื้นที่อยู่บนเกาะสีชังและเกาะบริวารทั้งหมด 4 เกาะโดยเกาะสีชังตั้งอยู่บริเวณตอนบนของอ่าวไทยตรงกันข้ามกับอำเภอศรีราชาจังหวัดชลบุรีห่างกันประมาณ ๑๒ กิโลเมตรและอยู่ห่างกรุงเทพมหานคร 117 กิโลเมตรมีพื้นที่ประมาณ 2,561 ตารางกิโลเมตรเกาะสีชังมีเกาะบริวารน้อยใหญ่ 8 เกาะคือเกาะขามใหญ่เกาะขามน้อยเกาะปรังเกาะร้านดอกไม้เกาะยายท้าวเกาะท้ายค้างคาวเกาะท้ายตาหมื่นและเกาะสัมปะยื่อ ทั้งนี้เทศบาลตำบลเกาะสีชังมีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอและจังหวัดใกล้เคียงดังนี้

ทิศเหนือจรดทะเล	เขตอำเภอเมือง	จังหวัดสมุทรปราการ
ทิศใต้จรดทะเล	เขตอำเภอบางละมุง	จังหวัดชลบุรี
ทิศตะวันออกจรดทะเล	เขตอำเภอศรีราชา	จังหวัดชลบุรี
ทิศตะวันตกจรดทะเล	เขตอำเภอบ้านแหลม	จังหวัดเพชรบุรี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประชากร

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนประชากร

ชุมชน/หมู่บ้าน	ปีปัจจุบัน			ปีที่แล้ว			2 ปีที่แล้ว		
	ชาย	หญิง	ครัวเรือน	ชาย	หญิง	ครัวเรือน	ชาย	หญิง	ครัวเรือน
ชุมชนบ้านท่าเทววงษ์	449	518	462	432	510	445	432	504	435
ชุมชนบ้านศาลเจ้าเง๋ง	324	326	297	330	331	267	333	328	263
ชุมชนบ้านท่าวัง	419	494	460	433	497	449	442	503	448
ชุมชนบ้านตรอกด่านภาษี	155	121	205	165	137	203	161	140	196
ชุมชนบ้านสะพานคู	180	184	133	182	178	133	190	184	133
ชุมชนบ้านท่าภาณุรังษี	632	573	517	672	612	500	665	612	496
ชุมชนบ้านเกาะขามใหญ่	96	89	60	101	97	59	95	93	59
รวม	2,255	2,305	2,134	2,315	2,362	2,056	2,318	2,364	2,030

ข้อมูล ณ วันที่ 9 มีนาคม 2561 ที่ว่าการอำเภอเกาะสีชัง

อย่างไรก็ตามพบว่าภาวะประชากรในเขตเทศบาลตำบลเกาะสีชังมีประชากรแอบแฝงอีกจำนวนประมาณ 3,000 คนซึ่งได้แก่พวกรับจ้างที่มากับเรือขนส่งสินค้าพวกที่มาทำงานโดยไปกลับทุกวันข้าราชการของหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น

สภาพทางสังคม

การศึกษา

ข้อมูลด้านการศึกษาในระบบ

เทศบาลตำบลเกาะสีชังมีสถานศึกษาในสังกัดจำนวน 2 แห่งประกอบด้วย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1. โรงเรียนอนุบาลเทศบาลเกาะสีชังปัจจุบันเปิดทำการเรียนการสอนระดับปฐมวัย (อนุบาล 1-3) มีจำนวนครูและบุคลากรทางการศึกษาประกอบด้วยครู 2 คนครูอัตราจ้างจำนวน 1 คนภารโรงจำนวน 9 คนจำนวนเด็กนักเรียน 134 คน

2. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลเกาะสีชังมีผู้ดูแลเด็กจำนวน 5 คนเปิดทำการเรียนการสอนระดับเตรียมอนุบาล 1 และเตรียมอนุบาล 2 มีนักเรียนจำนวน 37 คน

ในเขตเทศบาลตำบลเกาะสีชังยังมีโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) จำนวน 1 แห่งคือโรงเรียนเกาะสีชังจัดการเรียนการสอนระดับประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษาตอนปลายมีจำนวนครูทั้งสิ้น 26 คนจำนวนนักเรียน 450 คน

ข้อมูลด้านการศึกษานอกระบบ

เกาะสีชังมีการจัดการศึกษานอกระบบจำนวน 1 แห่งคือสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอเกาะสีชัง

กลุ่มสนใจจำนวน 3 กลุ่ม

- เด็กที่หลุดจากการเรียนในระบบ
- นักรการเมืองท้องถิ่น
- ประชาชนทั่วไป

วิชาชีพระยะสั้นจำนวน 2 กลุ่ม

- เลี้ยงไก่
- การบริการด้านภาษา

ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน จำนวน 7 แห่ง

ห้องสมุดประชาชน จำนวน 1 แห่ง

สาธารณสุข

โรงพยาบาลในเขตพื้นที่ สังกัดกระทรวงสาธารณสุข

- เป็นของรัฐบาลจำนวน 1 แห่งเตียงคนไข้จำนวน 30 เตียง

บุคลากรทางการแพทย์ที่ปฏิบัติหน้าที่ในสถานพยาบาลทุกแห่งทุกสังกัดในเขตพื้นที่

- แพทย์ จำนวน 2 คน
- พยาบาล จำนวน 18 คน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- ทันตแพทย์ จำนวน 9 คน
- เกษีกร จำนวน 2 คน
- เจ้าพนักงานเกษีกรกรรม จำนวน - คน
- เจ้าพนักงานทันตสาธารณสุข จำนวน - คน
- เจ้าหน้าที่รังสีการแพทย์ จำนวน - คน
- เจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชน จำนวน 2 คน
- อสม. จำนวน 50 คน

การสังคมสงเคราะห์

มีการจัดสวัสดิการให้ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลเกาะสีชังได้มีเบี้ยสำหรับยังชีพและมีการจัดสวัสดิการให้คนพิการในเขตเทศบาลเกาะสีชังได้มีเบี้ยสำหรับยังชีพให้คนพิการจัดให้มีสวัสดิการให้ผู้ป่วยเอดส์เพื่อยังชีพนอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุและผู้ด้อยโอกาสในการสร้างงานสร้างรายได้ให้ครอบครัวในการดำรงชีวิตจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกให้คนพิการและทุกคนในสังคม

ระบบบริการพื้นฐาน

เทศบาลตำบลเกาะสีชังมีสภาพเป็นเกาะกลางทะเลอ่าวไทยถือว่าเป็นเกาะที่มีความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของจังหวัดชลบุรีเพราะไม่เพียงแต่จะมีธรรมชาติซึ่งมีทัศนียภาพอันงดงามแล้วยังมีท่าเรือที่จอดเรือขนส่งสินค้าเนื่องจากสภาพทางทะเลระหว่างเกาะสีชังและเกาะขามใหญ่ซึ่งเป็นเกาะบริวารมีลักษณะเหมาะสมแก่การจอดทอดสมอเรือลมสงบมีตัวเกาะเป็นที่กำบังลมได้เป็นอย่างดีจึงทำให้มีการใช้งานพื้นที่บริเวณรอบเกาะสีชังทั้งเพื่อวัตถุประสงค์ทางพาณิชย์กรรม และการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องเกาะสีชังเป็นที่ทอดสมอเรือตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันบริเวณทะเลหน้าหมู่เกาะสีชังและบริเวณทะเลระหว่างเกาะสีชังกับเกาะขามใหญ่เป็นจุดศูนย์รวมการขนถ่ายสินค้าเพราะระดับน้ำทะเลลึกถึง 30 เมตรมีเรือบรรทุกสินค้าขนาด 10,000 –200,000 ตันจอดทอดสมอเพื่อขนถ่ายสินค้าเป็นจำนวนมากและมีเรือชนิดต่างๆ เช่นเรือบรรทุกสินค้าเรือลำเลียงสินค้า (เรือโป๊ะ) เรือยนต์ลากจูงเรือประมงเรือท่องเที่ยวและเรือโดยสารเป็นจำนวนมากเฉลี่ยวันละประมาณ 400-500 ลำ

ระบบเศรษฐกิจ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การเกษตร

เนื่องจากเกาะสีชังเป็นเกาะกลางทะเลอ่าวไทยพื้นที่ของเกาะสีชังส่วนใหญ่เป็นโขดหินโดยจะเป็นหินปูนประมาณ 80% พื้นที่ที่มีความลาดชันและมีหน้าดินบางมากพื้นที่แห้งแล้งกันดารไม่มีแหล่งน้ำผิวดินตามธรรมชาติเช่นแม่น้ำห้วยหนองคลองบึง และไม่มีแหล่งน้ำใต้ดินจะมีก็แต่เพียงแอ่งน้ำเล็ก ๆ ที่เกิดจากน้ำฝนที่ไหลจากที่สูงลงที่ต่ำเนื่องจากลักษณะภูมิประเทศเป็นภูเขาจึงไม่เหมาะกับการเกษตรกรรม ดังนั้น ประชาชนบนเกาะสีชังจึงไม่มีการทำการเกษตรเพื่อยังชีพแต่จะเน้นอาชีพประมงเพื่อยังชีพมากกว่า

การประมง

เกาะสีชังแต่เดิมเป็นชุมชนประมงต่อมาน้ำบริเวณเกาะสีชังและเกาะใกล้เคียงได้กลายเป็นที่จอดเรือเดินสมุทรขนาดใหญ่เพื่อหลบคลื่นลมและเพื่อขนถ่ายสินค้าลงเรือเล็กเข้าสู่กรุงเทพฯทำให้ชุมชนของเกาะสีชังขยายตัวขึ้นในปัจจุบันเกาะสีชังมีประชากรประมาณ 4,630 คน ประชากรส่วนใหญ่มีภูมิลำเนาเดิมบนเกาะสีชังมีอาชีพเป็นชาวประมงพื้นบ้านการพัฒนาท่าเรือน้ำลึก การขนถ่ายสินค้าและการพัฒนาการท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาจากขยะและน้ำเสียและความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อมในทะเลซึ่งนับวันจะทวีความรุนแรงขึ้นส่งผลกระทบต่อทรัพยากรสัตว์น้ำรอบเกาะทำให้มูลค่ารายได้จากสัตว์น้ำลดลงค่อนข้างมากประชาชนจึงมีแนวโน้มการเปลี่ยนอาชีพจากประมงไปเป็นอาชีพอื่นโดยเฉพาะอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและการให้บริการมากขึ้น

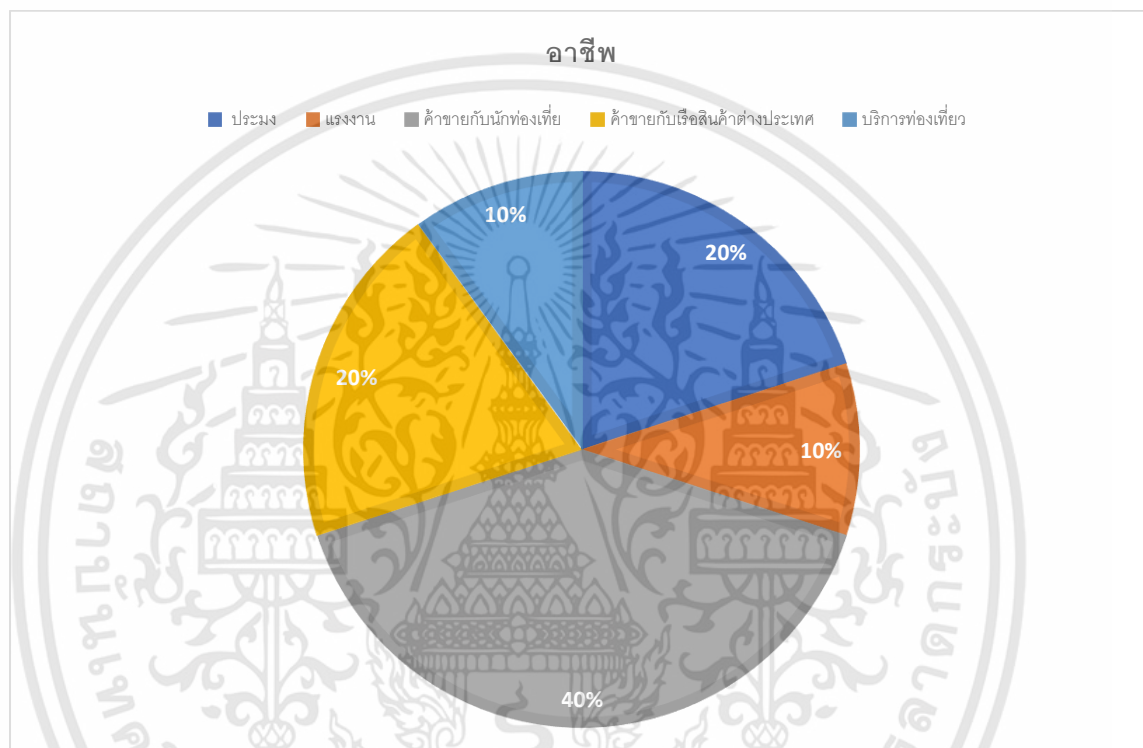
แต่เนื่องจากมีโครงการจัดทำปะการังเทียมเพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศชายฝั่งทะเลเกาะสีชังทำให้สัตว์น้ำมีแหล่งเพาะพันธุ์มากขึ้นมีการขยายพันธุ์มากยิ่งขึ้นจำนวนสัตว์น้ำเพิ่มมากขึ้นชาวประมงพื้นบ้านสามารถจับสัตว์น้ำได้มากขึ้นเป็นการเพิ่มรายได้ให้ชาวเกาะสีชังมากยิ่งขึ้น

การประกอบอาชีพประมงในอดีตประชาชนชาวเกาะสีชังประกอบอาชีพประมงคิดเป็นร้อยละ 20 ของอาชีพทั้งหมด นอกจากนั้น เป็นการค้าขายและการรับจ้างทั่วไป ผู้ประกอบการเรือประมงของเกาะสีชังส่วนใหญ่เป็นการประมงด้วยเรือขนาดเล็กในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นลักษณะของการทำประมงพื้นบ้านที่ประกอบด้วยการประมงการประมงหมึกโดยใช้เรือไต่หมึก และเบ็ดตกหมึก อวนปู อวนปลา ตามฤดูกาล นอกจากนี้ยังมีการเก็บเกี่ยวหอยนางรมหอยฝาเดียวบางชนิดและการแปรรูปสินค้าทางทะเลถือเป็นอีกอาชีพหนึ่งที่มีความสำคัญต่อคนในชุมชนเกาะสีชัง

การพาณิชย์และกลุ่มอาชีพ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เกาะสีชังแต่เดิมเป็นชุมชนประมงต่อมาน้ำบริเวณเกาะสีชังและเกาะใกล้เคียงได้กลายเป็นที่จอดเรือเดินสมุทรขนาดใหญ่เพื่อหลบคลื่นลมและเพื่อขนถ่ายสินค้าลงเรือเล็กเข้าสู่กรุงเทพฯทำให้ชุมชนของเกาะสีชังขยายตัวขึ้นการพัฒนาท่าเรือน้ำลึกการขนถ่ายสินค้าจึงเป็นการพาณิชย์สำหรับผู้ประกอบการเรือต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรือลากจูงเรือบรรทุกสินค้าเทกอง (เรือโป๊ะ) ทำรายได้ให้กับเกาะสีชังเป็นมูลค่าที่สูงมากเช่นกัน

ภาพที่ 4.9 อาชีพในเกาะสีชัง (บรรยายสรุปอำเภอเกาะสีชัง มกราคม 2562)

เกาะสีชังแต่เดิมเป็นชุมชนประมง คิดเป็นร้อยละ 20 ของอาชีพทั้งหมด นอกจากนั้น เป็นการค้าขาย และรับจ้างทั่วไป ผู้ประกอบการเรือประมงของเกาะสีชังส่วนใหญ่เป็นเรือขนาดเล็ก ในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นลักษณะของการทำประมงพื้นบ้าน ที่ประกอบด้วยการประมง เรือไต่หมึก และเบ็ดตกหมึก อวนปู อวนปลา ตามฤดูกาล นอกจากนี้ยังมีการเก็บหอยนางรม หอยฝาเดียวบางชนิด และการแปรรูปสินค้าทางทะเล

แรงงาน

เกาะสีชังส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานต่างชาตินิยมพม่าลาวกัมพูชาโดยจะเป็นแรงงานที่ทำงานในเรือประมงเป็นส่วนมากนอกจากนั้นก็จะเป็นแรงงานตามร้านอาหารสถานบริการที่พักโดยทางเอกสารนี้เป็นเอกสารที่ส่งมอบไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อำเภอเกาะสีชังได้เน้นให้ป็นแรงงานที่ถูกต้องตามกฎหมายโดยการขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าวตามที่รัฐกำหนด

ประเพณีและงานประจำปี

- วันสงกรานต์ เดือนเมษายน

กิจกรรม : ก่อพระเจดีย์ทราย ทำบุญตักบาตร รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ ตีเมฆหมอก อุ้มสาวลงน้ำ ล้างลูกช่วง

- วันรำลึก 100 ปี เกาะสีชัง เดือนกันยายน

กิจกรรม : ถวายราชสักการะพระปิยมหาราชการแสดงเพื่อรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณที่มีต่อประชากรชาวเกาะสีชัง

- วันลอยกระทง เดือนพฤศจิกายน

กิจกรรม : กิจกรรมลอยกระทงประกวดกระทง

- วันเข้าพรรษา เดือนกรกฎาคม

กิจกรรม : แห่เทียนเข้าพรรษา

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาษาถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชนในเขตเทศบาลได้อนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ วิธีการทำเครื่องจับปลาทะเล

ภาษาถิ่น ภาษากลาง ร้อยละ 100

สินค้าพื้นเมืองและของที่ระลึก

ประชาชนในเขตเทศบาลได้ผลิตสินค้าแปรรูปจากวัตถุดิบท้องถิ่น อาทิเช่น ปลาหมึกแดดเดียว ปลาหมึกตากแห้ง ปลาเค็มสด ปลาสะละเค็ม

ภาพที่ 4.10 แผนที่ท่องเที่ยวเกาะสีชัง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.3 ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนเก่าเกาะสีชัง

จากการสำรวจภาคสนามและสัมภาษณ์ พบว่า ชุมชนเก่าเกาะสีชัง เป็นย่านชุมชนชาวประมงดั้งเดิมบนเกาะสีชัง สภาพพื้นที่เหมาะแก่การตกปลา ดำน้ำดูปะการัง และมีท่าเรือหลายจุด โดยมีบ้านส่วนใหญ่เป็นลักษณะอาคารสมัยใหม่ มีโครงสร้างที่ทำจากครึ่งปูนครึ่งไม้ เป็นส่วนมาก มีเพียงบางหลังใช้โครงสร้างเป็นไม้ หลังคาทำจากกระเบื้อง และสังกะสี มีความสูงของบ้าน 1-2 ชั้น ตั้งอยู่หนาแน่นบริเวณถนนเลียบชายฝั่ง และบริเวณท่าเรือ ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำการประมง ค้าขายและรับจ้างทั่วไป

ตาราง 4.2 สรุปผลวัสดุที่ใช้ในบ้านที่ได้มาจากการเก็บข้อมูล สำรวจภาคสนามจาก 100 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละดังนี้

หลังคา	กระเบื้อง	สังกะสี		รวม
	72%	28%		100%
ผนังบ้าน	ไม้	คอนกรีตเสริมเหล็ก	ครึ่งปูนครึ่งไม้	รวม
	17%	24%	59%	100%

ภาพที่ 4.11 จำแนกวัสดุหลังคา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.12 จำแนกวัสดุของตัวบ้าน

ตาราง 4.3 สรุปผลจำนวนชั้นความสูงของบ้านที่ได้มาจากการเก็บข้อมูล สํารวจภาคสนามจาก 100 ตัวอย่าง คิดเป็นร้อยละดังนี้

บ้าน 1 ชั้น	บ้าน 2 ชั้น	รวม
27%	73%	100%

โดยแบ่งสัดส่วนจากการใช้ประโยชน์ คือ หน้าบ้านจะทำเป็นระเบียงโล่ง ๆ เพื่อเอาไว้นั่งหรือพูดคุยกับคนที่ผ่านไปผ่านมา หรือบางบ้านจะเอาไว้ใช้การวางอุปกรณ์ประมง ไว้ใช้สำหรับการแปรรูปอาหาร ภายในบ้าน ตรงกลางจะเป็นพื้นที่โล่ง ๆ ใช้เป็นที่นั่งเล่น ทำงานและรับแขก บางหลังที่มีผู้สูงอายุ อาศัยด้วยกันจะแบ่งเป็นพื้นที่นอนให้แก่ผู้สูงอายุเพื่อสะดวกในการเดิน ฯลฯ บ้านที่มีชั้นเดียวก็จะกันห้องไว้เพื่อเป็นห้องนอน ส่วนบ้านสองชั้นห้องนอนจะอยู่ชั้นบน ถัดมาด้านหลังจะใช้เป็นห้องครัว และห้องน้ำ ส่วนมากจะหันหน้าบ้านเข้าถนน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.13 แสดงจำนวนชั้น

ภาพที่ 4.14 แสดงบ้าน 1 ชั้น และ 2 ชั้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.15 พลวัตสถาปัตยกรรมเพื่อการอยู่อาศัยและภูมิทัศน์วัฒนธรรมท้องถิ่น(เกาะสีชัง)
ตั้งแต่ ปี ร.ศ.100 กับ พ.ศ.2019
ถ่ายจากยอดเขาพระจุลจอมเกล้า
ที่มา กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากรและถ่ายโดยที่ผู้วิจัย

ภาพที่ 4.16 พลวัตสถาปัตยกรรมเพื่อการอยู่อาศัยและภูมิทัศน์วัฒนธรรมท้องถิ่น(ท่าภาณุรังสี)
ตั้งแต่ปี ร.ศ.100 กับ พ.ศ.2019
ที่มา กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากรและถ่ายโดยที่ผู้วิจัย

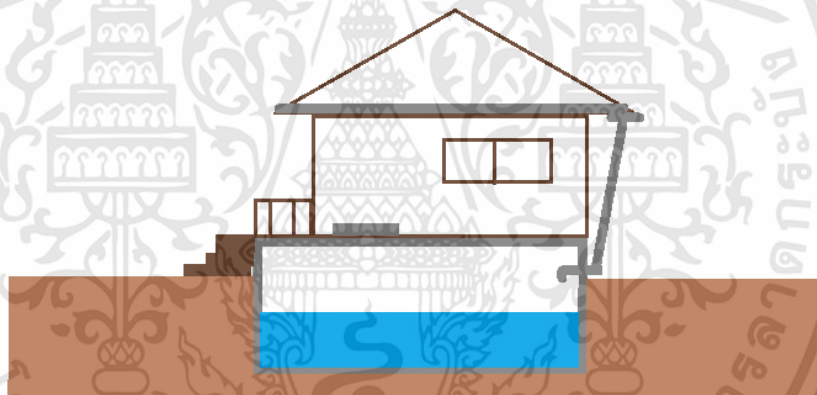

ภาพที่ 4.16 พลวัตสถาปัตยกรรมเพื่อการอยู่อาศัยและภูมิทัศน์วัฒนธรรมท้องถิ่น(ท่าหลวงษ์)
ตั้งแต่ปี ร.ศ.100 กับ พ.ศ.2019
ที่มา กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากรและถ่ายโดยที่ผู้วิจัย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ชุมชนเก่าเกาะสีชัง เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่บนเกาะกลางทะเล พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขา โขดหิน และหาดทราย ไม่มีแหล่งน้ำจืด จึงทำให้ประชาชนบนเกาะต้องพึ่งตัวเอง โดยใช้แหล่งน้ำที่มีอยู่ตามธรรมชาติ น้ำที่ใช้ในชีวิตประจำวันได้มาจากน้ำฝนที่กักเก็บไว้ ปัจจุบันบ่อน้ำธรรมชาติกระจายทั่วพื้นที่ของเกาะ ประเภทของบ่อกักเก็บน้ำสำหรับอุปโภค-บริโภคเอง แบ่งออกเป็น 3 ประเภท

1. บ่อขุด ในสมัยก่อนส่วนใหญ่จะนิยมทำในบ้านบนฝั่งทะเล เนื่องจากสภาพภูมิประเทศของเกาะเป็นภูเขา และ โขดหิน บ่อน้ำที่สร้างจึงจะต้องขุดลงไป ในส่วนพื้นที่ที่เป็นภูเขา แล้วจึงสร้างตัวบ้านทับ ขนาดความกว้างของบ่อ ขึ้นอยู่กับความพอใจของเจ้าของ และศักยภาพข้อจำกัดของพื้นที่ด้วย บางครัวเรือนก็ทำเต็มเนื้อที่ โดยลักษณะบ่อ จะเป็นบ่อ สี่เหลี่ยมจัตุรัส หรือสี่เหลี่ยมผืนผ้า ความสูงก็จะอยู่ที่ประมาณ 2-3 เมตร แล้วแต่เจ้าบ้าน นอกจากตัวบ่อก็มีฝาบ่อ ที่เอาไว้สำหรับลงไปทำความสะอาดบ่อ หรือเอาไว้ตักน้ำมาใช้ในสมัยก่อน แต่ปัจจุบันจะนิยมใช้เครื่องสูบน้ำ เพื่อสูบน้ำขึ้นมา ใช้การวางตำแหน่งของฝาบ่อ ก็ขึ้นอยู่กับความสะดวกในการใช้ของแต่ละครัวเรือน โดยส่วนใหญ่ก็จะวางไว้ หน้า กลางบ้าน หรือหลังบ้านตรงห้องครัว

ภาพที่ 4.17 แสดงรูปบ่อขุด

ภาพที่ 4.18 แสดงตัวบ่อขุดที่ก่อเลยขึ้นมาบนพื้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.19 แสดงฝาบ่อและพื้นที่ที่ปิดทับบนบ่อ

ภาพที่ 4.20 แสดงตัวบ่อ

วิธีการทำบ่อขุดจะทำโดยบุคคลที่เรียกว่า “หมอหิน” ซึ่ง หมอหินจะทำการเผาหิน ตีหิน ทบ หินสกด พื้นที่ใช้สำหรับเผาหิน และสิ่งที่ขาดไม่ได้ คือ น้ำที่ใช้ราดหินหลังจากที่เผาหินแล้วเสร็จ ซึ่งการเผาหินก็เป็นการกระทำซ้ำ ๆ จนกว่าจะได้พื้นที่ตามต้องการ ความยาก หรือง่ายนั้น ขึ้นอยู่กับสภาพหินที่พบเช่น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.21 แสดงขั้นตอนการตีหิน

หินฟันม้า เป็นหินที่มีความแข็งแกร่งมาก ยากแก่การเผา และตีให้ออก ต้องใช้เวลาในการเผา และรดน้ำหลายครั้งด้วยกัน จึงจะทำการสกัดหินออกจากพื้นที่ที่ต้องการได้

หินดินดาน เป็นหินที่มีความแข็งแกร่ง ใช้ระยะเวลาในการเผาหิน และตีให้ออกพอสมควร วัสดุอุปกรณ์ประกอบการตีหินก็จะมี ค้อนปอนด์ ค้อนปอนด์ใส่ด้ามหวาย ชะแลง สกัด ถังเหล็ก ขนาด 200 ลิตร ผ่าแล้วตีให้เรียบ พื้นที่ใช้ในการเผา

ภาพที่ 4.22 แสดงวัสดุอุปกรณ์ประกอบการตีหิน

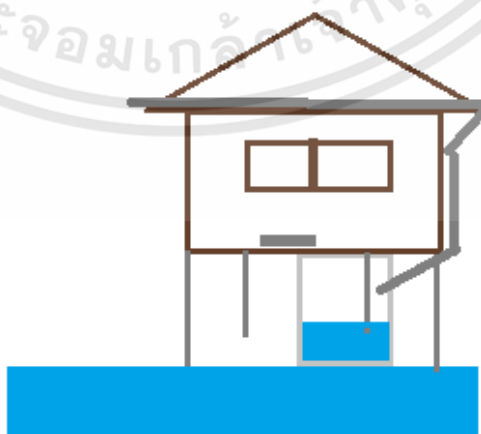
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ณ. ปัจจุบัน วิธีการตีหินแบบนี้ ได้ลดน้อยลงไป และมีให้เห็นไม่มาก เนื่องจากมีการพัฒนา ด้านอุตสาหกรรมมากขึ้น ทำให้มีสิ่งมาใช้ทุ่นแรงได้อย่างมาก อาทิ เครื่องขุด เครื่องเจาะ ที่เข้ามา ช่วยลดกรรมวิธีที่ยุ่งยาก สับซ้อน และลดระยะเวลา

ภาพที่ 4.23 แสดงพื้นที่การตีหิน

2. บ่อก่อ นิยมทำในบ้านริมฝั่งทะเล และที่ยื่นออกไปในทะเล เนื่องจากสภาพภูมิประเทศ บริเวณนั้นเป็นทะเลโดยส่วนใหญ่ บ่อก่อจึงเป็นที่นิยมในบริเวณดังกล่าว บ่อน้ำที่สร้างขึ้นจะต้องก่อลงไปในทะเลโดยลักษณะบ่อ จะเป็นบ่อ สี่เหลี่ยมจัตุรัส หรือสี่เหลี่ยมผืนผ้า ความสูงก็จะอยู่ที่ประมาณ 2-3 เมตร แล้วจึงสร้างตัวบ้านทับ ขนาดความกว้างของบ่อ ขึ้นอยู่กับความพอใจของเจ้าของและ ข้อจำกัดของพื้นที่ด้วย บางครัวเรือนก็ทำเต็มเนื้อที่ ลักษณะการวางฝักบ่อก็เป็นลักษณะเดียวกันกับ บ่อขุด

ภาพที่ 4.24 แสดงรูปบ่อก่อ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.25 แสดงบ่อก่อ

ตัวฝาปิด

ภาพที่ 4.26 แสดงฝาปิด

ตัวบ่อ

พื้นบ่อด้านบน

ภาพที่ 4.27 แสดงพื้นบ้านที่ปิดทับบนบ่อ

3. บ่อธรรมชาติ เป็นการสร้างบ่อล้อมรอบต่าน้ำธรรมชาติ เอาไว้ใช้ในชุมชน บ่อประเภทนี้จะ มีน้ำผุดขึ้นมาให้ใช้ตลอดปี รวมกับน้ำฝนที่ตกลงมาด้วย

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

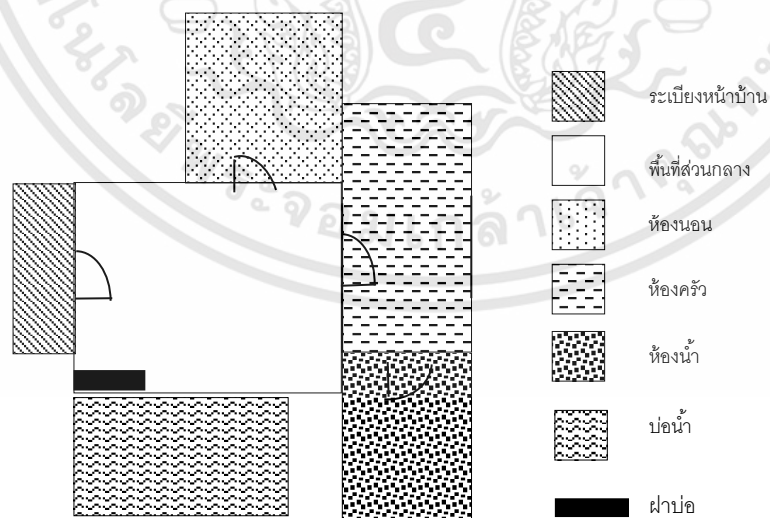

ภาพที่ 4.28 แสดงบ่อน้ำชุมชน

4.4 รูปแบบการใช้พื้นที่ใช้สอยของอาคารบ้านเรือนในชุมชน

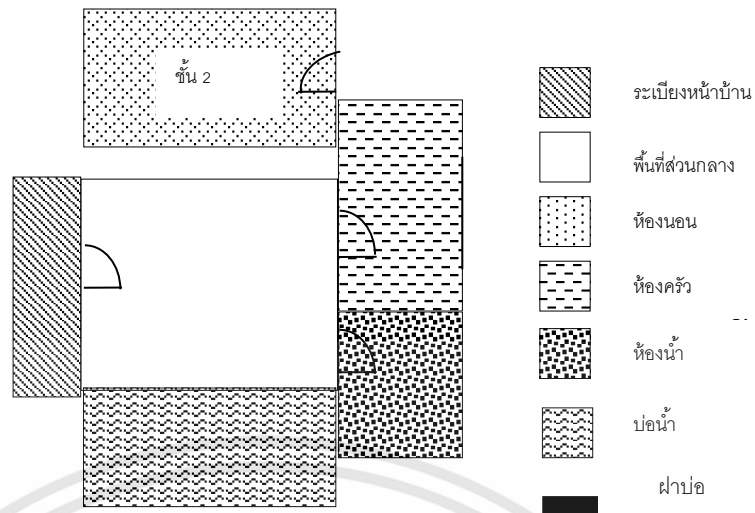
การศึกษาลักษณะการใช้พื้นที่จะแบ่งออกเป็น 3 ประเด็น คือ 1) บ้านริมฝั่งทะเล 2) บ้านที่ยื่นออกไปในทะเล 3) บ้านที่อยู่บนฝั่ง โดยบ้านแต่ละหลังจะมีอายุไม่ต่ำกว่า 50 ปี

1. บ้านริมฝั่งทะเล จะแบ่งเป็น บ้านที่มี 1-2 ชั้น โดยบ้านที่มีชั้นเดียวหน้าบ้านโล่ง ๆ เพื่อใช้วางอุปกรณ์ประมง หรือแปรรูปอาหาร ภายในบ้าน ตรงกลางจะเป็นพื้นที่โล่ง ๆ กั้นห้องไว้เป็นห้องนอน และห้องน้ำกับห้องครัวจะอยู่ถัดไป มีก่อบ่อไว้ใต้บ้าน

ภาพที่ 4.29 แสดงผังบ้านชั้นเดียว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

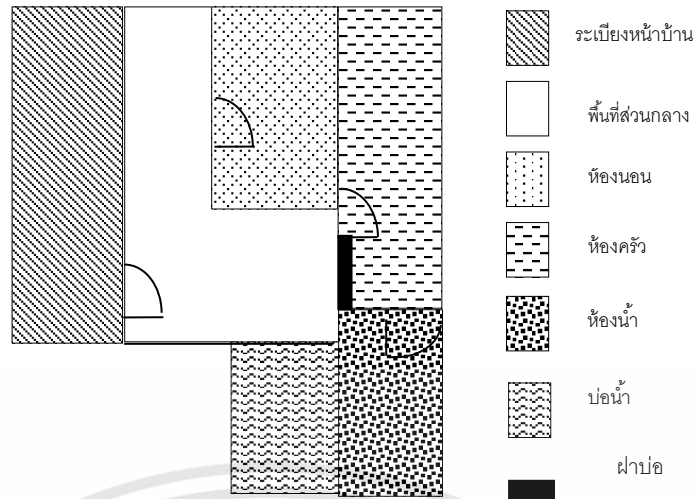
ภาพที่ 4.30 แสดงผังบ้าน 2 ชั้น

2. บ้านที่ยื่นออกไปในทะเล บ้านมีลักษณะเป็นชั้นเดียว และยกพื้นสูงจากน้ำทะเล บ้านจะหันหลังไปทางทะเลย หน้าบ้านโล่ง ๆ เพื่อใช้วางอุปกรณ์ประมงและแปรรูปอาหาร ภายในบ้าน ตรงกลางจะเป็นพื้นที่โล่ง ๆ กันห้องไว้เป็นห้องนอน และห้องน้ำกับห้องครัวจะอยู่ด้านหลัง มักจะก่อบ่อไว้ใต้บ้าน

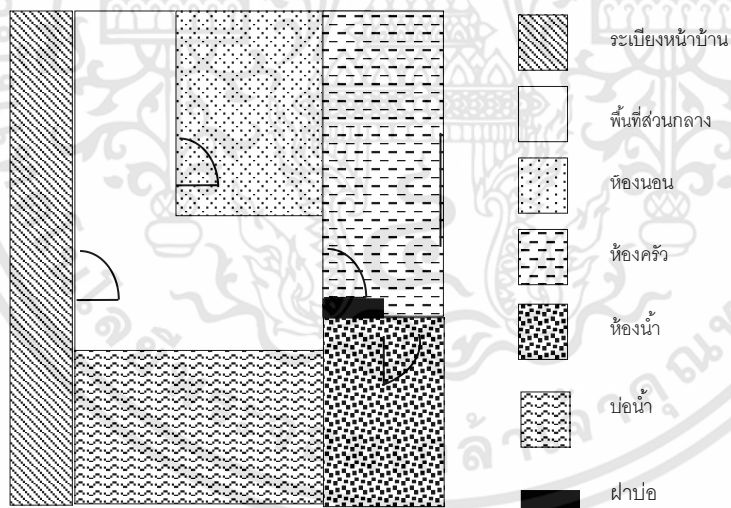
ภาพที่ 4.31 บ้านที่ยื่นออกไปในทะเล

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

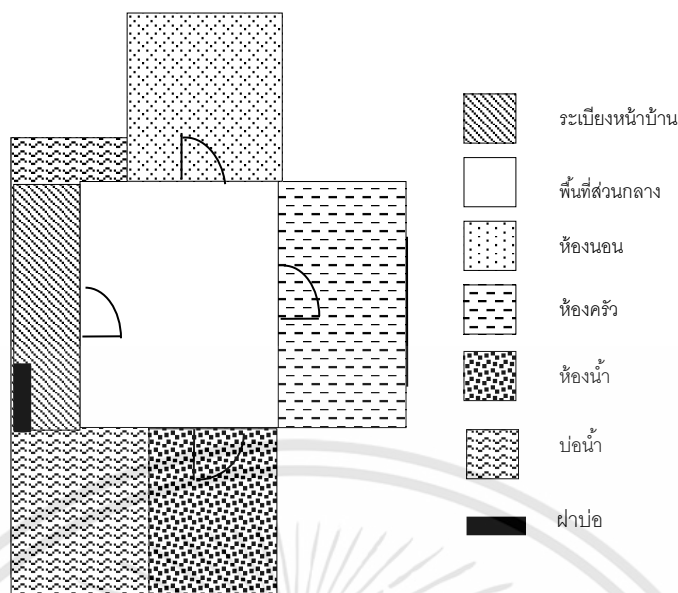
ภาพที่ 4.32 แสดงผังบ้านที่ยื่นออกไปในทะเล

3. บ้านที่อยู่บนผังบ้านมี ลักษณะเป็นชั้น 1-2 ชั้น โครงสร้างเป็นครึ่งปูนครึ่งไม้ หลังคาทำจาก กระเบื้อง และสังกะสี หน้าบ้านโล่ง ๆ เพื่อเอาไว้นั่งหรือพูดคุยกับคนที่ผ่านไปผ่านมา ภายในบ้าน ตรงกลางจะเป็นพื้นที่โล่ง ๆ กันห้องไว้เป็นห้องนอนโดยจำนวนห้องนอนขึ้นอยู่กับผู้อาศัย ส่วนห้องน้ำกับ ห้องครัวจะอยู่ด้านหลัง

ภาพที่ 4.33 แสดงผังบ้านอยู่บนผัง ชั้นเดียว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.34 แสดงผังบ้านอยู่บนฝั่ง ชั้นเดียว

4.5 พลวัตสถาปัตยกรรมชุมชนเก่าเกาะสีชัง

การศึกษาถึงพลวัตสถาปัตยกรรมเพื่อการอยู่อาศัยและภูมิทัศน์วัฒนธรรมท้องถิ่นกรณีศึกษา ชุมชนเก่าเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี เป็นการศึกษาเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงเฉพาะที่อยู่อาศัยในเขตชุมชนเก่าเกาะสีชัง ที่ได้รับอิทธิพลของการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ส่งผลให้ชุมชนมีการปรับตัวให้เท่าทันกับสถานการณ์

ชุมชนเก่าเกาะสีชัง เป็นชุมชนขนาดเล็ก มีแหล่งน้ำจืดที่จำกัด และเป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์ พลวัตของที่อยู่อาศัยในปัจจุบันมี แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเพิ่มสูงขึ้น จากชุมชนประมงขนาดเล็กกลายเป็นชุมชนเมืองท่า เนื่องจากกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ และการทรุดโทรมของที่อยู่อาศัยไปตามธรรมชาติและอายุการใช้งาน ในส่วนของสภาพการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย มีทั้งการก่อสร้างใหม่ และดัดแปลง โดยใช้วัสดุและกระบวนการก่อสร้างและซ่อมแซมสมัยใหม่ เมื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทที่สำคัญในวิถีชีวิต คนในชุมชนต้องมีการ ปรับตัว แต่ก็ไม่ได้ทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไปมากนัก มักนำเทคโนโลยีเหล่านี้มาช่วยในการทุนแรงแทนวิธีสมัยเก่าเช่น แต่เดิมการทำบ่อขุดด้วยหมอนหิน จึงเปลี่ยนมาเป็นเครื่องขุดเจาะทำแทน การก่อสร้างใหม่เป็นการสร้างที่อยู่อาศัยแบบผสมผสานรูปแบบการใช้สอยพื้นที่ เช่น ชั้นล่างทำการค้าขายและชั้นบนเป็นที่พัก ส่วนการดัดแปลงก็เช่นเดียวกัน พื้นที่ชั้นล่างและประตูทางเข้าให้เป็นที่ค้าขาย ส่วนที่พักอาศัยก็คงใช้เหมือนเดิม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.35 เกาะสี่ซังปี 2009-2019

ที่มา google earth

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

จากภาพ ในช่วงปี 2009-2019 ในช่วงเวลาสิบปีที่ผ่านมาที่ได้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทั้งทางประชากร สังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีอย่างมาก เมื่อมองในภาพรวมจะเห็นถึงเปลี่ยนแปลงไม่มาก เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาโคดหินที่มีความลาดชันมาก บริเวณพื้นราบมีน้อย และประกอบอาชีพประมงเป็นหลัก ทำให้เกิดการปลูกสร้างที่อยู่อาศัยตั้งอยู่หนาแน่นบริเวณถนนเลียบชายฝั่งและบริเวณท่าเรือ และส่วนใหญ่ผู้คนที่อาศัยในบริเวณนั้นก็จะเป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่ดั้งเดิม แต่เมื่อมองลึกลงไปถึงตัวบ้านจะเห็นการเปลี่ยนแปลงของสภาพที่อยู่อาศัยทั้งภายนอกและภายในที่เห็นได้ชัด เช่น เมื่อก่อนบ้านที่ใช้อาศัยอย่างเดียวเปลี่ยนมาทำห้องพักหรือโฮมสเตย์ หรือ จากการทำบ่อขุดมาเปลี่ยนเป็นการใช้ถังกักเก็บน้ำฝนแทนเนื่องจากลดความยุ่งยาก และลดระยะเวลาในการสร้างบ้านและมีค่าใช้จ่ายที่น้อยกว่า หรือการทาสีบ้านให้มีสีสันสดใส

ภาพที่ 4.40 บ้านที่มีสีสันสดใสในชุมชนเก่าเกาะสีชัง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สังคมที่มีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างมากมายนั่นจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของผู้คนบนเกาะทำให้เกิดความห่างเหินของผู้คนบนเกาะเพิ่มมากขึ้นคนที่อยู่บ้านใกล้เรือนเคียงกันก็ไม่สนิทสนมกันเหมือนแต่ก่อนและความเป็นอยู่ของประชาชนบนเกาะก็เปลี่ยนไป เมื่อมองอีกมุมหนึ่งที่วิถีชีวิตคนในชุมชนจะต้องปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสังคมยุคใหม่ ที่วิถีชีวิตของชุมชนกลายเป็นทางเลือกของคนเมืองที่เข้าหาธรรมชาติ และหลังไหลเข้ามาท่องเที่ยวบนเกาะมากขึ้น การตอบโคงดังกล่าวกว่า จึงทำให้การทำงานของคนที่อยู่ในชนบทที่ดีจะทำกินกันแค่เฉพาะคนในครอบครัว หรือคนในชุมชน มีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตการทำงานแบบเดิม มาคิดในเรื่องเศรษฐกิจในครัวเรือนและในชุมชน มากขึ้น ทั้งในเรื่องการท่องเที่ยว การค้าขาย และบริการ กลายเป็นรายได้หลักของคนใน ชุมชน เช่น การทำโฮมสเตย์ เพื่อการค้าขายสินค้า และบริการต่าง ๆ ที่เป็นวิถีชีวิต และเป็นรายได้ของคนในชุมชน มีการหาเลี้ยงชีพเพื่อเลี้ยงปากเลี้ยงท้องมากขึ้น การขาดแคลนทรัพยากรโดยเฉพาะน้ำจืดที่อยู่บนเกาะจะมีจำกัดถ้าฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลอาจต้องซื้อน้ำประปาจากบ่นฝั่งซึ่งมีราคาแพงมาก การเข้ามาของระบบเทคโนโลยีเมื่อมีการเริ่มใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีทำให้มีความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้นมีการติดต่อซื้อขายที่สะดวกรวดเร็ว ความต้องการผลผลิตและบริการที่มากขึ้นจึงใช้เครื่องจักรกลและเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ตามความต้องการ

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาพลวัตสถาปัตยกรรมเพื่อการอยู่อาศัยและภูมิทัศน์วัฒนธรรมท้องถิ่น กรณีศึกษาชุมชนเก่าเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาดังนี้

1. ศึกษาพลวัตของวิถีชีวิตการอยู่อาศัย และสภาพแวดล้อมภูมิศาสตร์ของชุมชนเก่าเกาะสีชัง
2. ศึกษาอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นของชุมชนเก่าเกาะสีชัง

วิธีการดำเนินการวิจัยเน้นวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก การวิเคราะห์ข้อมูลจะแยกตามลักษณะของการเก็บข้อมูลซึ่งต่างกันภาคสนาม ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม โดยแบ่งเป็น 4 ส่วนคือ การสำรวจในพื้นที่ การสัมภาษณ์ การสังเกต และภาพถ่าย

การลงสำรวจพื้นที่จะแบ่งพื้นที่ศึกษาออกเป็น 2 กลุ่มตัวอย่าง โดยการสุ่มจำนวน 100 หลังคาเรือน โดยกลุ่มตัวอย่างแรกจะเป็นบ้านริมฝั่งทะเล และที่ยื่นออกไปในทะเล ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่สองจะเป็นบ้านที่อยู่บนฝั่ง (โดยแบ่งจากลักษณะทางกายภาพของที่ตั้งบนเกาะ) ตั้งอยู่ในพื้นที่ ชุมชนบ้านตรอกด่านภาษี (หมู่ที่ 4) และชุมชนบ้านสะพานคู (หมู่ที่ 5) ที่อยู่ในขอบเขตของชุมชนเก่าเกาะสีชัง ตามโครงการจัดทำมาตรฐานคุณภาพสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ประเภทย่านชุมชนเก่า กำหนดไว้

สภาพที่ปัจจุบัน เกาะสีชัง มีสภาพเป็นเกาะกลางทะเลอ่าวไทย ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพบริการนักท่องเที่ยว ในปัจจุบันถือได้ว่าเกาะสีชังเป็นเมืองท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของจังหวัดชลบุรีและของประเทศเนื่องจากเกาะสีชังเป็นเกาะที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เคยเป็นสถานที่เสด็จประพาสและที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดินแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ถึง 3 พระองค์ คือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 6 นอกจากนี้ยังเป็นสถานที่ประสูติ พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก) และสร้างพระจุฑาธุชราชฐาน ณ เกาะแห่งนี้อีกด้วย ซึ่งทำให้เกาะสีชังเป็นเพียงเกาะแห่งเดียวในประเทศไทยที่มีพระราชวังหรือเขตพระราชฐานตั้งอยู่ อีกทั้งเกาะสีชังยังมีทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งประเภทธรรมชาติ ประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศาสนสถาน และศิลปวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น ทำให้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวได้เป็นจำนวนมากปีละกว่า 500,000 คนปัจจุบันรัฐบาลได้กำหนดนโยบายให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศ ประกอบกับจังหวัดชลบุรีก็ได้มีนโยบายเน้นหนักในการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นสนับสนุนให้ท้องถิ่นต่าง ๆ พัฒนา และปรับปรุงสถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนเอง และสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศให้มาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากขึ้น เพื่อเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวกระตุ้นเศรษฐกิจในจังหวัด

5.1 ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนเก่าเกาะสีชัง

จากการศึกษาแนวคิดที่ใช้ในการวิจัยพบว่า ชุมชนที่เป็นคุณลักษณะสำคัญต่อการพัฒนาและฟื้นฟูเมืองสามารถพิจารณาได้จาก การรับรู้ การจดจำ การให้คุณค่าและความหมาย ประกอบด้วยลักษณะของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ประเพณี วัฒนธรรม ผู้คนที่อยู่อาศัยในเขตชุมชนเก่าเป็น ผู้อยู่อาศัยดั้งเดิม และผู้คนต่างถิ่น ผู้คนที่อาศัยในเขตชุมชนเก่าเกาะสีชังรู้จักปรับตัวรับเอาวัฒนธรรมที่หลากหลายให้เป็นส่วน หนึ่งในวัฒนธรรมของตน ไม่ว่าจะเป็นอาหารการกิน กิจกรรมทางความเชื่อ ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม รวมไปถึงศิลปกรรม และสถาปัตยกรรม ทำให้ต้องปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่อยู่เสมอ เช่น ประเพณีอุ้มสาวลงน้ำที่จัดในช่วงสงกรานต์ เนื่องจากในอดีตภูมิทัศน์ของพื้นที่เป็นเกาะขาดแคลนแหล่งน้ำจืด จึงทำให้เกิดประเพณีอุ้มสาวลงน้ำขึ้น แทนการสาดน้ำ และถือโอกาสเป็นการรดน้ำขอพรผู้ใหญ่ ปัจจุบันชุมชนเก่าเกาะสีชังมีวิถีชีวิตจากวัฒนธรรมที่หลากหลายของผู้คนต่างถิ่น การใช้พื้นที่ในอดีตที่กำหนดประเภทของกิจกรรมและการอยู่อาศัย ทำให้ชุมชนเก่าเกาะสีชัง มีการเปลี่ยนแปลงทางภูมิทัศน์วัฒนธรรม บ้าน กิจกรรมทางเศรษฐกิจ การประกอบอาชีพ และวิถีชีวิต การขยายตัวของย่านการค้าและบริการท่องเที่ยว เป็นอีกปัจจัย สำคัญที่ทำให้สภาพแวดล้อมในชุมชนเก่าเกาะสีชังเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว และมีประชากรหนาแน่นขึ้นทั้งจากประชากรแฝงและนักท่องเที่ยว อาคารบ้านเรือนจึงถูกปรับเปลี่ยนเป็นกิจการมากขึ้น โดยเฉพาะร้านค้า โฮมสเตย์ และบริการท่องเที่ยว

ภาพที่ 5.1 อาคารบ้านเรือนจึงถูกปรับเปลี่ยนเป็นกิจการที่พัก

การสร้างที่กักเก็บน้ำฝนเพื่ออุปโภค-บริโภคไว้ในบ้าน สาเหตุมาจากการขาดแคลนแหล่งน้ำจืด และข้อจำกัดของพื้นที่ทำและ ฐานะทางการเงิน เช่น

บ่อขุด ทำในบ้านบนฝั่งทะเล เนื่องจากสภาพ ภูมิประเทศของเกาะเป็นภูเขา และ โขดหิน บ่อน้ำที่สร้างจึงจะต้องขุดลงไป ในส่วนพื้นที่ที่เป็นภูเขา แล้วจึงสร้างตัวบ้านทับ ขนาดความกว้างของบ่อ ขึ้นอยู่กับความพอใจหรือฐานะของเจ้าของ และศักยภาพข้อจำกัดของพื้นที่ด้วย บางครัวเรือนก็ทำเต็มเนื้อที่ โดยลักษณะบ่อ จะเป็นบ่อ สี่เหลี่ยมจัตุรัส หรือสี่เหลี่ยมผืนผ้า ความสูงก็จะอยู่ที่ประมาณ 2-3 เมตร แล้วแต่เจ้าบ้าน นอกจากตัวบ่อก็มีฝาบ่อ ที่เอาไว้สำหรับลงไปทำความสะอาดบ่อ หรือเอาไว้ตักน้ำมาใช้ในสมัยก่อน แต่ปัจจุบันจะนิยมใช้เครื่องสูบน้ำ เพื่อสูบน้ำขึ้นมาใช้การวางตำแหน่งของฝาบ่อ ก็ขึ้นอยู่กับความสะดวกในการใช้ของแต่ละครัวเรือน โดยส่วนใหญ่ก็จะวางไว้ หน้ากลางบ้าน หรือหลังบ้านตรงห้องครัว การทำบ่อขุดจะทำโดย หมอหิน จะทำการเผาหิน ตีหิน ทูบหิน สกัด พื้นที่ใช้สำหรับเผาหิน ความยาก หรือง่ายนั้น ขึ้นอยู่กับสภาพหินที่พบ

ภาพที่ 5.2 อาคารบ้านเรือนจึงถูกปรับเปลี่ยนเป็นกิจการที่พัก

บ่อก่อ นิยมทำในบ้านริมฝั่งทะเล และที่ยื่นออกไปในทะเล เนื่องจากสภาพภูมิประเทศ บริเวณนั้นเป็นทะเลโดยส่วนใหญ่ บ่อก่อจึงเป็นที่นิยมในบริเวณดังกล่าว บ่อน้ำที่สร้างขึ้นจะต้องก่อลงไปในทะเลโดยลักษณะบ่อ จะเป็นบ่อ สี่เหลี่ยมจัตุรัส หรือสี่เหลี่ยมผืนผ้า ความสูงก็จะอยู่ที่ประมาณ 2-3 เมตร แล้วจึงสร้างตัวบ้านทับ ขนาดความกว้างของบ่อ ขึ้นอยู่กับความพอใจของเจ้าของและ ข้อจำกัดของพื้นที่ด้วย บางครัวเรือนก็ทำเต็มเนื้อที่ ลักษณะการวางฝาก็บ่อก็เป็นลักษณะเดียวกันกับ บ่อขุด

ภาพที่ 5.3 บ้านริมฝั่งทะเลที่มีบ่อก่อ

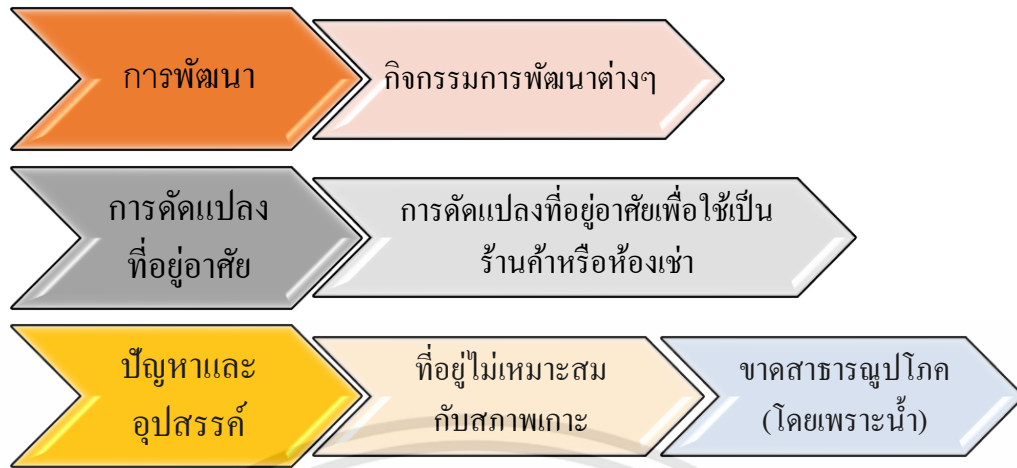
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การท่องเที่ยวมักจะเกิดขึ้นในพื้นที่ที่มีความงามตามธรรมชาติหรือในพื้นที่ที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ มีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม และประเพณีที่น่าสนใจ ร่วมกับความต้องการในการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่ แต่หลายครั้งแล้วพบว่าการท่องเที่ยวมีส่วนสำคัญในการทำลายทรัพยากร ซึ่งในที่สุดเมื่อทรัพยากรถูกทำลายย่อมส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวตามไปด้วย เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวของหมู่เกาะสีชังเป็นไปอย่างเหมาะสม และก่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเพียงพอ มีการใช้และดูแลรักษาสีชังแวดล้อมอย่างถูกต้องและประชาชนมีสภาพทางสังคมที่ดี มีการช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกัน จึงทำให้การพัฒนาทรัพยากรของเกาะสีชังมีความเหมาะสม ซึ่งครอบคลุมถึงการพัฒนาทางด้านกายภาพ โดยเน้นในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โบราณสถาน และศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งการควบคุม ดูแล และบริหารจัดการให้การพัฒนาทรัพยากรที่มีอยู่ให้เป็นไปตามนโยบายของจังหวัดชลบุรีในการพัฒนา

5.2 พลวัตสถาปัตยกรรมชุมชนเก่าเกาะสีชัง

การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัย ทำให้เกิดสภาพที่อยู่อาศัยหนาแน่น แออัด บริเวณริมทะเล มีการก่อสร้างที่อยู่อาศัยรุกเข้าไปในทะเล และทรุดโทรมไป ตามธรรมชาติ จากการพัฒนาการท่องเที่ยวทำให้สภาพการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยของบ้านพักของ ชาวชุมชน มีการก่อสร้างและการดัดแปลงที่อยู่อาศัยเป็นร้านค้า และอาคารพาณิชย์พักอาศัย การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยจากท่าเรือน้ำลึกและการขนถ่ายสินค้า ทำให้แรงงานต่างถิ่น เข้าไปอาศัยและประกอบอาชีพบนเกาะจำนวนมาก เช่น ค้าขายกับเรือ รับจ้างขนถ่ายสินค้า เกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยว และ โครงการท่าเรือน้ำลึกและการขนถ่ายสินค้า ในส่วน ของสภาพการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยมีดังนี้ การก่อสร้างใหม่ เป็นลักษณะของห้องชุดพักอาศัยในอาคาร ครึ่งปูนครึ่งไม้ 2-3 ชั้น บางส่วนก็เป็นห้องแถวชั้นเดียว อยู่ในบริเวณชุมชน การดัดแปลงบ้านพักของชาวชุมชน เป็นห้องพักให้เช่า โดยที่มีพื้นที่บางส่วนที่ชาวชุมชนใช้พักอาศัยอยู่เหมือนเดิม การเปลี่ยนการใช้สอย จากบ้านพักก็แบ่งให้เป็นที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว การขยายตัวของเศรษฐกิจการค้า โดยเฉพาะการท่องเที่ยวที่ นำเอาผู้คนและวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามาผสมผสานเข้ากับผู้คนและวัฒนธรรมดั้งเดิม ทั้งนี้ยังรวมไปถึงการกำหนด นโยบายของภาครัฐ ที่ก่อสร้างผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นคุณลักษณะทาง กายภาพ เศรษฐกิจ สังคม จารีต ประเพณี และวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 5.4 แผนภูมิแสดงพลวัตที่อยู่อาศัย

อย่างไรก็ตามในปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัต ที่เห็นเรื่องปกติ อัตลักษณ์ของภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนได้รับผลกระทบจากปัจจัยต่าง ๆ ไม่เท่ากันในแต่ละช่วงเวลาปัจจัยดังกล่าวได้แก่ปัจจัยภายนอก เช่นการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจระดับโลกที่ส่งผลมาถึงประเทศไทย นโยบายของรัฐบาลในแต่ละยุคสมัย ที่ปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในแต่ละฉบับ ส่วนปัจจัยภายในได้แก่ การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมภายในกลุ่มคนของชุมชน การปรับตัวของชุมชนต่อกระแสภายนอก รวมถึงภูมิปัญญาในท้องถิ่นซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเปลี่ยนแปลง แต่ในปัจจุบันคนในชุมชนส่วนใหญ่เริ่มจะคุ้นชิน กับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว และเรียนรู้ที่จะปรับตัวและปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต แต่ก็ไม่ได้ ทำให้วิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในชนบทเปลี่ยนแปลงไปมากนัก เพียงแต่การเปลี่ยนแปลงลักษณะการอยู่อาศัย ดังกล่าวทำให้คนในชุมชนเรียนรู้ที่จะอยู่กับคนภายนอกมากขึ้น การเรียนรู้ที่จะมีสิ่งใหม่ๆ ที่ทันสมัยเข้ามาในชุมชน และสามารถปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้เข้ากับสังคมยุคใหม่มากขึ้น

ดังนั้นการรักษาสิ่งที่มีเอกลักษณ์ มีคุณค่าของชุมชน โดยกระบวนการอนุรักษ์ พื้นฟู และคำนึงถึงองค์ประกอบทางด้านกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจของชุมชน การรักษาความเป็นเอกลักษณ์และความโดดเด่นของพื้นที่ จึงสมควรที่จะมีการการศึกษา เพื่อนำไปสู่การทำความเข้าใจถึงการดำรงชีวิตในการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน ชุมชน ลักษณะภูมิศาสตร์ และสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นตัวกำหนด โดยที่ชุมชนมีการเรียนรู้ที่จะอยู่กับธรรมชาติ นำองค์ความรู้หรือภูมิปัญญามาปรับและประยุกต์ใช้ให้เข้ากับวิถีชีวิต ในการประกอบอาชีพ และนำไปสู่แนวทางในการวางแผนและปฏิบัติที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของการดำรงชีวิต

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5.3 สรุป

จากการศึกษาพบว่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชน มีรูปแบบของอัตลักษณ์ที่ชัดเจน และยังมีรูปแบบการปรับเปลี่ยนที่เกิดจากการปรับตัวของชุมชน ให้มีรูปแบบการดำรงชีวิตที่สอดคล้องสภาพแวดล้อม มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นของพื้นที่อย่างสมดุล เมื่อชุมชนได้รับอิทธิพลของการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ส่งผลให้ชุมชนมีการปรับตัวให้เท่าทันกับสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น คุณภาพชีวิต สภาพทางกายภาพ คุณค่าวิถีชีวิต วัฒนธรรม ทั้งรูปแบบของสถาปัตยกรรมพื้นฐาน การต่อเติมรูปแบบ และรูปทรงอาคารบ้านเรือนที่มีความสมัยใหม่การเปลี่ยนการทำบ่อ จากการเผ่าหิน และตีหิน เป็นใช้เครื่องทุ่นแรงอย่างเครื่องขุด เครื่องเจาะ หรือการเปลี่ยนจากทำบ่อแบบขุด หรือก่อ มาใช้ถังเก็บน้ำแทนเพราะง่ายต่อการติดตั้ง ราคาไม่สูง เป็นต้น

ภาพที่ 5.5 บ้านที่ใช้ถังเก็บน้ำ

สภาพการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยนั้นเป็นการ เปลี่ยนแปลงบ้านในชุมชนเก่าแก่สี่ซั้งที่อาศัยอยู่เอง มีทั้งการก่อสร้างใหม่ และการดัดแปลง การก่อสร้างใหม่จะเป็นการก่อสร้างที่อยู่อาศัยแบบผสมการใช้ คือ เป็นอาคารพาณิชย์พักอาศัย ชั้นล่าง ทำการค้าขายและชั้นบนเป็นที่พักอาศัย เกิดขึ้นริมถนนบริเวณตลาดท่าบน และท่าล่าง ส่วนการดัดแปลงก็เกิดขึ้นบริเวณเดียวกัน แต่เป็นการดัดแปลงพื้นที่ชั้นล่างให้เป็นที่ค้าขาย ส่วนที่พักอาศัยก็ยังคงใช้เหมือนเดิม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 5.6 การก่อสร้างใหม่ และการดัดแปลง

ดังนั้นเมื่อนำข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษานี้มารวบรวมกับการสำรวจพื้นที่ และทำการวิเคราะห์จึงเห็นได้ว่า ลักษณะความเป็นอยู่ของชุมชนเก่าเกาะสีชัง มีความเป็นอัตลักษณ์ของตนเอง เพราะมีรูปแบบของการปรับตัวในการดำรงชีวิตให้สอดคล้องกับทั้งสภาพสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ อย่างพึ่งพาอาศัย ภูมิทัศน์วัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของชุมชนเก่าเกาะสีชังแห่งนี้ จึงเป็นผลลัพธ์ของการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้คนที่มีความรู้ ทัศนคติที่เคลื่อนไหวตลอดเวลา กับสภาพแวดล้อม และบริบททางสังคม สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึง ความสามารถทางภูมิปัญญาและเทคนิควิธีการ ก่อสร้างบ้านเรือนอย่างเหมาะสม การออกแบบวิถีชีวิตความสอดคล้องที่สมดุลกับสภาพแวดล้อม สะท้อนให้เห็นอัตลักษณ์ของผู้อยู่อาศัยได้อย่างชัดเจน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5.4 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพบว่า อาคารบ้านเรือนในชุมชนเก่าเกาะสีชังเป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มีเอกลักษณ์ ผังไว้ด้วยภูมิปัญญาและเทคนิคในการก่อสร้างบ้านเรือนอย่างเหมาะสม การออกแบบวิถีชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และชุมชนยังมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม จึงจำเป็นที่จะต้องได้รับการดูแลรักษาไว้ซึ่งรูปแบบภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชน ส่งเสริมให้มีการเผยแพร่ความรู้ให้กับประชาชนคนรุ่นหลังสืบต่อไป

การส่งเสริมฟื้นฟูอาชีพให้มีการคงอยู่และสร้างชื่อเสียงสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนหรือคนในชุมชนเพื่อได้มีการช่วยเหลือคนในพื้นที่เช่น การจัดตั้งกลุ่มประมงเชิงท่องเที่ยว ด้วยการนำนักท่องเที่ยวออกทำการประมงด้วยตนเองรวมทั้ง อาจมีการนำปลาและสัตว์น้ำที่จับได้มาปรุงเป็นอาหารหรือเป็นของฝากด้วย ซึ่งนับเป็นการเพิ่มทางเลือก การจำหน่ายสินค้าและเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าประมง อันเป็นผลให้สามารถเพิ่มรายได้กับกลุ่มประมงได้ อีกทั้ง เพื่อเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวเกาะสีชังได้การเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวประมง เรียนรู้วิถีชีวิตพื้นบ้านของชาวเกาะสีชัง เป็นการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เพิ่มปริมาณสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องด้วยมนต์เสน่ห์ของอัตลักษณ์ของท้องถิ่นชาวทะเล

บรรณานุกรม

เกรียงไกร เกติศิริ. (2551). **ชุมชนกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม.**(พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: อูษาคเนย์

ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2550). **อัตลักษณ์ วัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลง.** สืบค้นจาก

http://www.soc.cmu.ac.th/~wsc/data/Identity28_3_05.pdf

ธัญพร จิตราภิรมย์และระวีวรรณ โอหารรัตน์มณี. (2559). **พลวัตทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของเรือนไทใหญ่ใน**

อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน จากการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย.

พรจิต พิระพัฒน์กุล. (2560). **ภูมิทัศน์วัฒนธรรม ชุมชนจีนโบราณซากแก้ว.** (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศรีศักร วัลลภฤกษ์. (2551). **คู่มืออุทิศ ความหมายของภูมิวัฒนธรรม การศึกษาจากภายในและสำนึก
ของท้องถิ่น.** (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.

เศรษฐกิจพอเพียง. (2554). **การอนุรักษ์และฟื้นฟู ชุมชนอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม.** มหาวิทยาลัยราชภัฏ
วไลยอลงกรณ์: วารสารบัณฑิตในราชูปถัมภ์.

ที่ว่ากล่าวอำเภอกะสีซัง. (2562). **บรรยายสรุปกะสีซัง: ชลบุรี**

โสฬส พรทวีศักดิ์และคณะ. (2535). **อนุสรณ์ ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายประสิทธิ์ รักษ์ใจ-รักใจ.** ชลบุรี:
บริษัทอมรินทร์นิตติ้งกรุ๊ป จำกัด

สำนักจัดการสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม. **ฐานข้อมูลย่านชุมชนเก่า.**

(online).<http://ocd.onep.go.th/map.html>. สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. **คู่มือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม**

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ศิลปกรรม ประเภทย่านชุมชนเก่า:กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

แสงระวี โห้เฉื่อย. (2546). พลวัตทางสังคมและวัฒนธรรม กรณีศึกษาบ้านท่าเรือ ตำบลเขื่อนอุบลรัตน์

อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น. เลย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

วรรณภา มีมาก. (2557). การอนุรักษ์ชุมชนเก่าในบริบทของการเชื่อมโยงประเพณีโบราณทางศาสนา

กรณีศึกษา:วัดบางพลีใหญ่ใน อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ. กรุงเทพฯ: สถาบันเทคโนโลยีพระ

จอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.

อรม กฤษณพันธ์. (2555). สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในบริบทพลวัตภูมิทัศน์วัฒนธรรมกรณีศึกษา ชุมชนชาวแพช

แม่น้ำสะแกกรัง จ.อุทัยธานี .กรุงเทพฯ: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.

วัชรภรณ์ เครือพันธ์ (2554).แนวทางการพัฒนาฟื้นฟูย่านการค้าเก่า ชุมชนบ้านสิงห์ท่า จังหวัดยโสธร

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2549: 130-147) .การปรับตัวอย่างสอดคล้องกับบริบท ของ

ภูมิทัศน์วัฒนธรรมชุมชนคลองระจนะ. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัย ศิลปากร

ศศิ ลี้มทองสกุล (2549: 143-154). ภูมิทัศน์พื้นถิ่นของหมู่บ้านชนบทในชุมชนชาวมุสลิมในประเทศ

ไทยและประเทศมาเลเซีย.กรุงเทพฯ

วรรณช จำปานิล. (2552). ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนริมน้ำหนองบัว บ้านวังหลุมพอง และ บ้านปทุมทอง

จังหวัดสุพรรณบุรี. กรุงเทพฯ

นิติกานจน์ จีนใจตรง. (2555). ภูมิทัศน์วัฒนธรรมของชุมชนริมคลองแควอ้อม จังหวัดสมุทรสงคราม. กรุงเทพฯ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แบบสัมภาษณ์

การวิจัยเรื่อง พลวัตสถาปัตยกรรมเพื่อการอยู่อาศัยและภูมิทัศน์วัฒนธรรมท้องถิ่น กรณีศึกษา
ชุมชนเก่าเกาะสีชัง จังหวัดชลบุรี

1. ลักษณะทางกายภาพ

1.1. ลักษณะทางภูมิทัศน์ที่ตั้งของอาคาร

[ ] 1. ยื่นออกไปในทะเล [ ] 2. ริมฝั่งทะเล [ ] 3. บนฝั่ง

1.2. ประเภทอาคาร

[ ] 1. บ้านเดี่ยว [ ] 2. บ้านแฝด [ ] 3. ตึกแถว

1.3. การใช้สอย

[ ] 1. ว่าง [ ] 2. อาศัยอยู่ [ ] 3. พาณิชยกรรม [ ] 4. โฮมสเตย์

1.4. ลักษณะการอยู่อาศัย

[ ] 1. บ้านตัวเอง [ ] 2. อยู่กับญาติ [ ] 3. บ้านเช่าราคา.....บาท/เดือน

[ ] 4. หองเช่าราคา.....บาท/เดือน

1.5. อายุอาคาร

[ ] 1. 20 ปี [ ] 2. 21-50 ปี [ ] 3. 50 ปีขึ้นไป [ ] 4. ระบุไม่ได้

1.6. จำนวนชั้น

[ ] 1. 1 ชั้น [ ] 2. 2 ชั้น [ ] 3. 2 ปีขึ้นไป

1.7. วัสดุหลังคา

[ ] 1. กระเบื้อง [ ] 2. สังกะสี

1.8. วัสดุผนัง

[ ] 1. ไม้ [ ] 2. ปูน [ ] 3. ครึ่งปูนครึ่งไม้

1.9. บ่อกักเก็บน้ำที่ใช้อุปโภค-บริโภค

[ ] 1. มี [ ] 2. ไม่มี

1.10. การใช้น้ำอุปโภค-บริโภค

[ ] 1. ประปา [ ] 2. น้ำฝน [ ] 3. บ่อน้ำสาธารณะ

1.11. การกักเก็บน้ำที่ใช้อุปโภค-บริโภค

[ ] 1. บ่อน้ำใต้บ้าน [ ] 2. ถังเก็บน้ำ [ ] 3. โอ่ง

[ ] 4. ถังเก็บน้ำสาธารณะ

1.12. ประเภทบ่อกักเก็บน้ำที่ใช้อุปโภค-บริโภค

[ ] 1. บ่อก่อ [ ] 2. บ่อขุด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2. การเปลี่ยนแปลงของบริบทแวดล้อม

2.1. สภาพอาคาร

- [ ] 1. ทรุดโทรม [ ] 2. ไม่ทรุดโทรม

2.2. สภาพอาคารการซ่อมแซม

- [ ] 1. มีการซ่อมแซม [ ] 2. ไม่มีการซ่อมแซม

2.3. สภาพอาคารการปรับเปลี่ยนและต่อเติม

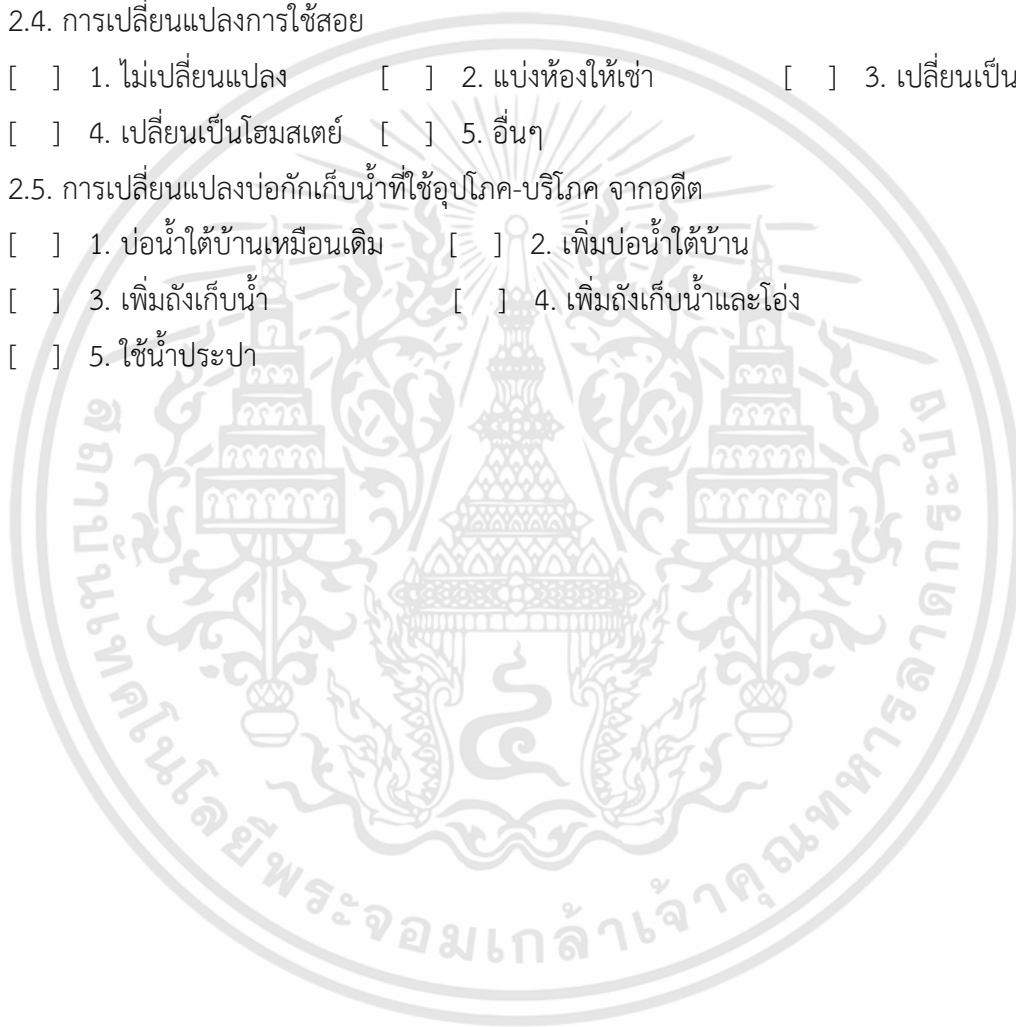
- [ ] 1. ต่อเติม [ ] 4. ไม่ต่อเติม

2.4. การเปลี่ยนแปลงการใช้สอย

- [ ] 1. ไม่เปลี่ยนแปลง [ ] 2. แบ่งห้องให้เช่า [ ] 3. เปลี่ยนเป็นร้านค้า
[ ] 4. เปลี่ยนเป็นโฮมสเตย์ [ ] 5. อื่นๆ

2.5. การเปลี่ยนแปลงบ่อกักเก็บน้ำที่ใช้อุปโภค-บริโภค จากอดีต

- [ ] 1. บ่อน้ำใต้บ้านเหมือนเดิม [ ] 2. เพิ่มบ่อน้ำใต้บ้าน
[ ] 3. เพิ่มถังเก็บน้ำ [ ] 4. เพิ่มถังเก็บน้ำและโอ่ง
[ ] 5. ใช้น้ำประปา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพจากการสำรวจและสังเกต

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-นามสกุล นางสาววัชรพรรณ กาศคำสุข
 วัน เดือน ปีเกิด 6 เมษายน 2533 จังหวัดแพร่
 ที่อยู่ 26/1 หมู่ 10 ตำบลร่องกาศ อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่ 545130
 โทร. 087-5843846

ประวัติการศึกษา

2557 ปริญญาตรีวิทยาศาสตร์บัณฑิต สาขาวิชาภูมิสารสนเทศศาสตร์
 มหาวิทยาลัยบูรพา

ประสบการณ์การทำงาน

ธันวาคม 2559 - กันยายน 2560 (10 เดือน)

- โครงการจัดระบบศูนย์ราชการอย่างบูรณาการ โดยมีการจัดทำฐานข้อมูลของหน่วยงานรัฐ และศึกษาเสนอแนะแผนการใช้ที่ดินของหน่วยงานรัฐ ในพื้นที่นำร่อง 2 จังหวัด คือ กรุงเทพมหานคร และเชียงราย
- ตำแหน่ง: ผู้ช่วยนักวิจัย/ผู้ช่วยที่ปรึกษาโครงการ
- ความรับผิดชอบ: จัดทำฐานข้อมูลภูมิศาสตร์(GIS) ข้อมูลสารสนเทศ (MIS) และติดต่อประสานงาน
- ในสายงาน: วิจัยและพัฒนา
- ประเภทของงาน: งานตามสัญญาจ้าง รายเดือน/รายปี
- สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, สำนักงานนโยบายและแผนกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม